

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**KADIN FOLKLORU VE TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNDE KÜLTÜREL
KİMLİĞİN ETKİSİ: TAVŞANLI İLÇESİ DEDELER VE BEYKÖY ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

SELMA AYBARS

Danışman:

Doç. Dr. MEHMET ALİ YOLCU

Nevşehir

2019

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**KADIN FOLKLORU VE TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNDE KÜLTÜREL
KİMLİĞİN ETKİSİ: TAVŞANLI İLÇESİ DEDELER VE BEYKÖY ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

SELMA AYBARS

Danışman:

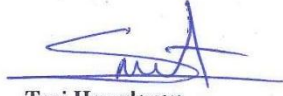
Doç. Dr. MEHMET ALİ YOLCU

Nevşehir

2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Selma AYBARS

Nevşehir

2019

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Kadın Folkloru ve Toplumsal Cinsiyet Üzerinde Kültürel Kimliğin Etkisi: Tavşanlı İlçesi Dedeler ve Beyköy Örneği” adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

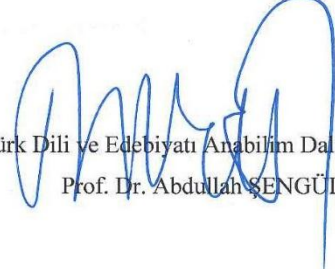
Tezi Hazırlayan

Selma AYBARS

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU danışmanlığında Selma AYBARS tarafından hazırlanan “Kadın Folkloru ve Toplumsal Cinsiyet Üzerinde Kültürel Kimliğin Etkisi: Tavşanlı İlçesi Dedeler ve Beyköy Örneği” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

24/05/2019

JÜRİ

Danışman : Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

İMZA

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul BALABAN

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tekin TUNCER

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 21... /06. /2019 tarih ve 2019.22.436 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

21... /06. /2019

Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Müdür

vi

TEŞEKKÜR

Alan araştırması safhası hariç olmak üzere, bu tez çalışmasının konu tespiti, problem ve hipotez seçimi, araştırma modelinin oluşturulması ve literatür taraması aşamaları; yürütücülüğünü Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU'nun yaptığı, şahsımın da bursiyer olarak yer aldığı 117K037 Numaralı “*Toplumsal Cinsiyetin İnşası ve Kadın Folkloru: Balıkesir Örneği*” başlıklı TÜBİTAK projesi desteği ve kapsamında hazırlanmıştır. Bu bağlamda TÜBİTAK'a ve çalışma süresi boyunca fikirlerinden istifade ettiğim, bilgisini ve deneyimini benden esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Alan araştırması ve tez yazım aşamasında maddi-manevi destekçim olan aileme, çalıştığım alanda elinden geldiğince yardımcı olan, yazım aşamasında desteklerini esirgemeyen ve her soruma sıklımadan cevap veren Halis AYDIN'a sonsuz teşekkürler.

Alan araştırması boyunca bana her konuda yardımcı olan Dedeler Köyü'nden Havva TURAN'a, Beyköy'den Mehmet PALA ve ailesine, aynı zamanda bilgilerini başvurduğum tüm kaynak kişilere teşekkür ederim.

Selma AYBARS

Nevşehir / 2019

KADIN FOLKLORU VE TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNDE KÜLTÜREL KİMLİĞİN ETKİSİ: TAVŞANLI İLÇESİ DEDELER VE BEYKÖY ÖRNEĞİ

Selma AYBARS

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Mayıs 2019

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

ÖZET

Bir toplum içindeki alt gruplarda görülen kültürel farklılıklar toplumsal hayatın temel gerçeği olarak kabul edilmektedir. Bir grubun kültürel kimliği ve toplumsal cinsiyet algısının o grubun bireylerince üretilen folklor unsurlarını etkilediği açıktır. Temel problemi kültürel kimlik ile toplumsal cinsiyet ilişkisini anlamak olan bu çalışmada iki farklı toplumsal yapıya sahip köy yerleşmesinde kadın folkloru ve toplumsal cinsiyet üzerinde kültürel kimliğin etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada kadının cinsiyet kimliğiyle ilişkili folklor öğelerinin toplumsal cinsiyet olgusunun inşasındaki rolü belirlenerek, iki farklı kültür bölgesi özelinde karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmada, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin mevcut durumuna odaklanılmakla birlikte, bunlardaki değişim ve dönüşüm nedenleriyle birlikte gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Tarihsel ve ekonomik etkenler de ele alınarak sonuçlar elde edilmiştir. Bunların yanı sıra Tavşanlı yöresinin zengin kültür çeşitliliği içinde kadın folklorunun yeri ve önemi saha çalışmasından elde edilen verilerle ortaya çıkarılarak araştırma alanında toplumsal cinsiyet algısındaki farklılıkların ve değişimin nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada doğumdan itibaren başlayan, insanın kültürlenme süreci denilen olguyla ortaya çıkan toplumsal cinsiyetin inşası ve bu kavramla ilişkilendirilen, kadınların üretmiş olduğu folklor ürünlerinin kültürel kimlik üzerinde etkisi tespit edilerek incelenmiştir. Bu tez çalışmasında, kadın bireylere özgü halk kültürünün ve bu kültüre bağlı gelişen cinsel kimliklerin sosyokültürel yaşam ve kültürel kimliğin şekillenmesine ve böylece toplumun temel dinamiklerinin sürdürülmesine olan etkisi de ele alınmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın problemi, konusu, amacı ve gerekçesi, yöntemi, kuramsal çerçevesi, veri toplama araç ve teknikleri, veri toplama süreci hakkında bilgi verilmiş, birinci bölümünde kavramsal çerçeveye dair terimler ele alınmış, ikinci bölümünde kadın folkloruna dair veriler, kültürel kimlik ve aidiyet ile toplumsal cinsiyetin belirleyici süreçleri ortaya konulmuştur. Çalışma, sonuç, kaynakça, sözlü kaynaklar ve saha fotoğraflarından oluşan ekler kısmı ile son bulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Tavşanlı, Kütahya, Kültürel Kimlik, Toplumsal Cinsiyet, Kadın Folkloru.

**THE EFFECT OF CULTURAL IDENTITY ON WOMEN’S FOLKLORE
AND GENDER: TAVŞANLI DISTRICT DEDELER AND BEYKÖY
EXAMPLE**

Selma AYBARS

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department of Turkish Language and Literature, M.A., May 2018
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU**

ABSTRACT

Cultural differences in sub-groups within a society are accepted as the basic truth of social life. It is clear that the cultural identity and gender perception of a group influenced the folkloric elements produced by the individuals of that group. In this study the main problem is to understand the relationship between cultural identity and gender, the effects of cultural identity on female folklore and gender in the village settlement with two different social structures were tried to be revealed. In the research, the role of folklore elements related to the gender identity of women in the construction of the gender phenomenon was determined and compared in two different cultural regions. In the study, while focusing on the current situation of women’s gender roles, the reasons of change and transformation are tried to be revealed. Historical and economic factors were also evaluated, and results were obtained. In addition to this, the place and importance of female folklore in the rich cultural diversity of the Tavşanlı region was revealed with the data obtained from the field study and the reasons of the differences in the perception of gender and the reasons of the change in the research area were tried to be determined. In the study, the construction of gender, starting from birth, emerged by the phenomenon called human culturing process, and the effects of the folklore products produced by women related to this concept on the cultural identity were determined and examined. In this thesis, the effects of the folk culture specific to women individuals and the sexual identities related to this culture on shaping sociocultural life and cultural identity and thus maintaining the basic dynamics of society are also discussed. In the introduction part of the study, the problem of the study, the subject, the purpose and the rationale, the method, the theoretical framework, the data collection tools and techniques, information about the data collection process, the first part of the conceptual framework terms, the second part of the data on women's folklore, cultural identity and belonging and gender-determining processes. The study ended with the results, bibliography and field photographs.

Keywords: Tavşanlı, Kütahya, Cultural Identity, Gender, Women’s Folklore.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	iv
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	v
KABUL VE ONAY SAYFASI	vi
TEŞEKKÜR	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. 1. Kültürel Kimlik	7
1. 2. Toplumsal Cinsiyet	9
1. 3. Kadın Folkloru	13

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME (BULGULAR VE YORUMLAR)

2. 1. Kültür Merkezli Kimlik ve Aidiyet	15
2. 1. 1. Sosyalleşme ve Aktarım Ortamları	18
2. 1. 2. Grupların İç ve Dış Algısı	23
2. 1. 3. Selamlaşma ve Kalıp Davranışlar	23
2. 1. 4. Adlar ve Lakaplar	27
2. 2. Folklorda Kadın	29
2. 2. 1. Halk Ekonomisi	30
2. 2. 2. Halk Mutfağı	33
2. 2. 3. Halk Hekimliği	36
2. 2. 4. Halk İnanışları	38
2. 2. 5. Halk Hukuku ve Kaçınma Davranışları	39
2. 2. 6. Giyim Kuşam ve Süslenme	43
2. 2. 7. El Sanatları	46
2. 2. 8. Geçiş Dönemleri	47
2. 2. 8. 1. Doğum	48
2. 2. 8. 2. Evlenme	57
2. 2. 8. 3. Ölüm	66

2. 2. 9. Halk Edebiyatı	69
2. 2. 10. Çocuk Oyunları	92
2. 3. Toplumsal Cinsiyetin Temel Belirleyicileri	95
2. 3. 1. Çocuk Yetiştirme ve Ebeveynlik	95
2. 3. 2. Gündelik Hayat	96
2. 3. 3. Ev İçi Roller ve Mekanların Kullanımı	99
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	104
SÖZLÜ KAYNAKLAR	106
EKLER (Fotoğraflar)	108
ÖZ GEÇMİŞ	122

GİRİŞ

Bir toplum içindeki alt gruplarda görülen kültürel farklılıklar toplumsal hayatın temel gerçeği olarak kabul edilmektedir. Bir grubun kültürel kimliği ve toplumsal cinsiyet algısının o grubun bireylerince üretilen folklor unsurlarını etkilediği açıktır. Temel problemi kültürel kimlik ile toplumsal cinsiyet ilişkisini anlamak olan bu çalışmada iki farklı toplumsal yapıya sahip köy yerleşmesinde kadın folkloru ve toplumsal cinsiyet üzerinde kültürel kimliğin etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada kadının cinsiyet kimliğiyle ilişkili folklor öğelerinin toplumsal cinsiyet olgusunun inşasındaki rolü belirlenerek, iki farklı kültür bölgesi özelinde karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmada, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin mevcut durumuna odaklanılmakla birlikte, bunlardaki değişim ve dönüşüm nedenleriyle birlikte gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bunların yanı sıra Tavşanlı yöresinin zengin kültür çeşitliliği içinde kadın folklorunun yeri ve önemi saha çalışmasından elde edilen verilerle ortaya çıkarılarak araştırma alanında toplumsal cinsiyet algısındaki farklılıkların ve değişimin nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada doğumdan itibaren başlayan, insanın kültürlenme süreci denilen olguyla ortaya çıkan toplumsal cinsiyetin inşası ve bu kavramla ilişkilendirilen, kadınların üretmiş olduğu folklor ürünlerinin kültürel kimlik üzerinde etkisi tespit edilerek incelenmiştir.

Bu çalışma, halk bilimi alan araştırması teknikleriyle derlenen malzemenin incelemesiyle oluşturulmuştur. Çalışmanın kimi yerlerinde literatür taramasına bağlı yazılı kaynaklardan alınan veriler kullanılmış, ancak çalışmadaki verilerin çoğu sözlü kaynaklardan yapılan derlemeler neticesinde elde edilmiştir. Diğer yandan, araştırmada derlenen bilgilerin karşılaştırma yapılarak incelenmiş olması, kültürel kimlik örüntüsünün farklılıklarını iki farklı köy özelinde gözler önüne sermiştir.

Tezin kaynaklarının araştırılması aşamasında, “kadın folkloru”, “toplumsal cinsiyet” ve “kültürel kimlik” kavramlarıyla ilişkili literatür taranmıştır. Çalışmanın ikinci

aşamasında, alan araştırması için mülakat formlarının oluşturulması yer almıştır. Alan araştırmasında ise yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmış, veri toplanmasından sonra malzemelerin tasnifi ve analizi yapılmıştır. Konu, evren ve örneklem grubu açısından Tavşanlı'ya bağlı iki köyle sınırlı tutulmuştur. Alan çalışması esnasında, “katımlı gözlem”, “katımsız gözlem” ve “yönlendirilmiş mülakat tekniği” kullanılarak konuyla ilgili materyaller toplanmıştır. Geleneğin ve kültürel unsurların kayda alınabilmesi için doğal ve yapay ortamlarda çalışmalar yapılmıştır. Yönlendirilmiş mülakat tekniği uygulanırken kaynak kişilerden izin alınarak ses kaydı yapılmış ve ses kaydı sayesinde toplanılan verilerin unutulmaması sağlanmıştır. Toplanan bilgilerin anlaşılabilir hale gelmesi için çoğunlukla fotoğraf çekilerek belgeleme çalışması yapılmıştır. Fotoğraflar da ekler bölümüne isimlendirilerek yerleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyetle, kültürel kimlikle ve kadın folkloruyla ilgili kültürel unsurların gerçekleştirildiği zamanlarda bizzat geleneğin icrasına tanıklık edilmiştir. Derleme tekniği ile iki köyden de toplanan veriler yazıya geçirilerek tasnif edilmiş ve değerlendirmeye hazır hale getirilmiştir. Değerlendirme aşamasında iki köyün de kadın folkloru ve toplumsal cinsiyetle ilgili verileri kültürel kimlik açısından karşılaştırılmış ve çeşitli sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırma için seçilen birinci köy, Kütahya-Tavşanlı ilçesine bağlı Beyköy'dür. Beyköy TÜİK 2018 yılı verilerine göre¹, 1149 nüfusa sahiptir ve ilçe merkezine uzaklığı 4 kilometredir. Dinçel'in verdiği bilgilere göre burası, Tavşanlı ovasına gelen Türklerin ilk yerleşim yerlerindedir. 16. yüzyıl kaynaklarında, 1530 yılında Tavşanlı'ya bağlı olan köyler arasında Beyköy adına rastlanmaz. Yine aynı yüzyıl kaynaklarında Beyköy ve Bey Arslan adlarında iki köyün Eğrigöz kazasına bağlı olduğu görülür (Dinçel, 2012: 344). Köyün köklü sülalesi Ali Beyler sülalesidir. Ali Bey'in yanında 18 sülale daha vardır. Köyün olduğu yere önce üç ev yapılmış ve Ali Beyler sülalesi buraya yerleşmiştir. Hatta Beyköy'ün Tavşanlı'dan daha önce kurulduğu düşünülmektedir (Dinçel, 2012: 344-345). Aydınli Âşık Ömer de Beyköy'e sonradan yerleşmiştir (Dinçel, 2012: 344). Âşık Ömer köye yerleştikten sonra yeni bir sülale daha ortaya çıkmıştır. Köyde hala “Âşık” soyadını taşıyan sülale bulunmaktadır. Günümüzde Beyköy, Tavşanlı'ya yakın olması sebebiyle Tavşanlı

¹ Yerleşim yeri TÜİK nüfus verisi <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alınmıştır. (E. T. 20.03.2019).

ilçesine bağlı bir mahalle haline getirilmiştir. Bu da köyün maddi olarak gelişmesine ve daha iyi imkânlarla kavuşmasına yardımcı olmuştur.

Araştırma için seçilen ikinci köy Dedeler'dir. TÜİK 2018 yılı verilerine göre² 442 nüfusa sahiptir. İlçe merkezine uzaklığı 5 kilometredir. 16. yüzyıl kaynaklarında köyün adına rastlanmamaktadır. Kuruluşuyla ilgili anlatılan hikâyeye göre köyün kurucusu Sarı İsmail Sultan'dır. Eskiden anlatılanlara göre Sarı İsmail, Hacı Bektaş Veli'nin 6. postnişinidir. Söylenenlere göre, Sarı İsmail, Hacı Bektaş Veli'nin vefatından sonra pirinin sağlığında attığı iğde okunun peşine düşmüş ve böylece Tavşanlı'ya gelmiştir. Önce Tavşanlı'nın Moymul Mahallesi'ne yerleşip halkı irşat etmeye başlamıştır. Moymul Mahallesi aynı zamanda iğde okunun görüldüğü yerdir, ama iğde oku Dedeler Köyü'nün olduğu yere düşmüştür. Sarı İsmail Sultan Moymul Mahallesi'nde yaşadığı bir olay yüzünden mahkemelik olup dedikodusu çıktıktan sonra o mahalleden ayrılmak istemiştir. Bu olay üzerine Dedeler Köyü'nün bugünkü yerine giderek oraya yerleşmiştir. Onu sevenler de onun peşinden gelmişlerdir ve buraya yeni bir köy kurulmuştur. Köyde dedeler çok olduğundan köye de Dedeler Köyü denilmiştir (Dinçel, 2012: 368). Tarihsel açıdan köyün tam olarak ne zaman kurulduğu belli değildir. Köyün 16. yüzyıldan sonra kurulduğu düşünülmektedir. Köy nüfusu, Dedeler ve Helvacılar denilen iki köklü sülaleden çoğalmıştır. Köydeki caminin avlusunda Sarı İsmail Sultan'ın türbesi bulunmaktadır. Türbenin içinde sağdaki mezar Sarı İsmail Sultan'a, ortadaki mezar Dölek Ana'ya, en soldaki mezar da Ataullah Efendi'ye aittir. Türbenin dışında Âlim, Hasan ve İsmail adındaki dedelere ait mezarlar da bulunmaktadır. İkizler tekkesinin iki farklı odasında da pek çok mezar bulunmaktadır (Dinçel, 2012: 368-369). Köyde iki tekke bulunmaktadır. Bunlardan biri Sarı İsmail Sultan'ın Allah Kulu Tekkesi, biri de İkizler Tekkesi'dir. İkizler Tekkesi iki ayrı kısımdan oluşmaktadır. Burada diğer mezarların yanında çocuklara ait olan ikiz çocuk mezarı bulunmuştur. Tekkenin isminin de buradan geldiği söylenmektedir. Tekke ve zaviyelerin 1925 yılında kapatılmasından sonra Allah Kulu Tekkesi'nin eşyalarının birçoğu öküz arabasıyla Kütahya'ya götürülmüştür. Söylenenlere göre de eşyaları götüren kişi Şahmelek bayırına geldiğinde can vermiştir (Dinçel, 2012: 369-370).

² Yerleşim yeri TÜİK nüfus verisi <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alınmıştır. (E. T. 20.03.2019).

Çalışmanın birincil amacı farklı kültürel özelliklere sahip olan iki farklı yerleşmede araştırma yaparak çıkan sonuçları karşılaştırıp değerlendirmek olduğu için derleme yapılan yerleşim yerleri arasında çeşitli farklılıkların olmasına dikkat edilmiştir. Bu farklılıkların başında Beyköy halkının Sünni, Dedeler Köyü halkının ise hem Sünni hem de Alevi-Bektaşî meşrebe bağlı olması gelmektedir; yani Dedeler Köyü, inançsal açıdan karışık bir köydür. Konuya dair farklılıklar bu durumdan kaynaklandığı için tezin asıl bölümünde bu hususlara odaklanılmıştır. Beyköy'ün Tavşanlı'ya yakın olması, köyün birçok olanağa sahip olmasının ve gelişmesinin önünü açmıştır. Yine de kültürün onlara verdiği kapalı toplum imajının etkileri devam etmektedir.

Dedeler Köyü ise, her ne kadar “içeriden” tanımlamalarda zaman zaman Sünnilik vurgusu yapılmış olsa da, “dışarıdan” tanımlamalarda Alevi-Bektaşî köyü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dedeler Köyü de diğer yerleşme gibi ilçeye yakındır ve iki köy de aynı zamanda mahalle olmuştur. Bu iki köy birbirine çok yakın olmasına rağmen farklı yapısal ve toplumsal özellikler göstermektedir. Dedeler Köyü gelişmişlik seviyesi açısından Beyköy'den daha iyi bir durumdadır. İki köy de Tavşanlı'ya yaklaşık aynı mesafededir, fakat Dedeler Köyü'nde şehir hayatının kültürel yapıya etkisi daha fazla görülmektedir. Köy halkının “dışarıdan” Alevi-Bektaşî olarak bilinmesinin sebebi, köyün kuruluşunda Hacı Bektaş Velayetnamesi'nde³ de adı geçen Hacı Bektaş'ın halifelerinden Sarı İsmail Sultan'ın etkili olmasıdır. Kanaatimizce köydeki Sarı İsmail Sultan'ın merkezinde yer aldığı rivayetler ve heterodoks inançlar, zamanla çeşitli etkenlerle silikleşmiş ve günümüzde Sünnileşme eğilimleri ortaya çıkmıştır. Sarı İsmail Sultan'ın Hacı Bektaş Veli ile olan bağı köy halkı bilmekte ve bunu dile getirmektedir. Köyün kuruluşunda Sarı İsmail etkili olsa da köy halkının tamamı kendisini “Alevi-Bektaşî” olarak tanımlamamaktadır. Bu tanımlama daha çok dışarıdan tanımlamadır. Köyde kendisini “Alevi-Bektaşî” olarak tanımlayan aile sayısı 5-6 civarındadır ve bu durum grubun içeriden tanımlanmasına örnek oluşturmaktadır. Bu durum, kimi yorumlarda “asimilasyon” kavramıyla açıklanmaktadır. Bu bağlamda Dedeler Köyü'nde yapmış

³ Konuyla ilgili bk. (Duran ve Gümüsoğlu, 2010).

olduğumuz alan araştırmasında kimlik ve inanç temelli tanımlama sorunlarıyla karşılaştık.

Dedeler Köyü'nde kadınların sosyal hayatta daha aktif bir biçimde yer aldıkları, kadınların eğitimi konusunda Beyköy'den daha ileri konumda buldukları gözlenmiştir. Beyköy'de ise kadınlar eskiden okutulmazken günümüze yakın bir zamanda okutulmaya başlanmıştır. Beyköy ve Dedeler Köyü arasındaki diğer önemli bir fark da nüfus farkıdır. Beyköylüler emekli olsalar da köylerinde yaşamayı tercih etmektedir; Dedeler Köyü'nün halkı ise emeklilikten sonra ilçeye taşınıp ilçede yaşamayı tercih etmektedir. Bu yüzden Beyköy günümüzde eskisi gibi kalabalıkken Dedeler Köyü'ndeki çoğu ev boştur. Dedeler Köyü halkının başka şehirlere yerleşmesinin diğer bir sebebi de eğitim seviyesinin yüksek olmasıdır. Köyde eskiden beri okuyup meslek sahibi olan kişiler vardır. Bu kişiler meslekleri sebebiyle köyde ve Tavşanlı'da yaşayamadıkları için şehir dışında yaşamaya devam etmektedirler. Beyköy'de ise Dedeler Köyü'ndeki gibi eğitim seviyesi yüksek değildir. Bu yüzden Beyköylü gençler evlendikten sonra da köyde yaşamayı sürdürmektedirler.

Araştırma için toplam 36 kaynak kişiyle görüşülmüştür. Bu kişilerin 18'i Beyköy'den, 18'i de Dedeler Köyü'ndendir. Kaynak kişilerde sayı eşitliğinin dışında cinsiyet eşitliği de sağlanmaya çalışılmıştır. Beyköy'de ve Dedeler Köyü'nde görüştüğümüz kaynak kişilerin 12'si kadın, 6'sı erkektir. Toplamda 24 kadın, 12 de erkekle görüşülmüştür. Görüşülen kişilerin çoğunluğunun kadın olması çalışmanın konusunun kadınları daha çok ilgilendirmesindedir. Erkek gözünden kadın konusu da değerlendirilebilsin diye erkek kaynak kişilerle de görüşmeler yapılmıştır. İki köyde de farklı yaş gruplarıyla ve farklı eğitim seviyesindeki kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır. Buradaki amaç farklı yaş gruplarındaki ve farklı eğitim seviyesine sahip kişiler arasındaki değişimin saptanabilmesidir. Alan araştırması sırasında Dedeler Köyü'nde emekli öğretmen Hasan Kılıçaslan ile de görüşmeler yapılmıştır. Alan araştırması tamamlanıp çalışmanın yazım aşaması başladıktan sonra Hasan Kılıçaslan vefat etmiştir.

Her alan araştırmasında olduğu gibi bu alan araştırmasında da zaman zaman zorluklarla karşılaşılmıştır. Bu zorluklardan biri Dedeler Köyü'ndeki grubun kimliksel ve inançsal tanımlanmasındaki karışıklıktır. Köy, yukarıda da bahsedildiği üzere, dışarıdan "Alevi-Bektaşi" olarak bilinmesine rağmen köy halkının önemli bir kısmının bu durumu kabul etmediği görülmüştür. Aslında köyün Alevi-Bektaşi geçmişi bir anlamda reddedilmektedir. Dedeler Köyü'ndeki bu durum sebebiyle ilk önce farklı bilgilere ulaşılamayacağı düşünülse de sonradan iki köy arasındaki farklar dikkat çekici hale gelmiştir. Karşılaşılan zorluklardan biri de Beyköy'n dışarıya kapalı, muhafazakâr bir toplum olmasından kaynaklanmıştır. Araştırma konusu kadınlara yönelik olsa da erkeklerle de görüşülmek istendiğinde kaynak kişilere ulaşmada ve görüşmede birtakım zorluklar ortaya çıkmıştır. Çünkü Beyköy'de erkeklerin yabancı bir kadınla görüşmesi tuhaf karşılanmaktadır. Bu yüzden erkeklerle görüşebilmek için daha önce tanışıklık sağlanmış kişilere gidilmeye çalışılmıştır. Bu da araştırmacının tek başına gitmesiyle değil, yanında erkek bir yakınıyla gitmesiyle mümkün hale gelmiştir. Çalışmada karşılaşılan bu zorluklara rağmen iki köyle de iyi ilişkiler kurulmuştur. Araştırma esnasında görüşülen kişilerle araştırma sonrasında da görüşülmeye devam edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. 1. Kültürel Kimlik

Kültür belirli bir zamanda, belirli bir mekânda bireyler arasında paylaşılan değerler, inançlar, gelenekler ve görenekler bütünü olan, toplumsal kural ya da davranış kodları yoluyla davranış biçimleri üzerinde etki eder. Kültür herkes için az çok katı olan bir kalıptır ve bu kalıplar tutumların, düşüncelerin, davranışların genel bir toplamını oluşturmaktadır. Bu kalıp tutumlar toplumun tüm üyelerince paylaşılır ve her birinin kişiliğini hatta yazgısını belirlemektedir. Kültür başlı başına somut bir gerçeklik de değildir. Somut olan kültürler değil, birbirine toplumsal ilişkilerle bağlı olan insanlardır. Aynı zamanda her toplumda, her toplumsal gruba özgü alt kültürler bulunduğunu da kabul etmek gerekmektedir. Kültürel değerler ulusların arasındaki kültürel farklılıklarla sınırlı gibi görünse de aynı ülkede topluluklar arasında da farklılıklar olabilmektedir. Bir toplumda çoğunluğun katıldığı bir egemen kültür ve egemen değerlerde kendini bulamayan, egemen değerleri reddeden, bunların yerine başka inanç ve değerler koyan birçok alt kültür saptanabilmektedir (Bourse, 2017: 136-137).

Alt kültür kendi içinde bulunduğu kültürle karşılaştığı zaman karşı kültürden söz edilebilmektedir. Bir toplumsal grup üyelerini alt kültürle birleştirmek, onları bir karşı kültür konumuna getirmektedir. Karşı kültürler egemen kültürün değişim ve gelişiminde fazlasıyla etkilidir (Bourse, 2017: 152). Toplumlarda bulunan her birey bilinçli bir şekilde olmasa da içinde bulunduğu toplumun tüm kültürünün yalnızca belli bir bölümüne sahip olsa da bunu kendi cinsiyeti, yaşı vb. durumlara göre kavrayıp yorumlayabilmektedir. Bu yüzden bir kültürden söz etmek o kültürle ilgili farklı bakış açılarını da kabul etmek anlamına gelmektedir (Bourse, 2017: 140). Duygu yapısı yalnızca düşünülecekleri ya da duyumsanabilecekleri etkilemekle

kalmaz, aynı zamanda belirli bir kültürde ve dönemde yaşayan bireylerin kişiliğinin oluşmasında da belirleyicidir (Bourse, 2017: 168). Kültür belli bir zamanda değişim ve dönüşüme açık olduğu için kültür araştırmaları zamandan bağımsız olmamalıdır.

Kimlik, en yalın haliyle kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların “kimsiniz, kimlersiniz” sorusuna verdikleri yanıtlardır (Güvenç, 1993: 3). Kişiler gelişimleri boyunca üstlendikleri değişik roller ve değişik etkilerde benliklerinin tutarlılığını ve sürekliliğini kavrayarak ona göre davranırlar. Aile bağlarıyla, arkadaş ilişkileriyle, meslek seçimiyle, toplumdaki konumuyla, dünya görüşü ve yaşam felsefesiyle bağlantılı bir kimlik duygusu kazanırlar (Güleç, 1992: 15). Bireyin kişiliğini ve kimliğini oluşturan öğeler din, milliyet, cinsiyet gibi faktörlerdir. Bireyin kendini her faktör için farklı kimlik formatında tarif etmesi pek mümkün değildir. Ancak bu faktörlerden harmanlanarak oluşturulan bir kimlikten söz edilebilmektedir (Levendoğlu, 2006: 16).

Bir kişinin kim olduğu, Alman atasözündeki gibi; sadece yediklerinden değil, giydiklerinden, konuştuklarından, danslarından vs. anlaşılmalıdır (Gellner, 1998: 59). Kişiler içinde yaşadıkları toplumun çeşitli araçları sayesinde kültürel değerlerini kültürlenme süreciyle kazanarak toplumsallaşmaktadırlar. Bu süreç toplumsal hayatın doğal bir işleyişidir. Toplumsal hayattaki kültürlenme süreci ailelerdeki çocuk yetiştirme evresinden başlayarak ölüme kadar sürmektedir (Levendoğlu, 2006: 62). Kültürleşme ile de bireyin hem ait olduğu grubun kurallarına hem de kendi kültüründen olmayan dış grup ya da grupların kurallarına göre biçimlendirilen kültürel katkıların yeniden yorumlanması süreci anlaşılmalıdır (Bourse, 2017: 130). Küreselleşme ise kültürler arasında iletişim ve göçü teşvik ederek farklı kültürlerden insanları doğrudan temasla geçirmektedir. Bu temaslar tek ya da her iki kültürde de değişimlere neden olmaktadır. Kültürel temaslar kültürleşme süreçlerine dayanak oluşturmaktadır (Kottak, 2002: 68). Kültürel temaslar göç, ticaret, komşuluk, savaş vb. toplumsal süreçler sayesinde kurulmaktadır. Zaman geçtikçe kültürleşme yoluyla edinilen kültürel öğelerin hangi kültüre ait olduğu da unutulabilmektedir (Levendoğlu, 2006: 63).

Ulusal kimlik, ulusal kültürün yaratılmasıyla, ulusal bir devlet yönetiminde, belli bir coğrafya sınırları içinde yaşayan tüm bireylerin ortaklaşa yaşayıp hissettikleri tarihsel ve kültürel bir kimlik duygusudur. Ulusal kimlik bir ulusta yaşayan grup ve bireylere ortak bir yaşam tarzı sunmaktadır. Bu ortak yaşam tarzı onların geçmişlerindeki ve geleceklerindeki uluslaşma süreçlerinde önemli bir yere sahiptir (Güleç, 1992: 20). Toplumlar, düşünce biçimlerinin ve davranışlarının sürekliliği ya da düzenli bir aktarımı olduğunda kültür var demektir. İnsanlar arasındaki sürekli bir araya geliş ve birlikte yaşamak için ortaya koyulan kurumlar kültürü oluşturmaktadır. Kültür korunması gereken bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle kültür toplumsal bir yapıdır ve kolektif kimliğin ürünüdür. Bu yüzden sürekli yenilenmeye açıktır (Bourse, 2017: 129).

Farklı toplum sayısı kadar farklı kültür olduğu, kültürle ilgili her şeyin farklılığı ve özneliği içerdiği bilinmektedir. Farklı toplumlar arasında kültür aktarımı biyolojik kalıtsallıkla değil, toplumsal kalıtlarla ve gelenekle gerçekleşmektedir. İnsan davranışları kültürel ve her kültür ekonomi, dil, aile ilişkileri gibi toplumsal yaşamın değişmezliklerinden yola çıkarak kendine özgü bir yapı oluşturabilmektedir (Bourse, 2017: 132).

1. 2. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet terimi kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmektedir. Nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet terimi de bu anlama uygundur. Toplumsal cinsiyet terimi ise kadın ya da erkek olmaya kültürün yüklediği anlamları ifade etmektedir (Rice, 1996; Akt: Dökmen, 2010: 19-20). Buna göre, toplumsal cinsiyetin kültürel yapılandırmaları bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içerir. Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki bazı farklılıkların biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğunu tam olarak bilmek mümkün değildir; esasen çoğu farklılık ikisinin birlikte etkisinin sonucudur (Dökmen, 2010: 20).

Kadınlar ve erkekler arasında toplumsal ve biyolojik farklılıklar bulunmaktadır. Toplumun kadınlara ve erkeklere yüklediği kültürel farklar gerçek farklar değildir. Çünkü toplumlar duygusallık kadına atfedilen bir durumken, erkeklerin de duygusal olabileceği bilinmektedir. Pantolon erkek kıyafeti olarak düşünülse de

pantolon giyen kadınlar da bulunmaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere kadınlar ve erkekler arasındaki asıl farklar toplumsal farklar değildir. Çünkü onlar ayırıcı özelliklere sahip değildir. Kadınlar ve erkekler arasındaki gerçek farklar biyolojik farklılıklardır. Bu farklılıklar da doğuştan gelen, sonradan öğrenilmemiş ve değiştirilemez farklılıklardır (Dökmen, 2010: 23).

Kadınların daha duyarlı, ilgili ve bakım verici vb. olarak algılanmaları; ev kadını, öğretmen, hemşire vb. olmalarının beklenmesi, ama erkeklerin bağımsız, atılgan, kuvvetli vb. algılanmaları; asker, mühendis, tüccar vb. olmalarının beklenmesi toplumsal cinsiyet farklılıklarıdır (Dökmen, 2010: 24). Bu farklılıklar insanlara, toplumun kendi kalıplarını dayatması sonucunda oluşmaktadır. Kısacası doğuştan getirilen farklılıklar biyolojik cinsiyet farklılıkları, sosyal ortamlarda sonradan kazanılan farklar da toplumsal cinsiyet farklılıklarıdır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları toplumdan topluma ve insandan insana değişebilmektedir.

Günümüzde kadınların karşı çıktıkları ve mücadele etmek zorunda kaldıkları birçok sorun, kadın ve erkek kimlikleri ve rolleri konusunda toplum ve kültür tarafından belirlenmiş ön kabuller ve kalıp yargılarla, başka bir deyişle toplumsal cinsiyetle ilişkilidir. Bu, toplumsal olarak verilmiş kadınlık ve erkeklik kalıpları ve imgeleri varoluşumuz açısından can alıcı önem taşır. Dinlerin ve kültürlerin uzun yüzyıllar boyunca oluşturduğu imgeler geleneğin bir parçasıdır. Kendilerini dindar saymayan kişiler bile bu imgeleri benimseyerek düşünmektedirler (Berktaş, 2014: 16-17).

Türkiye Cumhuriyeti geleneksel erkek egemen anlayışa ek olarak modern kadın ve erkeğe atfedilen davranış ve değerleri tek tipleştirerek ideal yurttaş yaratmayı amaçlamıştır. Bunun için de bazı yenilikler getirmeye çalışmıştır. Ama yurttaşlar kendi özgürlük ve iktidar alanlarında hem geleneksel hem de modern davranış modellerini kendilerine göre yorumlayarak hayata geçirmişlerdir. Bu da istenilenin dışında kadınlık ve erkeklik halleri ortaya çıkarmıştır (Mutluer, 2008: 14). Kız çocuklarının okutularak dışarıya gönderilmesinin başlamasından sonra bile “kadının asıl yeri evidir, asıl görevi anneliktir” gibi söylemler kullanılmaya devam etmiştir. Eğitimli bir anne olmanın toplumsal cinsiyet açısından halka mantıklı gelmediği bu söylemlerden anlaşılmaktadır (Tuksal, 2008: 39).

Türkiye’de geleneksel olarak kabul gören erkeklik kademesine ulaşmak için dört aşamayı geçmek gerekmektedir. Bunlardan birincisi sünnet, ikincisi askerlik, üçüncüsü iş bulma, dördüncüsü de evlenmedir. Bunların her biri şenlik konusudur. Erkeğin cinsiyet kimliğini üstlenmesi şenliklerle kutlanmaktadır (Selek, 2008: 222). Kadınlarda ise böyle kutlamalar yoktur. Erkeklerin toplumsal kabulünde şenlikler yapılırken, kadınların toplumsal kabulünde şenliğe yer yoktur. Bu da erkekle ilgili olan çoğu şeyin önemli, kadınla ilgili olan çoğu şeyin de önemsiz olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kadınlardan evlenene kadar cinsel, evlendikten sonra da düşünsel bakirelik beklenmektedir. Yani evlenmemiş bir kız çocuğu evlenene kadar hiçbir erkekle cinsel temasta bulunmamalıdır. Evlendikten sonra da eşinden başka biriyle ilişki düşünmemelidir. Bir kadının bu normlara bağlılığını göstermesi için utanç kurallarını uygulaması gerekmektedir. Utanç kuralları da kadının pasif ve çekingen davranmasını istemektedir. Kadınlar ev ve kadına ait olan işlerle kendilerini sınırlamalı, ev dışı çalışmalarında ise erkeklerin olduğu mekânlarda kendilerine mesafe koymayı bilmelidirler. Çünkü kadınlar oluşlarından dolayı zayıf görülmekte ve onlardan pasiflik beklenmektedir. Kadının toplumdaki temizliğini koruyabilmesi için her zaman bir erkeğe ihtiyaç duyduğu düşünülmektedir. Erkek, utancın karşılığı olarak toplumda gücü ve atılganlığı temsil etmektedir (Gezik, 2003: 14). Bu yüzden kadın ve erkek evlendikten sonra kadının namusu ve şerefi erkeğin üzerine geçmektedir. Çünkü evlilikten sonra kadına gelecek bir laf eşine de gelmektedir. Bu yüzden erkeklerin de görevi eşlerini koruyup onlara ve kendilerine laf getirtmemektir. Bu bağlamda çoğu toplumda kadınlara pasiflik, erkeklere ise aktiflik atfedilmektedir.

Toplumda şeref denildiği zaman kimilerinin aklına kadının cinselliği yani bakireliği gelmekte, kimilerinin aklına da bakirelik değil de insanların gelişmişliği ve şerefin iki kulak arasında olduğu gelmektedir. Birinci düşünce şerefe karşı geleneksel yaklaşımı, ikinci düşünce ise şerefe karşı modern yaklaşımı temsil etmektedir (Gezik, 2003: 28). Bu durumdan da anlaşılacağı gibi kötü durumların çoğu

geleneksel toplumlarda kadınlara ait olarak düşünölmektedir. Erkeğin de şerefi olup olmadığına bakılmadan erkeğin şerefini de kadının etkilediği düşünögesi ön plandadır. Geleneksel kurumlarda namus olgusu, meşru şiddet yoluyla koruma altına alınırken Batı tipi modern ataerkil kurumlarda namusa ilişkin değerler söylem düzeyinde ve eğitim yoluyla aktarılır (Yolcu, 2014: 212). Dolayısıyla geleneksel toplumlarda namus denildiğinde korku duyulmakta, modern toplumlarda ise korkudan ziyade bilinçli bir yaklaşım sergilenmektedir.

Cinsel yaşamın genellikle kadına yönelik kurallarla sınırlandırıldığı ve ataerkil değerlerin egemen olduğu geleneksel toplumlarda var olan kadın hazzının denetimiye oldukça eski tarihlere kadar gitmektedir. Namusun kadın cinselliğini, erkekler arasında yaratması olası rekabeti ve çatışmayı önlemek amacıyla oluşturulan değer ve kurallar bütününe imlediği açıktır. Kadın bedeniyle özdeşleşen namus kavramı, biyo-iktidar aracı olarak bedeni disipline edici bir norm olarak görölmektedir; bu da denetleyenin ve düzenleyenin her gün yeniden yapılandırılması anlamına gelir (Yolcu, 2014: 214). Namus olgusu kadınla özdeşleştirildiği için cinsel hayatta kadınlar her zaman erkeklere göre daha geri planda kalmışlardır ve utanç duygusuyla kendi isteklerini dile getirememişlerdir. Çünkü geleneksel toplumlarda kadının cinsellekle ilgili isteklerinin olması çoğu erkek tarafından namussuzluk olarak düşünölmektedir. Bu da toplumsal cinsiyet açısından kadınların her zaman erkeklerden geri planda kaldığının bir göstergesidir.

Kadınların erkeklere göre daha duyarlı, duygulu, çocuklara karşı sevecen oldukları, ayrıca yemek yapmayı bildikleri ve çocuk bakımından anladıkları düşünölmektedir. Erkeklerin de soğukkanlı, kuvvetli, cesur oldukları ve ev dışında çalışabildikleri düşünölmektedir. Kadınlar çocuk doğurup büyütmekte, evde daha çok durmakta, yemek, temizlik ve benzeri işlerden anlamakta, kendilerinden önce eş ve çocuklarının ihtiyaçlarına koşmaktadır. Erkekler ise daha çok evin geçimini sağlamaktadırlar. Bu ve benzeri düşünceler toplumun düşüncelerini yansıtmaktadır. Toplumun kadın ve erkeklerden beklediği bu davranışlara cinsiyet kalıp yargıları denilmektedir (Dökmen, 2010: 104). Bu kalıp yargılara göre çoğu toplumda kadınlar evin içinde, erkekler de evin dışında olarak düşünölmektedir. Erkeğin biyolojik olarak güçlü olması onu evin dışına çıkarırken, kadınların da duygusallığı kadınları

evin içine hapsedmiştir. Dolayısıyla toplumun kadınlardan ve erkeklerden beklentileri zamanla değişmiştir.

1. 3. Kadın Folkloru

Folklor, İngilizce “folk [halk]” halk, “lore [bilim]” anlamlarına gelen iki kelimeden oluşmaktadır. Türkçede “halkiyat” olarak da adlandırılmaktadır. Türkiye’de folklorlardan ilk defa Ziya Gökalp söz etmiş ve folklor karşılığı olarak “halkiyat” terimini kullanmıştır. Daha sonra M. Fuad Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı, yazılarıyla folklor hakkındaki görüşlerini dile getirmişlerdir (Albayrak, 2004: 178). Folklor, halkın maddi ve manevi kültürünü oluşturan unsurları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen ve yorumlayan bir bilim dalıdır. Folklor çalışmalarında daha çok halk kültürünün fikri ve manevi alanlarda ortaya konulmuş yönleri üzerinde durulur. Halkiyatın konusunu düğün, bayram, cenaze, kandil, doğum, ad verme, sünnet, evlenme, hediye, ölüm gibi durumlara ait gelenekler; cin, peri, büyü, efsun, kandil, muska gibi halk inançları; türkü, mani, masal, ninni, tekerleme, atasözü, deyim, halk hikâyesi, efsane, bilmece, dua, beddua (ilenc), halk tiyatrosu gibi sözlü-anonim halk edebiyatı ürünleri oluşturur. Folklor, halkın ortak malı olan her türlü duygu, düşünüş ve maddi kültür unsurları üzerinde de durur (Albayrak, 2004: 177).

Kadın folkloru denildiğinde ise Albayrak’ın saydığı tüm maddelerin kadınla ilgili olan kısımlarının ele alınması akla gelmektedir. Bu sayede sadece kadınlara ait olan kültürel unsurlar tüm yönleriyle araştırılabilecektir. “Kadın” folkloru” kavramı, kadının icra ettiği, kadının merkezinde yer aldığı folklorun toplumsal cinsiyet tabanlı araştırılmasına verilen addır. Yolcu’nun ifadesiyle, “kadın imajının folklor kalıplarında belirlenmiş yeri, yalnız sözel sanatlarda değil, aynı zamanda görsel simgeler yoluyla da sabitlenmiş durmaktadır. Bu imajın kalıplaşmasında sanırım yalnız kültürle ilişkili kamu kurumları değil aynı zamanda folklor üzerine çalışan araştırmacıların da rolü vardır” (Yolcu, 2017: 7). Çünkü kamu kurumlarının yaptığı araştırmaların dışında halk bilimeci araştırmacılar da kadın folkloru üzerine araştırmalar yaparak bu imajın kalıplaşmasına katkı sağlamaktadırlar.

Kadın halk bilimcilerin sayısının giderek artması, daha önceki kuşakları temsil eden ve aralarında kadınların da yer aldığı halk bilimcilerin pek de ilgi göstermedikleri kadın folkloru çalışmalarının artması beklentisini de doğurmuştur. Bu beklentinin yükselmesinde Türkiye'de sosyoloji ve antropolojinin etkisiyle toplumsal cinsiyete, feminist kuramlara ve kadın çalışmalarına olan ilginin artması da etkili olmuştur (Aça, 2017: 18). Kadın konusunu araştıran kadının, kadın ortamlarına daha rahat girebileceği ve istenilen malzemeyi daha kolay elde edebileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra kadın oldukları için toplumsal cinsiyet, kadın antropolojisi ve feminizm alanlarındaki çalışmalarda da daha duyarlı olacakları düşüncesi mevcuttur (Aça, 2017: 19). Dolayısıyla kadın bir araştırmacı kadınla ilgili bir konuyu rahatlıkla araştırabilmekte ve erkek araştırmacılardan daha iyi sonuçlar elde edebilmektedir. Çünkü kapalı bir toplumda araştırma yapacak olan erkek araştırmacı, genellikle kadınla ilgili konularda kadınlardan bilgi alamayıp erkeklere danışmak zorunda kalacaktır. Bu da objektif bir bilgi olmayacağı için kadın araştırmacının kadın kaynak kişilerle konuşarak daha kesin bilgiler elde edebileceği düşünülmektedir.

Kadın konusunda birtakım sorunları henüz aşamamış ülkemizde feminist teoriyle düşünsel arka planı zenginleştirilmiş kadın folkloru çalışmalarının artması, geleneksel yapıların hem kadına hem de erkeğe dayattığı toplumsal cinsiyetin ve cinsiyetle ilişkili kültürel imajların daha iyi analiz edilmesinde ve konuyla ilgili toplumsal-zihinsel dönüşümün sağlanmasında ön ayak olacaktır. Kadın folkloru çalışmaları, mevcut durumun tespitiyle sınırlı kalmamalı (örneğin folklor türlerinde kadın karakterler, gelenekte ve ritüelde kadınların rolleri vb.), felsefi sorgulamalar ve feminist epistemolojiyle beslenen yol gösterici bir özellik kazanmalıdır (Yolcu, 2017: 15).

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME (BULGULAR VE YORUMLAR)

2. 1. Kültür Merkezli Kimlik ve Aidiyet

Yörede yapılan alan araştırmasında “kültür”, “gelenek” veya “kültürün/geleneğin aktarımı” denildiğinde akla ilk olarak genellikle kadın gelmektedir. Çünkü toplumda kadınlar kültürel hayatta erkeklerden daha çok rol almakta ve dolayısıyla kültürün aktarımını da etkilemektedir. Dedeler Köyü’nde birçok kişi bu hususlarda kadının etkili olduğunu düşünse de erkeklerin de bu süreçleri etkileyebileceğini düşünenler bulunmaktadır. Kadınlar kültüre, geleneğe, sosyal ortamlara ve ritüellere daha çok ilgi duymakta, eğilim göstermektedirler.

Toplumsal bellek kültürel unsurlardan, yaşayış tarzından, ırktan, dinden, eğitiminden vb. her şeyden etkilenebilmektedir. Seçilen iki köyde de Alevilik-Bektaşilik ve Sünnilik gibi inançsal temelde büyük bir fark dikkat çekmektedir. Beyköylüler Sünni oldukları için daha muhafazakâr ve kapalı bir hayat sürmektedir. Dedeler Köyü sakinleri, her ne kadar artık Sünni inançları benimsemiş olsalar da yakın geçmişteki Alevi-Bektaşî inanış/hayat tarzı toplumsal yapıda dışa ve yeniliğe açık özelliklerin kazanılmasında aracı olmuştur.

Bazı kaynak kişilerin belirttiğine göre (KK 30), Dedeler Köyü’nün halkında Alevilik değil Bektaşilik kültürü yer almaktadır. Bu yüzden Alevilerdeki gibi katı kuralların olmadığı düşünülmektedir. Bektaşilikte Hacı Bektaş Veli’nin önemli olduğu ve yöreye gelen Sarı İsmail Sultan’ı da Hacı Bektaş Veli’nin gönderdiği düşünülmektedir. Köyün Alevi olarak tanınması, köye yerleşen zengin bir Alevi aile vasıtasıyla olduğu dile getirilmektedir. Bu aile, köy 30 hane kadarken köye yerleşmiştir. Kalabalık bir aile olduğundan köyün yönetimini ele geçirmek zor olmamıştır. Köyün başına geçmeleri ile köy Alevi köyü olarak bilinmeye başlamıştır.

Alevilerin ibadetinde Dede ön plandadır ve günlük hayatlarında da Dede'nin sözünden çıkmamaktadırlar. Alevi Dedelerine daha sonra yörede yakın çevrede yaşayan Romanlar da bağlanmıştır. Köyde Dede ile yaşanan birtakım sorunlar, Dedelik otoritesinin meşruluğunu tartışmaya açmış, Dede daha sonra köyden ayrılınca da ritüel süreklilik sekteye uğramıştır. Köy nüfusunun önemli bir kısmı artık Sünniliği benimseyip Alevi inanç ve uygulamalarını terk ettiklerinden ve günümüzde de cem ibadeti yapılmadığından Alevilik unutulmak üzeredir. Köyün Dedesinin İzmir'de ikamet etmesi sebebiyle cemler zamanla aksamaya başlamış ve sonrasında yapılan yardımların kötüye kullanılması da Dede değişikliğine neden olmuştur. Günümüzde de Dedenin köye pek gelmediği söylenmektedir ve köyde cem yapılmamaktadır.

Dedeler Köyü'nün Alevilik geçmişi olsa da köy halkından bazı kişiler bunu reddetmektedir. Geçmişte de Sünni inançlı ailelerin var olduğunu iddia edenler, Alevi grupla kültürel etkileşim yaşandığı için köyün dışarıdan Alevi olarak adlandırıldığını belirtmişlerdir. Bu durum köye özgün bir kültürel dokunun oluşmasına zemin hazırlamış ve toplumsal bellek bu temelde oluşmuştur denilebilir. Aleviliğin daha seküler bir hayat tarzına açık olması Dedeler Köyü'nün gelişimine katkı sağlamıştır. Hatta Beyköy'den ve Tavşanlı'nın birçok köyünden eğitim açısından daha gelişmiş olduğu bilinmektedir.

Alevilerle Sünniler arasında günlük yaşam noktasında çok fazla farklılık olmadığı düşünülmekte, asıl farklılıkların inanç ve ibadet konusunda olduğu dile getirilmektedir. Alevilerin ve Sünnilerin ibadet şekillerinden de anlaşılacağı gibi, Alevilerde kadınlar ve erkekler rahatlıkla bir arada bulunabilmekteyken Sünnilerde ise kadın ve erkeğin bir arada olması çok fazla karşımıza çıkan bir durum değildir. Hatta bu inanç şekilleri günlük yaşamı da etkilediğinden iki toplumda da bu temelde izlerle karşılaşmıştır. Her iki köy yerleşmesinde toplulukları çevreleyen simgesel sınırlar, inanç örüntüleriyle kuşatılmıştır. Örneğin kadınlık tipolojisi bağlamında, Alevi kadınlarda kaç-göç uygulamaları görülmemektedir. Beyköy'ün kadını bir erkeğin önünden geçerken örtmesiyle yüzünü kapatırken, Dedeler Köyü'nün kadını ise buna dikkat etmemektedir. Cinsiyet eşitliği hususunda ise Dedeler Köyü kadınları

daha avantajlıdır. Beyköy'ün sosyal hayatı içinde kadınlar, daha fazla kısıtlamalarla karşı karşıyadır.

Her iki köyde de akrabalığın ve soyun kan bağıyla alakalı olduğu düşünülmektedir. Kan bağıının yanı sıra sonradan hısımlık da edinilmektedir. Bu hısımlıklar ise evlilik yoluyla oluşan akrabalıklardır. Bu sayede hem soyun devamlılığı sağlanmakta hem de akrabalar çoğalmaktadır. Beyköy'de eskiden akraba evliliği yaygınken günümüzde bu durum pek fazla görülmemektedir. Zaten akraba olan aileler evlilik sayesinde akrabalık bağlarını güçlendirmişlerdir. Günümüzde ise akraba evliliği dışında olan evliliklerde erkek evladın kız aldığı aile ve gelinin gelin geldiği aile hısım olmaktadır. Evlilik sayesinde akrabalar çoğalmakta ve aileler arasındaki soy bağları güçlenmektedir. Dedeler Köyü'ndeki evlilikler de önceden daha çok akraba evliliği şeklinde, örneğin amca-dayı kızı, teyze-hala kızı ile evlenilebilmekteyken günümüzde akraba evliliği çok fazla karşımıza çıkmamaktadır. Musahiplik tarzı Aleviliğe özgü sanal akrabalıklar Dedeler'de uzunca zaman önce kaybolmuştur.

Yörede Alevi kadınların daha rahat bir sosyal hayata sahip oldukları düşünülmektedir. Çünkü kadınlar ve erkekler rahatlıkla aynı ortamda ibadet edebildikleri gibi, ortak sohbet ortamları da oluşturabilmektedir. Sünniler ise dışarıya kapalı bir hayat yaşamaktadırlar. Kadınların ve erkeklerin bir arada bulunup sosyalleşebilecekleri bir ortam oluşturması çok fazla karşılaşılan bir durum değildir. Bu durum sadece yakın akraba olan kişilerin ortamlarında karşımıza çıkabilmektedir. Onda da çoğunlukla konuşma hakkı erkeklere aittir. Sünnilerde erkeklerin olduğu ortamlara çok fazla girmeyen kadınlar, girdikleri zamanlarda da çekingenlik göstererek genellikle az konuşmaktadır.

Geçmişte Dedeler Köyü'nde erkekler eşlerinden bir adım önde olarak kabul edilirmiş. Günümüzde ise eşitlikçi bir yapı ortaya çıkmıştır. Kadın iş hayatına atılınca ve dış çevre ile temas kurmaya başlayınca, etkileşim artarak kadınlar da erkeklerle aynı haklara sahip olmuşlardır. Her iki köyde de eskiden erkekler ön plandayken günümüzde Dedeler Köyü'nde kadın ve erkek arasında eşitlik sağlanabilmiştir.

2. 1. 1. Sosyalleşme ve Aktarım Ortamları

Kadınların sosyalleşme ve aktarım ortamlarının başında günler ve misafirlikler gelmektedir. Eskiden Beyköylü kadınlar gün yapmazlar ve yalnızca birbirlerine misafirlğe giderlermiş. Bu da haberli olmaz. Kadınlar misafirlğe giderlerken kamaştan örölme sepetlerinin içine çay, şeker koyup komşuya boş gitmezlermiş (KK 4). Eskiden erkeklere ait olan günler günümüzde ise kadınlara ait bir hale gelmiştir ve gün sistemi tamamen değişmiştir (KK 4; KK 20). Eskiden Beyköy’de kadınlar bir araya geldiklerinde sadece Kuran okunmuş ve bu toplanmalara “efendi evi” denilirmiş. Günümüzde ise Kuran okuma büyük ölçüde ortadan kalkarak yerini yeme içmeye bırakmıştır ve artık gün evi adını almıştır (KK 18). Günümüz gençlerinin Beyköy’de yaptığı günler paralı günlerdir. Gençler her hafta toplanıp kimde gün varsa ona para götürmektedir. Gün sayesinde kadınlar birikim yapmış olurlar. Çünkü gün bitiminde herkesin elinde toplam para olmaktadır. Para yerine altın toplayanlar da vardır (KK 7; KK 13; KK 22; KK 31). Eskiden her cuma akşamı kadınlar bir araya toplanırlardı (KK 31). Günümüzde de bu adet hala devam etmektedir. 12-13 kadın bir araya gelip her hafta bir hatim yapmaktadır. Hatimden kasıt Kuran hatmi değil, 41 Yasin hatmidir. Bu kadınlar hem birlikte vakit geçirmekte hem de dini sohbetler etmektedir. Dini sohbetlerin yanında günlük hayattan da konuşulmaktadır (KK 7; KK 13).

Dedeler Köyü’nde ise eskiden “çay evi” denilen kadın kadına toplanılan ortamlar varmış. Bu ortamlara çat kapı gidilir ve giderken herkes kendi evinden yiyecek götürürmüş. Günümüzde ise kimse kimsenin evine haber vermeden gidememektedir. Ev sahibi bugün “ben müsaitim, buyurun gelin” demeden gidilmemektedir. Kadın kadına toplanılan başka bir ortam da mevlitlerdir. Senede bir defa da Uzun Allah Kulu Baba’nın (Sarı İsmail Sultan) türbesinde toplanıp Kuran okunup dualar edilmektedir. Bu toplanmada sadece köy halkı değil aynı zamanda dışarıdan da insanlar gelmektedir (KK 30).

Beyköy erkekleri eskiden beri kendi aralarında “sohbet” adını verdikleri toplantıyı yapmaktadırlar. Bu toplantı kış mevsiminde ve cumartesi akşamları yapılmaktadır. Her yaş grubu kendi akranlarıyla birlikte her hafta o sohbeta katılan kişilerden birinin evinde toplanılıp yemekler yenilmekte, ardından çay içilmektedir. Bununla birlikte

yüzük oyunu, tombala gibi oyunlar oynanmaktadır. Yüzük oyununda iki grup oluşturulur. Bir gruptaki kişi mendillerin altına yüzüğü koymaya, onu izleyen grup da yüzüğü hangi mendilin altına koyduğunu anlamaya çalışmaktadır. Yenilen grup yenen grup tarafından cezalandırılır. Örneğin yenilen tarafa bir sonraki hafta muz aldırılır ve bu muzları onların karşısında yerler. Erkeklerle özgü davranışlardan bir diğeri ise kendilerine özel olarak oluşturulmuş odalarda oturup muhabbet etmektir. Yaşlı ve genç erkeklerin odaları ayrı olmaktadır. Gençlerin büyüklere saygısı olduğundan ve birlikte olduklarında rahat hareket edemediklerinden odaları ayrıdır (KK 5; KK 18; KK 20). Diğer yandan eskiden Beyköy'ün erkekleri tavşan avına giderler, avladıkları tavşan sayesinde yine bir araya gelirlermiş. Avlanan tavşan kadınlara pişirilip tirit yaptırılmış. Erkekler odada toplanıp tirit yerlermiş. Tavşan avlayamazlarsa da tavuk alıp tavuk tirdi yaptırılmış (KK 31). Beyköy'de eskiden caminin yanında yaş guruplarının ayrı ayrı odaları varmış. Erkekler işten arta kalan vakitlerinde bu odalarda veya kahvelerde vakit geçirirler, evlerine pek vakit ayırmazlarmış. Günümüzde ise eskisi gibi odaya ve kahveye gitme adeti yoktur (KK 4).

Dedeler Köyü'nün erkekleri çalıştıkları için boş vakitleri kadınlardaki gibi çok değildir. Onlar kış mevsiminde her hafta başka birinin evinde toplanıp sohbet ederler, yemek yerler (KK 21). Günümüzde erkeklerin bu sohbeti ortadan kalkmıştır. Çünkü köyde çok fazla aile kalmamıştır. Dedeler Köyü Cami'sinin önündeki çimenli bahçede oturaklar bulunmaktadır. Erkekler iş çıkışlarında o bahçede oturup muhabbet etmektedirler (KK 3). Günümüzde çimenli bahçedeki sohbetler devam ederken evlerdeki sohbetler kalmamıştır.

Beyköy'deki kadınların sosyalleşme ortamları daha çok Kuran okumaya, gün yapmaya ve dolayısıyla para biriktirmeye, Dedeler Köyü'ndeki kadınlarınki ise sohbete dayanmaktadır. Bu sosyalleşme ortamları kadınlar için de olsa erkekler için de olsa bunların hazırlık aşaması kadınlara aittir. Dolayısıyla kadınlar hem kendi sohbet ortamları hem de eşlerinin sohbet ortamları için emek sarf etmektedir.

Beyköylülerin eskiden gelen kültürel unsurları hala sürdürülürken Dedeler Köyü'nünkiler devam etmemektedir. Bundaki sebep de eğitim seviyesi yüksek olan

gençlerin köy dışında yaşaması ve köydeki eski grupların oluşturulamamasıdır. Beyköylü kadınların sohbet ortamlarında ilk önce dini meselelere yoğunlaştığı görülmektedir. Çünkü günlerde ilk önce Yasin okunmakta daha sonra ise muhabbet ortamı oluşmaktadır. Muhabbet ortamında da dedikodu kadınların olmazsa olmazıdır (KK 4). Dedikodu yapıldığı zaman “yine tepemize şeytanları doldurduk” denir (KK 9). Kadınlar bir araya geldiklerinde en çok kaynana, görümce ve elti dedikodusu yapmaktadır (KK 18). Dedikodunun yanında günlük hayattan da konuşulmaktadır.

Beyköylü erkeklerin de kadınlarda olduğu gibi dedikodu yaptığı söylenmektedir (KK 5; KK 9; KK 36). Erkekler dedikodu yapmadıklarını düşünse de “kahvede oturan her erkeğin her şeyden haberi vardır” denilmektedir (KK 9). Erkekler dedikodunun günah olduğunu düşünmezken kadınlar arada bir sohbe gittikleri için onun günah olduğuna inanmaktadır (KK 9). Erkekler vakitlerinin çoğunu işte geçirdikleri için arkadaşlarıyla bir araya geldiklerinde de daha çok iş üzerine konuşmaktadırlar (KK 4). Bu yüzden bir araya geldiklerinde genellikle maddiyatla ilgili konuşurlar (KK 18). Yöredeki çoğu erkek, erkeklerin dedikodu yapmadıklarını düşünse de kadınlar hem kendilerinin hem de erkeklerin dedikodu yaptıklarını dile getirmişlerdir. Erkekler dedikodu yaptıklarının farkında bile değillerdir. Kadınlar ise çoğu durumdan eşleri sayesinde haberdar olduklarını söylemişlerdir.

Dedeler Köyü’nün kadınları bir araya geldiklerinde daha çok dedikodu yapmaktadır (KK 21). Ama birbirlerinin arkasından konuşmanın ayıplandığı, hatta konuşma başlarsa bile devam ettirilmediği dile getirilmektedir. Köyün kadınları bir araya geldiklerinde daha çok yeme içmeden ve giyim kuşamdan bahsetmektedir (KK 3). Dedeler Köyü’nün erkekleri de namaz çıkışlarında çimenli bahçe denilen bahçede toplanmakta ve burada sosyalleşme ortamı kurulduğu görülmektedir (KK 21). Erkekler dedikodunun yanında daha çok tarihten ve gündelik olaylardan da bahsetmektedir (KK 3). Beyköy ve Dedeler Köyü’nün kadın ve erkekleri bir araya geldiklerinde ne kadar dedikodu yapmıyoruz deseler de asıl konu dedikodudur. İki köy arasındaki farklardan biri Beyköylüler kadın kadına ve erkek erkeğe, Dedeler Köyü’nden olanlar da hem kadın kadına hem erkek erkeğe hem de kadınlı erkekli sohbet edebilmektedirler. Burada da Alevi kültürünün etkisi karşımıza çıkmaktadır.

Beyköy ve Dedeler Köyü'nde konuşulan konular geçmişten günümüze pek fazla değişmese de konuşma tarzları değişmiştir. Çünkü yaşam koşulları değişmeden konuşulan konularda da değişiklik beklenememektedir. Beyköy'de kadınlar daha çok gün adı verilen kadın kadına oluşturulan ortamlarda (KK 5; KK 9; KK 10; KK 18) erkekler ise kahvelerde ve "sohbet" adını verdikleri toplantılarda sosyalleşmektedir. Bunun haricinde akraba evlerinde olan misafirliklerde de sosyalleşilmektedir (KK 5; KK 9; KK 12; KK 18).

Eskiden Beyköy'de grup olarak bir araya gelen erkekler sohbetlerde yüzük oyunu oynarlarmış. Bu oyunda iki grup olur ve grubun biri 10 tane peçetenin altına yüzüğü saklamaya, diğer grup da saklanan yüzüğü bulmaya çalışır. İlk mendilde bulursa grubu 10 puan alır ve saklama sırası o gruba geçer. İlk seferde bulamazsa son üç kalması gerekir, "ikisi bizim biri sizin" derler. Yüzüğü arayan grubun ilk mendilde yüzüğü bulamaması, son üç mendile kadar boş mendilleri açması gerektiği anlamına gelir. Son üçte de bulamazlarsa yine aynı grup yüzüğü saklamaya devam eder (KK 4; KK 10; KK 18). Yüzük oyununda yenilen gruba ceza verilir. Verilen cezalardan biri dağa gidip ateş yakmaktır. Yenilen grup yenen grubun isteklerini yapmak zorundadır (KK 4; KK 11; KK 20).

Eskiden eve erkek misafir geldiğinde Beyköylü kadınlar büyük örtmelerini (bir çeşit baş ve yüz örtüsü) örterlermiş (KK 5; KK 7; KK 9; KK 18). Erkeklerle çay vermeye gidildiğinde de bu örtmeler üstlerinde olur. Çok yakın akraba olan erkekler geldiği zaman yanlarında oturulabilir. Fakat yanlarında otururken örtmeyle çenelerini çekerler (KK 5; KK 9; KK 18). Günümüzde akrabalar bile eskisi kadar sık görüşmeyip birbirlerinden habersiz kalmaktadır. Bu da akrabalık bağlarını olumsuz etkilemektedir. Beyköy'de eskiden beri haremlik selamlık olduğu dile getirilmektedir. Kadınların erkeklerle bir arada oturması, onlarla muhabbet etmesi ayıplanmaktadır. Yabancı bir erkek misafir olarak geldiği zaman kadınlar mutfakta çayı hazırlasa da servis erkeklerle aittir. Erkek misafirlere genellikle kadınlar değil de erkekler hizmet etmektedir (KK 4; KK 7; KK 9; KK 20; KK 25). Günümüzde ise bir arada oturulmaya başlanmıştır.

Beyköy’de dışarıdan gelen misafirler için “bir elden bir ele geldi” denirmiş. Onlar erkek de olsa kadın da olsa kesinlikle aç gönderilmez. Kadınlar onlara yemek hazırlar. Gelen misafir erkekse hizmeti evin beyi, kadınsa evin hanımı yaparmış. O misafiri sofraya oturtmadan gönderen kişiler ayıplanırmış. Hatta köyde caminin yanına köy odası yaptırılmıştır. Yatak yorgan bulunan bu odaya düşkün insanlar gelmekte, yemek yedirilmektedir. Odaya yemek hazırlayan ev belli olduğundan odaya biri geldiğinde o eve haber verilmektedir. Hala bu usul devam etmektedir (KK 13). Beyköy’de kadın ve erkek grupları arasında haremlik selamlık olsa da kadınlar her zaman erkeklere ihtiyaçlarını hazırlamaktadır. Hazırlanan ihtiyaçların ikramı da erkeklere ait olmaktadır.

Dedeler Köyü’ndeki kadınlar düğünlerde, bayramlarda, Hıdırellez kutlamalarında sosyalleşir. Hıdırellez kutlamaları 6-7 Mayıs gibi olmaktadır. Bu günlerde kadınlar oyunlar oynamaktadır. Oynadıkları oyunlar ip atlama, birbirlerinin üzerinden atlama, el ele tutuşup gelin kızı bu ellerin üzerinde düşmeden yürümeye çalıştırma vb.dir. Bir kadının evlenme yaşı gelmiş oğlu varsa, o kadın burada oğluna kız beğenebilmektedir. Bu durum günümüzde karşılaştığımız bir durum değildir (KK 3). Günümüzde gençler bir araya geldiklerinde oyunlar da oynamaktadırlar. Bu oyunlar okey ve kâğıt oyunudur (KK 21; KK 34). Günümüzde okey ve kâğıt oyunu yörede erkek oyunu olmaktan çıkıp kadın kadına olan ortamlarda da oynanarak vakit geçirmeye yarayan bir araç haline gelmiştir. Hatta kadınlı erkekli ortamlarda oynandığı da olabilmektedir. Dedeler Köyü’ndeki erkekler ve kadınlar bir arada oturup muhabbet ortamı oluşturulabilmekte, yani Beyköy’deki gibi haremlik selamlık uygulaması bulunmamaktadır (KK 30).

Beyköy’de erkekler çalıştıkları için kadınların sosyal hayatlarında erkeklerden daha rahat olduğunu düşünenler de bulunmaktadır (KK 18). Erkeklerin sosyalleşmeye işten vakit bulamadıkları, kadınların ise ev işi haricinde arkadaşlarıyla köy içinde her türlü sosyalleşebildikleri düşünülmektedir. Eskiden Dedeler Köyü’nde kadınlar namahrem olarak düşünülürmüş. Bu yüzden kadınlar sosyal hayatlarında laf söz olmasın diye kendilerini daha geri planda tutarlarmış. Dolayısıyla erkekler kadınlara göre sosyal hayatlarında daha rahatlarmış (KK 3; KK 30). Günümüzde ise kadınların ve erkeklerin eşit olduğu düşünülmektedir (KK 21).

2. 1. 2. Grupların İç ve Dış Algısı

Beyköy’de ev ve evin avlusu “iç”, köy “kısmen iç” ve Tavşanlı da “dış” olarak düşünülmektedir. Ev herkesin özeli olduğundan ve evde olduğun gibi dışarıda olamadığından ev iç olarak kabul edilmektedir (KK 18; KK 20; KK 31). Hatta yörede “evin içi kabirdir, herkes çektiğini bilir” diye bir söz de söylenmektedir (KK 31). Örneğin evin içinde saçını açık bir şekilde durabilen kadın, evin balkonunda bile bu şekilde durmamaktadır (KK 10; KK 18). Hatta kayınvalide ile altlı üstlü oturan gelin evin alt katında, kayınvalidesinin yanında, üst katta durduğu gibi durmamaktadır (KK 10). Bu yüzden toplumda daha çok evin dışı dış evin içi de iç olarak kabul edilmektedir. Bunun sebebi de evin toplum için mahremiyet bölgesi olarak kabul edilmesidir. Bazı kaynak kişilerin aktarımına göre günümüzde Tavşanlı da iç olarak kabul edilmektedir. Dış kavramı Tavşanlı’dan sonrası için geçerli hale gelmiştir (KK 4). Dış olarak Tavşanlı’dan sonrasının kabul edilmesinin sebebi kültürel açıdan Tavşanlı ile özdeşleşme yaşanmasıdır.

Dedeler Köyü’nde her ne kadar Alevi inançlarının ortadan kalktığı belirtilse de çevre köylerle kız alıp verme görülmemektedir. Evlilik kurumu bağlamında Dedeler kendi içine kapalı yapısıyla dikkat çekmektedir. Kaynak kişilerin belirttiğine göre, Dedeler Köyü’nde köy ve Tavşanlı iç olarak düşünülmektedir. Kütahya, Eskişehir gibi biraz uzak olan yerler de dış olarak düşünülmektedir. Bunun sebebi Tavşanlı ile yaşayış şeklinin benzemesi, Eskişehir ve Kütahya ile benzememesidir. Ev içi ve köy içi olarak düşünülecek olursa da ev iç köy de dış olarak düşünülmektedir. Her sıkıntını ve mutluluğunu bilen evdir. Bu yüzden yörede söylenen bir söz vardır. Bu söz “Evcazım, sen bilirsin halcazım” şeklindedir (KK 21). Dolayısıyla iki toplum da iç ve dış kavramlarını tanımlarken öncelikle iç olarak evi kabul etmektedir. Ama iki köyün arasında şöyle bir fark dikkat çekmektedir: Dedeler Köyü dış olarak Tavşanlı’dan sonrasını kabul etmektedir, Beyköylüler ise genellikle evin dışını dış olarak kabul etmektedir.

2. 1. 3. Selamlaşma ve Kalıp Davranışlar

Kadınların ve erkeklerin kalıp davranışlarının oluşmasında en çok kültürel ortamın etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü kültür cinsiyete yüklenen değerlerle birlikte

insanın doğumundan ölümüne kadar olan her anında etkilidir. Kadınların ve erkeklerin konuşmalarından, yeme içmelerine ve hatta oturup kalkmalarına kadar etki gösteren kategoriler iki köyde en çok Alevi Sünni ayrımında kendisini göstermiştir.

Beyköy’de kadınlar eskiden birbirleriyle selamlaşırken “selamünaleyküm” derlermiş. Günümüzde ise selam verme ortadan kalkmıştır. Onun yerine “ne yaptın” kelimesi daha çok kullanılmaktadır. Günümüzde kafalarını sallamaları da selam anlamına gelmiştir. Konuşmak istemeyenler daha çok kafa sallayıp yoluna devam ederler (KK7; KK 20; KK 36). Orta yaşlı kadınlar birbirleriyle karşılaştıklarında birbirlerine “n’aptın” diye seslenmektedir. Karşısındaki de “aha, sen n’aptın” diyerek karşılık vermektedir (KK 10). Günümüz gençlerine “n’aptın” dediği zaman onlar “bir şey yapmadım” derler. Günümüzde “n’aptın” kelimesinin selamlaşma bağlamı yeni nesil tarafından unutulmaya başlamıştır (KK 10).

Kadınlar birbirlerine seslenirken akrabalık olmadığında “abla” diye hitap etmektedir. Akrabalık varsa da akrabalık bağıyla hitap etmektedirler (KK 4). Bu duruma rağmen kişisel tercihler de birbirlerine olan hitap şeklini etkilemektedir. Kadınlar vedalaşırken “hade görüşürüz”, “hade”, “haden gali” diyebilmektedir (KK 10). Ayrıca yaşlı kesim de “Allah’a ısmarladık” demektedir (KK 20). Kadınlar ve erkekler birbirlerinden bahsederlerken aile lakabının yanına ismini koyarak bahsetmektedirler. “Mütvellen Azize”, “Mütvellen Ali”, “Çavuşlan Ahmet” diyerek bahsedilen kişinin kim olduğu anlatılmaktadır (KK 7).

Eskiden karı kocalar birbirlerine isimleriyle hitap etmezler ve birbirlerine “hemşeri, hacı, len, adam, hişt” diye seslenirlermiş. Hatta büyüklerinin yanında eşlerine seslenemeyip işaret edenler de olurmuş (KK 1; KK 25). Günümüzde eşler birbirlerine isimleriyle hitap edebilmekte ve “aşkım, canım, hayatım” diyenler de olabilmektedir. Günlük hayatta bu kelimeleri kullanmayan kişiler eşlerini telefonlarına bu kelimelerle kaydetmektedir (KK 4; KK 11; KK 25).

Beyköy’e gelen bir yabancı kim olursa olsun “hoş geldin” diyerek karşılanır (KK 5; KK 20). Çünkü köyde erkek de olsa kadın da olsa misafir olduktan sonra onunla

ilgilenilmekte ve yardımcı olmaya çalışılmaktadır. Buradaki tek önemli durum kadın misafirle kadınlar, erkek misafirle de erkekler ilgilenmektedir.

Ölüm haberi alan kişi kadın da olsa erkek de olsa “başın sağ olsun” demektedir (KK 9; KK 20). Ölüm konusunda kadın erkek ayrımı olmadığından kalıplaşmış bir söz kullanılarak ölen kişinin yakınına iyi dileklerde bulunulmaktadır.

Kadınlar heyecanlanınca ve şaşkınlık durumlarında “amanın, amanın nolcemiş” gibi ifadeler kullanmaktadır (KK 5; KK 36). Erkeklerde ise kadınlardaki kadar şaşkınlık ortaya çıkmamaktadır. Erkekler yörede kadınlardan daha ciddi bir tavır takınmışlardır.

Dedeler Köyü’ndeki kadınlar birbirlerine hitap ederken “komşum, akrabam, ahretliğim” demektedir (KK 21). Dedeler Köyü’ndeki komşuluk ve akrabalık ilişkileri Beyköy’den daha gelişmiştir. Beyköy’ün halkının birbirlerine karşı mesafeli olması, onların daha kapalı bir toplum yapısına sahip olmasına neden olmuştur. Dedeler Köyü ise kültürel açıdan daha açık bir toplumdur ve komşuluk ilişkileri geliştiğinden birbirlerine karşı daha yakın davranmaktadırlar.

Dedeler Köyü’nün kadınlarının selamlaşmasında da daha çok “n’aptın” kelimesi kullanılmaktadır (KK 23). Eskiden Dedeler Köyü’nün kadınları selamlaşırken “selamünaleyküm” derlermiş. Günümüzde ise kadınlar “günaydın, hayırlı sabahlar” gibi kelimeler kullanmaktadır (KK 21). “N’aptın” kelimesinin Tavşanlı ilçe merkezinde de yaygın olarak kullanılması herkes tarafından kullanılır hale gelmesine neden olmuştur.

Erkekler selamlaşırken “selamün aleyküm / aleyküm selam” demektedirler (KK 3; KK 23). Erkeklerdeki selamlaşma şekli eskiden beri değişmemiştir. Bunun da erkeklerin daha çok işle meşgul olması ve kadınlar kadar yeniliğe açık olmamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kadınlar ve erkekler vedalaşırken “Allah’a ısmarladık, uğurlar olsun” demektedirler (KK 3; KK 21; KK 23). “İyi günler” diyen kadınlar ve erkekler de bulunmaktadır

(KK 21). Beyköy'den farklı olarak Dedeler Köyü'ne gelen bir erkek misafirle kadınlar, kadın misafirle de erkekler ilgilenebilmektedir. Erkekle kadının konuşması, bir kadının erkeğe yardımcı olmaya çalışması ayıplanmamaktadır.

Kadınlar ve erkekler ölüm haberi aldıklarında “Allah rahmet eylesin, kabri cennet olsun, Allah tahsilatını affetsin, başınız sağ olsun” demektedirler (KK 3; KK 23; KK 24). Beyköylüler ölüm haberinde “başın sağ olsun” derken Dedeler Köyü'nde daha çok dini sözler ön plana çıkmıştır. Bu sözler Beyköy'de de denilse de akla ilk gelen söz olmamaları dikkat çekicidir.

Dedeler Köyü'ndeki kadınlar şaşkınlıkları zaman çoğunlukla “abu” kelimesini kullanmaktadırlar (KK 23). Bu kelime şaşkınlık ifadesidir ve sadece kadınlar tarafından kullanılmaktadır. “Abu” kelimesini kullanan erkek görüldüğünde ayıplanmakta ve komik karşılanmaktadır.

Hem Dedeler'de hem de Beyköy'deki kadınlar, becerikli olan kadınlara “avrat” demektedir (KK 5; KK 9). Avrat kelimesi her işten anlayan, kendi başının çaresine bakabilen kadınlar için kullanılmaktadır. Avrat kelimesinin karşılığı olarak erkeklere söylenen herhangi bir kelimeyle karşılaşılmamıştır. Yörede kadınlar birbirlerine “ahretliğim” de demektedir. Erkeklerse ahretliğim yerine “sadiç” demektedir. Beyköy'deki kadınlar birbirlerine seslenirken “kardeş” de diyebilmektedir. Günümüz gençlerinde ise birbirlerine “kanka, kanki” gibi sözlerle hitap etmeleri söz konusudur (KK 10; KK 18). Eskiden olan hitap şekli yerini popüler kültürün hitap şekillerine bırakmıştır. “Ahretliğim” kelimesinin kullanılabilmesi için aynı zamanda doğan kız çocukları için aileler çörek değiştirmektedir. Çörekle birlikte hediyeleşme de olmaktadır. Çörek değişildikten sonra o çocuklar ahretlik olmaktadır (KK 30). Günümüzde ahretliğim kelimesinin yerini “kardeş” kelimesi almaya başlamıştır (KK 21).

Beyköy'deki kadınlar birbirlerine “hacı” diye de seslenebilmektedir. Bunun için kutsal topraklara gidip hacılık görevini yapmış olması gerekmektedir. Ayrıca birbirlerine “gı” diye seslendikleri de olmaktadır (KK 25). Eskiden dayımın eşine kız ve erkek çocuklar tarafından “katna” denilirken günümüzde ise yenge denilmektedir

(KK 21). Bu değişim de Tavşanlı'ya yakın olmaktan kaynaklanan bir değişimdir. Anne ve babanın anne babasına eskiden Dedeler Köyü'nde "Koca Ana", "Koca Baba" denilirken günümüzde anneanne, "babaanne" ve "dede" denilmektedir (KK 21; KK 34). Yine bu da kelimelerin modern hallerinin öğrenilerek gerçek yaşama yansıtılması sonucunda değişikliğe uğramıştır.

Beyköy ve Dedeler Köyü'ndeki selamlaşma sözleri ve kalıp davranışlar benzerlik göstermektedir. İki köyün de selamlaşma sözleri ve kalıp davranışları geçmişten günümüze bazı değişiklikler göstermiştir. Çünkü hem toplumdaki cinsiyet algısı değişmeye uğramış, hem de kültürel kimlik modern hayattan ve popüler kültürden etkilenmiştir.

2. 1. 4. Adlar ve Lakaplar

Beyköy'de daha çok erkeklere ve ailelere yönelik ad ve lakaplar bulunmaktadır. Kadınlar daha çok aile adıyla anılmasına rağmen erkekler farklı lakaplar alabilmektedir. Bu durum kadınların yörede her zaman başka bir yere bağlı olduğunun ve kendi başlarına etkili olamadıklarının bir göstergesidir. Örneğin, yörede ailenin birine "Kesdenele" denilmektedir (KK 9). Bu aile ve akrabaları bu lakapla bilinmekte ve onlardan bahsedilirken isimlerinin başına "Kesdenele" koyulmaktadır. Beyköy'de "Tabaklar", "Kasaplar", "Mümmeler", "Demirliler", "Mütvelller", Kirkitler", "Mısdanlar", "Ümmühanlar", "Cangazlar", "Kadılar" lakabıyla bilinen aileler de vardır (KK 9; KK 10). "Demirliler" lakabı aileden birinin Demirli Köyü'nden gelmiş olmasından dolayı verilmiştir (KK 18). Mütevellioğulları bir sülale adıdır. Bu ad soyadı kanunu çıktığı zaman herkese çok uzun gelmiştir. Nüfustaki memur da "sizin soyadınız Mütevellioğulları değil de Uslu olsun" demiş. Onlar da kabul edince soyadları "Uslu" olmuş, lakapları da "Mütvelller" olarak kalmıştır (KK 22; KK 31). Yörede iri yarı ve sert mizaçlı bir adam varmış ve ona "Saddam" denilirmiş (KK 9; KK 25). Minyon tipli ve pratik olan bir kişiye de "Atom" denilmektedir (KK 25). Bu lakaplardan dış görünüşe göre de lakaplar verildiği anlaşılmaktadır. Hanzo lakaplı kişi kaba saba olduğu için ona "Hanzo" denmiştir (KK 11; KK 25). Yörede lakabı "Vahşi" olan biri de varmış. Bu kişi de sert mizaçlı ve kavgacı olduğundan bu lakabı almıştır (KK 4; KK 11; KK 25). Lakabı "Serçe" olan kişi, küçük ve cılız yapılı olduğu için bu lakabı almıştır (KK 4; KK 25).

Beyköy'de "Gurundik" lakaplı bir adam da varmış. Herkesin evinde siyah beyaz televizyon varken onun evinde renkli televizyon varmış. Bu televizyonun markası Grundig'miş. Adama da bu yüzden bu lakap verilmiştir (KK 11). Yöredeki bir kişinin lakabı da "Portakal"dır (KK 6). Esmer olan erkek veya kadına da genellikle "Kara" lakabı takılmıştır. Yörede bunun birçok örneği vardır (KK 13). Örneğin kadının birine "Kara Aşa" denilmektedir (KK 36). Yine "Kara Fatma" lakaplı kişi de bulunmaktadır. O da esmer tenlidir ve erkek gibi güçlü kuvvetlidir (KK 13). Yörede kadınların ve erkeklerin lakapları aile adlarından, dış görünüşlerinden ve kullandıkları eşyalardan gelebilmektedir. Beyköylülerde Dedeler Köyü'nden daha fazla lakap koyma vardır.

Dedeler Köyü'ndeki lakaplar daha çok erkeklere takılmıştır. Kadınlara lakap takıldığı çok fazla karşılaşılan bir durum değildir. Lakaplar genellikle ailenin yaşayışına, kişinin dış görünüşüne, mesleğine ve huyuna göre verilmiştir (KK 3). Dedeler Köyü'nde "Cıbıllar" lakaplı aile vardır. Bu ailenin çocukları anneleri vefat ettikten sonra giyime, kuşama önem vermedikleri için cıbıllar lakabını almışlardır (KK 3; KK 23; KK 24). Cıbıllar denilmesinin bir diğer sebebi de yoksul olmalarıdır (KK 21). Köyde "Helvacılar" lakaplı sülale de vardır. Bu sülalenin büyük dedesi helva yaptığı için sülaleye helvacılar denilmiştir (KK 3; KK 24). "Hekimoğulları" adıyla anılan sülalenin de dedesi hekimmiş. Bu yüzden o dedenin sülalesinden gelenlere Hekimoğulları denmiştir. Köyde "Hocalar" lakaplı aile de bulunmaktadır. Bu ailenin dedesinin mesleği hocalık olduğundan ondan sonra gelenler hoca lakabını almışlardır. O aileden gelen kişi kadın da olsa erkek de olsa isminin başına hoca koyularak anılmıştır. "Hacı Aliler" lakabı da köyden hacıya giden ilk kişinin adının Ali olması nedeniyle verilmiştir. "Kaymakoğulları" lakabı da ailenin kaymak üreticisi olmasından kaynaklanmaktadır (KK 3).

"İmam Hüseyinler" olarak bilinen sülalenin hepsi bilgili insanlarmış. Nasıl bir dedenin sorulan her soruya cevabı varsa onların da cevabı olurmuş. Bir gün sohbet ortamında İmam Hüseyinlerden olan Ahmet Ağa sorulan her soruya doğru ve mantıklı cevaplar verince Dede vasfında olan kişi "dede budur" demiş. Bu sayede İmam Hüseyinler lakabı yerini "Dede Ahmet" lakabına bırakmıştır (KK 3). "Bektaşlar" lakabı da köye yerleşen Sarı İsmail Sultanın müritlerinden olan aileye

verilen lakaptır. Bu lakap o ailenin geçmişinin Aleviliğe dayandığının bir göstergesidir (KK 3; KK 24). “Kızılbaşlar” lakabı da Dedeler Köyü’nün bütün halkının Alevi olarak bilinmesinden dolayı bütün köylülere verilen lakaptır (KK 23; KK 24).

Dedeler Köyü’nün lakaplarının çoğu mesleklere göre verilmiş olsa da meslek haricinde verilen lakaplar da vardır. “Arap Hasanlar” lakabı verilen aile esmer tenlidir. Bu yüzden o sülaleye “Arap Hasanlar” denilmektedir (KK 24). “Kara Mıstık” lakabı da kişiye özel bir lakaptır (KK 24). “Çakırlar” lakabı da ailedekilerin göz renginin renkli olmasından kaynaklanmaktadır (KK 3; KK 21). “Koca Çürükoğulları” lakabı da bir sülale lakabıdır. Sülalenin büyüğü hastalandıktan sonra sülaleye bu lakap takılmıştır (KK 3; KK 17; KK 21). “Oruçoğulları” (Oruçlar) lakabı da Dedeler Köyü’nde bir sülalenin lakabıdır (KK 3). Bu lakaplara bakıldığında Dedeler Köyü’nde Aleviliğe dair izler görülmektedir. Köy yakın zamanlara kadar her ne kadar Alevi inancına sahip olsa da köyün sonradan Sünnileşmiş olduğu düşünülmektedir.

Dedeler Köyü’nde eskiden şakacı ve beyaz tenli olan bir erkeğe “Akkabak” lakabı takılmıştır. Daha sonra bu lakap onun ailesine atfedilmiştir. Hala köyde “Akkabaklar” lakabıyla anılan aile bulunmaktadır. Dedeler Köyü’nde “Sipahioğulları” lakaplı sülale de bulunmaktadır. Bu sülaledeki bir adamın atı olduğu için sülaleye “Sipahioğulları” denmiştir. Bu lakapların dışında her erkek birbirine “ağa” lakabıyla da seslenebilmektedir (KK 3). Ağa kelimesi eskiden lakabı olmayan kişilere hitap edebilmek için kullanılmıştır. Günümüzde ise ağa kelimesiyle pek karşılaşmamaktadır. Beyköy’de Dedeler Köyü’nden daha fazla kişiye özel lakaplarla karşılaşmıştır. Beyköy’de kadınlara da lakap takılabilirken, Dedeler Köyü’nde kadınlara lakap takılmamıştır.

2. 2. Folklorda Kadın

Kadın, halk hayatının her alanında yer alabildiği gibi aynı zamanda folklorun üreticisi olarak da değerlendirilmelidir. İki yönlü olan bu süreç, kadının performatif

yönünün çeşitli açılardan incelenmesiyle ortaya konabilir. Folklorda kadının yeri ve önemine dair veriler şu başlıklarla tasnif edilebilir:

2. 2. 1. Halk Ekonomisi

Halkın, geçim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturduğu, geleneksel yollardan edindiği, dış kültürlerden esinlendiği ya da özümlediği üretim ve tüketim alışkanlıkları, davranışları ve bu süreçte kullandığı geleneksel yol, yöntem, araç ve gereçlerin tümünü derleyip değerlendirmeyi amaçlayan halkbiliminin alt dalına “halk ekonomisi” adı verilmektedir (Artun, 2014: 231-232).

Yörede halk ekonomisi büyük oranda tarım hayvancılık eksenlidir. Bununla birlikte el sanatlarıyla ilişkili pazarlama süreçleri de görülmektedir. Beyköy’ün ekonomisinde hayvancılık, fabrikalar, kömür işletmesi ve tarla işleri ön plandadır (KK 4; KK 5; KK 9; KK 18; KK 20). Şehirde yaşayan ailelerin köylü aileler sayesinde rahat bir hayat yaşadığı düşünülmektedir. “Köylü domates, salatalık, soğan, patates yetiştirmese, tavuk besleyip yumurta, inek besleyip süt üretmese şehirliler yaşayamazdı”, “şehirliler köylünün eh amanıyla yaşar” gibi sözler kullanılmaktadır. Bu son söz de pazarlarda şehirlinin “üç liralık bir sebze için iki lira oluversin” sözüne köylünün “eh aman oluversin” cevabıyla ilişkilidir (KK 18).

Dedeler Köyü’nün ekonomisinde dört iş kolu ön plandadır. Köylünün bir kısmı taş ustası, bir kısmı inşaat ustası, bir kısmı çiftçi ve hayvancı, bir kısmı ise Tunçbilek Kömür Santrali’nde işçidir (KK 3; KK 21). Eskiden daha çok tarla işleri ön plandayken (KK 30) günümüzde işler çeşitlenmiştir. Köylülerin eğitim seviyesinin artmasıyla onlar değişik mesleklere yönelmişlerdir.

Eskiden Beyköy’de kadınlar daha çok tarla bahçe işiyle uğraşmışlar. Tarla bahçe işlerinde erkeklerin de kadınlara yardımcı oldukları görülmektedir (KK 5). Günümüzde ise kadınlar herhangi bir işte çalışabilmektedirler. Eskiden beri el işi yapıp, hayvanın sütünden yoğurt, peynir, tereyağı yapıp bunları pazarda satarak para kazanan kadınlar vardır (KK 4; KK 5; KK 7; KK 9; KK 10; KK 18; KK 20; KK 31). Bazı ailelerde de gelinlerin yaptığı peynir ve yoğurdu gelin pazara çıkmasını diye pazarda kaynatmaları satmış (KK 22). Günümüzde mandıralar kadınların ürettiği ürünleri

satın almaktadır. Kadınlar pazara gitmeden de ürettikleri ürünleri satabilmektedir (KK 7). Buna ek olarak ilçedeki fabrikalarda çalışan kadınlar da vardır (KK 10; KK 18). Kadınlarla erkeklerin aynı ortamda çalışması ayıplanmaktadır. Bu yüzden sadece kadınların çalıştığı bir iş yeri olursa kadınların çalışmasına karşı çıkılmayacağı ve kadınların ayıplanmayacağı dile getirilmiştir (KK 20). Beyköy'deki kadınlar pazara çoğunlukla kendileri gitmeseler de Dedeler Köyü'nün kadınları genellikle kendileri gidebilmektedir.

Dedeler Köyü'nde tarla bahçe işleri aileden aileye değişiklik göstermektedir. Kimi ailelerde kadınlar tarla işleriyle ilgilenirken kimilerinde ise bu işlerle daha çok erkekler ilgilenmektedir (KK 30). Eskiden Dedeler Köyü'nde hayvancılıkla uğraşan kadınlar, merkeplerle dağ yolundan Tavşanlı'daki pazara gidip yağ yoğurt; tarlada meyve sebze yetiştirenler de pazarda bunları satarlarmış. Ancak günümüzde bu durum azalmıştır (KK 3; KK: 21; KK 30). Günümüzde Tavşanlı'daki fabrikalarda, alışveriş merkezlerinde çalışıp para kazanan kadınlar da bulunmaktadır (KK 3; KK 21).

Beyköy'de çalışmayan kadınlar, erkekler evlerine ve eşlerine bakmakla yükümlü olduklarını düşündükleri için, eşleri tarafından çalışmaya zorlanmazlar (KK 4; KK 5; KK 18; KK 20; KK 22). Dedeler Köyü'nde de durum Beyköy'den farklı değildir. Çalışma ve para kazanma işi erkeklere ait olarak görüldüğü için kadın çalışmadığı zaman erkekler bunu yadırgamamakta ve kadınları çalışmaya zorlamamaktadır (KK 3; KK 21; KK 23; KK 30). Kimi kaynak kişilere göre kadının çalışma hayatına atılması ailelerin ekonomik durumlarını rahatlatmıştır. Eğitim seviyesi de yükseldiğinden aileler arasında para konusunda tartışma çok fazla karşılaşılan bir durum değildir (KK 5). Kimi kaynak kişilerin beyanlarına göre kadınların fabrikalarda erkeklerle birlikte çalışması aslında Beyköylüler tarafından ayıplanmaktadır (KK 10; KK 18).

Dedeler Köyü'nde çalışan kadınlar daha çok okuyup meslek sahibi olan kadınlardır. Bunun yanında hayvancılık veya tarla bahçe işi ile uğraşanlar da vardır (KK 30). Okuyan kadınlar için en uygun mesleğin memurluk olduğu düşünülmektedir (KK 21; KK 30). Okumayan kadınlar içinse en uygun mesleğin fabrikalarda çalışmak olduğu

belirtmiştir (KK 21). Yörede kadınların çalışması gerektiği dile getirilmektedir. Hatta okuyup meslek sahibi olamasa da çocuk bakarak da bir kadının ailenin geçimine katkı sağlaması gerektiği düşünülmektedir (KK 7). Kadınlar eliş ve dikişle de aile ekonomisine katkı sağlayabilmektedir. Evlerinde oturarak bu işi yapabilmelerinin kadınlar için büyük bir şans olduğu düşünülmektedir (KK 20; KK 26). Dolayısıyla kadınların da erkekler kadar yoğun olmasa da bir iş hayatı vardır. Beyköy’de kadınların hayatının kısıtlandığı anlaşılrsa da bir şekilde kadınların da iş hayatına atıldığı görülmektedir. Dedeler Köyü’nde ise kadınlar görece olarak daha özgürdür; bu nedenle erkeklerin de çalıştığı fabrikalarda rahatlıkla çalışıp para kazanabilmektedirler.

Eskiden Beyköy’deki ev alışverişlerini erkekler yapar, kadınlar evin eksiklerini eşlerine veya kaynatalarına söylerler ve onlar da iş dönüşünde eksikleri alıp gelirlermiş (KK 4; KK 11; KK 18; KK 20; KK 25; KK 31). Hatta yörede eşlerine eksikleri söyleyemeyen kadınlar da vardır. Onlar eşleri ne getirirse kabul etmektedir. Günümüzde ise kadınlar -kimi zaman eşiyile de olsa- rahatlıkla ilçeye gidip market alışverişi yapabilmektedir (KK 18). Beyköy’deki kadınlar günümüzde eskisi kadar kısıtlanmadıkları için evlerine daha çok katkıda bulunur hale gelmişlerdir.

Günümüzde Beyköy’de yaşları ilerlemiş olan kişiler, birlikte markete gidip evin ihtiyaçlarını almaktadırlar. Bu sayede yük sadece erkeğe düşmemektedir. Kadın da evin alışverişinde etkili hale gelmiştir ve evin eksiklerini görerek tamamlayabilmektedir. Dedeler Köyü’nde de eskiden evin alışveriş işlerini erkekler yaparken günümüzde evin ihtiyacı olduğunda kadın veya erkek hangisi müsaitse ilçe merkezine alışverişe o gitmektedir (KK 3; KK 21; KK 23; KK 35). Dedeler Köyü’nde evin alışverişinde daha çok kadınların etkili olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Erkekler sabahtan akşama kadar çalıştığı için zaten eve yorgun gelmektedir. Bu yüzden erkekler ev alışverişini daha çok kadınlara bırakmaktadır (KK 30; KK 32).

Beyköy’de para hesabının aileden aileye geçtiği düşünülmektedir. Kimi erkekler para hesabını eşlerine bırakırken kimisi de para hesabını kendisi halletmektedir (KK 5; KK 9; KK 18; KK 20; KK 22). Beyköy’de “erkeklerin maaşı sorulmaz” diye bir

söz olduğu belirtilmiştir. Bu yüzden çoğu kadın eşinin ne kadar maaş aldığını bile bilmemektedir (KK 22; KK 31). Günümüzde çoğu kadının erkeklerden daha tutumlu olduğu düşünülmektedir (KK 4). Bu nedenle çoğu erkek parasını eşine teslim etmekte ve bu sayede birikim yapabilmektedir.

Kadınlar ve erkekler yaptıkları iş bakımından ayrılmıştır. Kadınlar erkeklere göre daha hafif işler tercih etmekte, erkekler ise her işte çalışabilmektedir. Kız çocukları aileler tarafından yönlendirilirken öğretmenlik, memurluk gibi mesleklere yönlendirilmektedir. Erkekler ise bu mesleklerin yanında başka mesleklere de yönlendirilebilmektedir. Buna rağmen kadınların ve erkeklerin işte çalışma süresi de değişiklik göstermektedir. Her iki yerleşim yerinde de kadınların halk ekonomisindeki yeri büyüktür. Hem para kazanıp hem de evine bakmakla yükümlü olan kadınlar bir de çocukları ve onların dersleriyle de ilgilenmektedir. Kadınların iş hayatları bir şekilde erkeklerden daha kısa sürmektedir. Her ne kadar ağır işlerde çalışanlar erkekler olsa da kadınlar erkeklerden daha çabuk yıpranmakta ve daha kısa süre çalışmaktadırlar. Bunun sebebi ev işleri ve çocuk bakımının da kadınların sorumluluğunda olmasıdır. Kadınlar gündüz çalışıp akşam da ev, eş ve çocukla ilgilenince çabuk yıpranıp işi erken bırakmak zorunda kalmaktadır.

2. 2. 2. Halk Mutfağı

Yörede kadınların erkeklere göre daha iyi yemek yaptığı düşünülür. Erkeklerin yemek yapması sık karşılaşılan bir durum değildir (KK 4; KK 5; KK 7; KK 9; KK 18). Ancak et yemeklerini erkeklerin daha iyi yaptıkları belirtilmiştir (KK 4; KK 11). Her iki yerleşmede yöresel yemeklerin çoğu hamur işi denilen, hamurdan yapılmış olan yemeklerdir. Hamur işi olan yemeklere de erkekler hiçbir zaman karışmamaktadır. Bu durum da yöresel mutfakta kadınları ön plana çıkarmıştır.

Beyköy'ün en meşhur yöresel yemeği pırasalı börektir. Sini mantısı ve şehriyeli yeşil mercimek de yöresel yemekler arasındadır. Sini mantısında iç malzeme olarak yeşil mercimek kullanılır (KK 5; KK 7; KK 31; KK 36). Diğer yandan fırında kabak köftesi de Beyköy'ün yöresel yemekleri arasındadır. Kabak rendelenerek içine soğan katılmaktadır. Nane, kimyon, tuz, sarımsak ve un eklenerek bu karışım yoğrulup,

sininin üzerine ince bir şekilde serilip fırına sürülerek pişirilmektedir. Bu yemek daha çok “adırnaz” denilen bal kabağıyla yapılmaktadır (KK 6; KK 7; KK 31).

Ovma belgattan yoğurtlu çorba veya yoğurtlu makarna yapılmaktadır. Ovma belgat yeşil mercimekle de az sulu şekilde pişirilip sulu yemek olarak da tüketilebilmektedir (KK 6). Bu, kışlık hazırlık olarak da yapılabilmektedir.

Beyköy’deki bir başka yöresel yemek “tavşan tiridi”dir. Tavşan temizlendikten sonra kaynatılmakta ve kaynatılırken duruma göre tekrar tekrar suyu değiştirilmektedir. Tavşanın kanı arandıktan sonra ise su katılmamaktadır. Yufkalar da sarılıp eşit boylarda kesildikten sonra dik bir şekilde tepsiye dizilmektedir. Yufkaların üzerine piştikten sonra tereyağı ve sarımsakla kavrulup biraz su eklenmiş tavşan eti serpilmiştir. Su eşit miktarda yufkaların üzerinde gezdirilmektedir (KK 4; KK 11).

Dedeler Köyü’nde yöreye has olarak yapılan pırasalı ve soğanlı gözleme meşhurdur (KK 3; KK 21; KK 23; KK 30). Diğer bir yöresel yemek ise “kapama” adı verilen güveçtir (KK 30). Yöresel yemeklerin çok vakit alması ve kadınların da iş hayatına atılıp daha az emek isteyen yemeklere yönelmesi eskisi kadar yöresel yemek yapılmamasına neden olmuştur.

Beyköy’de kışlık hazırlık olarak fasulye, patlıcan, domates suyu konserveleri yapılmaktadır. Vişne, erik, kayısı ve şeftali gibi meyvelerin kompostosu; kiraz, ayva, çilek vb. meyvelerin reçelleri yapılmaktadır. Üzüm yapraklarından salamura yapılırken, biber, patlıcan, kabak gibi sebzeler kurutulmaktadır. Bunlar kızartmalık, kurutmalık ve dolmalık olarak ayrı ayrı hazırlanır. Biber ve patlıcan közlenip konserve yapılmakta veya donduruculara koyulmaktadır. Tarhana, ovma belgat ve kesme belgat da hazırlanır. Salatalık, biber, lahanası, domates, fasulye gibi sebzelerin turşuları yapılmaktadır. Herkes kendine yetecek kadar salça yapar, bunun yanında salçayı satmak için yapanlar da vardır.

Ovma belgatin hamurunu hazırlamak için tuz, un ve su karıştırılır. Unun içine konulacak su ılık olmalıdır. Hazırlanan hamur ilk önce küçük parçalar halinde

güneşe serilmekte, daha sonra “gözer” adı verilen eleklerden geçirilmektedir. Gözerden geçirildikten sonra da güneşe tekrar serip kurutulmaktadır. Pişirilirken kaynak suya salınıp piştikten sonra içine sarımsaklı yoğurt koyulup üzerine tereyağı kızartılmaktadır. Buğday gözerinden geçirilen hamurların ince olması nedeniyle bununla çorba yapılmaktadır. Arpa gözerinden geçirilen hamurlar iri olduğu için ondan da yoğurtlu makarna yapılmaktadır (KK 6).

Dedeler Köyü’nde kışlık hazırlık olarak patlıcan, biber, kabak gibi sebzeler kurutulmaktadır. Ayrıca erik gibi bazı meyvelerin de kurutulduğu veya pestillerinin yapıldığı görülmüştür. Konserve olarak yemeklik yiyecekler hazırlanır. Tarhana kışlık hazırlık olarak yapılmaktadır ve yörede en çok tüketilen çorbalar arasındadır. Kıyma makarna denilen erişte veya isteğe göre üçgen şekilde kesilen makarna yapılır. Bunun adına “kaçamak” denilmektedir. Biber, salatalık, domates, lahana gibi çeşitli sebzelerden de turşular kurulmaktadır (KK 21; KK 32).

Günümüzde her evde dondurucu bulunduğundan kışlık hazırlıkların yapımı biraz daha kolaylaşmıştır. Eskiden ocak yakıp şişe kaynatılırken, günümüzde sebzeler haşlanıp soğutulduktan sonra poşetlenerek dondurucuya atılarak muhafaza edilebilmektedir. Dondurucuya biber, domates, fasulye, bamya konulabilmektedir (KK 21).

İki köyün kışlık hazırlıklarında da yöresel yemeklerin hazırlanmasında da kadınlar etkilidir. Yemek ve mutfak konusu geçmişten beri kadınlarla birlikte anılmaktadır. Dolayısıyla bu konularda genellikle kadınlar öne çıkmaktadır. Yemek yapan erkeğin nadiren karşımıza çıktığı gibi, yemek yapmayan kadınla da nadiren karşılaşmaktadır. İki köyün yöresel yemekleri ve kışlık hazırlıkları hemen hemen aynıdır. Aralarında küçük farklılıklar vardır. Beyköy’ün pırasalı böreği meşhurken, Dedeler Köyü’nün soğanlı gözlemesi meşhurdur. Beyköy’deki börek büyük sinilerde, sobanın üstünde ve iki katlı olarak pişirilmektedir. Dedeler Köyü’nün soğanlı gözlemesi de sac üzerinde iki katlı olarak pişirilmektedir. Ayrıca Beyköy’de yapıldığı söylenen tavşan tiridine Dedeler Köyü’nde rastlanmamıştır. Muhtemelen bu, inançsal kaçınmalarla ilişkili bir durumdur.

2. 2. 3. Halk Hekimliği

Halk hekimliği, kavram olarak halkın olanakları bulunmadığı zaman veya başka nedenlerle hekime başvuramayınca veya başvurmak istemeyince hastalıklarını teşhis ve tedavi amacıyla uyguladığı yöntem ve işlemler, şeklinde tanımlanmıştır (Boratav, 1994: 122).

Beyköy'de eskiden halk hekimliği yapan bir kadın ve bir erkek varmış. Kadın olan halk hekimi kadın hastalarla ilgilenir, erkek hastalarla da erkek olan halk hekimi ilgilenirmiş. Halk hekimliği bu kişilere el alma şeklinde büyüklerinden kalmıştır. Kadın olan halk hekimi zeytinyağı ile göbük ovar, göbük düşüklüğünü tedavi edermiş (KK 4). Günümüzde yörede sadece bir erkek halk hekimi bulunmaktadır (KK 4; KK 5; KK 7; KK 9; KK 18; KK 31). Artık halk hekimlerine çok nadir gidilmektedir.

Dedeler Köyü'nde ise hem erkek hem de kadın halk hekimi bulunmaktadır (KK 21; KK 35). Bu köyde erkek ve kadın halk hekimi olan kişiler kardeştir. Yöredeki kadın olan halk hekimi hala hayatta olmakla birlikte, yaşlandığı için artık halk hekimliği yapmamaktadır (KK 35). Dedeler Köyü'nde Beyköy'deki gibi kadın hastaya kadın, erkek hastaya da erkek halk hekimi bakar düşüncesi yoktur.

Beyköy'de hastalıklara iyi gelen otlar yeşilken toplanıp kurutulmakta ve kavanozlarda saklanmaktadır. Herkes kendi ihtiyacı kadar ot kurutmakta, fazlası lazım olduğunda da komşusuyla veya akrabasıyla paylaşmaktadır. Beyköy'de kadınlar kekiği kaynatıp içerler. Bu şekilde zayıflanabileceği söylenmektedir (KK 36). Yöredeki kadınların en büyük problemi de zaten budur. Zayıf olan kadınlarla çok nadir karşılaşılabilmektedir. oğunluğunun fazla kilolarının olmasının sebebi yöresel yemeklerin genellikle hamurlu olmasından kaynaklanmaktadır. Erkekler kadınlar gibi fazla kilolarını sorun etmemektedirler.

Eskiden Beyköy'de boğaz acıdığında ve ağrıdığında miyane kavururlarmış. Miyaneyi boğazı ağrıyan kişinin boğazına sararlar ve byylece boğaz ağrısı geçermiş (KK 18). Günümüzde ada ayının ve papatya ayının da boğaz iltihabına iyi geldiği bilinmektedir (KK 5; KK 9; KK 11; KK 25; KK 36).

Kantaron çayının uykusuzluğa iyi geldiği ve bunun yanında birçok hastalığa da faydası olduğu dile getirilmiştir. Zeytinyağının içine kantaron otu koyularak bir karışım oluşturulmakta ve bu karışım basura iyi gelmektedir. Krem şeklinde kullanılmaktadır (KK 5; KK 9).

Eskiden Beyköy’de karın ağrısı olan kişi pırasa buharına oturtulmuş. Pırasalar kaynamış suyun içine atılır ve karnı ağrıyan kişi bu suyun buharına oturtulur. Bu sayede karın ağrısı geçmektedir (KK 18). Günümüzde ise karın ağrılarında daha çok ak başlı otu sıcak veya soğuk suda demlenerek tüketilmektedir (KK 7; KK 11; KK 18). Karnı ağrıyan çocuklara ılık suya şerbet de yapılmaktadır. Şekerli suyun karın ağrısına iyi geldiği söylenmektedir (KK 10; KK 18).

Eskiden mide rahatsızlıkları için nane yedirilir ya da nane limon içirilirmiş. (KK 7). Nananin ve limonun sindirime yardımcı olduğu düşünülmektedir. Eskiden çocukların ateşi olduğunda soğuk yoğurdun içine nane katıp çocuğun başına sarılırmış (KK 18). Ateşi olan çocukların ateşinin bu şekilde düşürüldüğü söylenmektedir.

Beyköy’de eskiden suçiçeği çıkaran çocukların ellerini kundaklayıp yüksek bir salıncağa bindirirlermiş. Salıncakta çocuk bağırda da onu sallamaya devam ederlermiş. Salıncak yöntemiyle suçiçeği üç günde çıktıysa üç günde, bir haftada çıktıysa da bir haftada geçermiş (KK 18). Suçiçeğinin geçmesi için çocuğun korkutulması gerektiği düşünülmektedir. Bu yüzden çocuk korksun diye salıncakta elleri bağlı bir şekilde sallanmaktadır. Ayrıca, çocuklar kızamık çıkarttığı zaman genellikle de şerbet içirirler (KK 18).

Çocuklar sarılık olduğu zaman üzerlerine altın takarlar, sarı bez örterler veya çocuklara sarı kıyafet giydirirlermiş. Yörede sarılığa “doluluk” da denilmektedir (KK 10; KK 18). Eskiden Beyköy’de bir kişinin dişi ağrıdığında, eşek sidiğini pamuğa döküp dişin üzerine koyarlarmış. Bu sayede diş uyuşmuş (KK 18). Çocuk düşürmek isteyen kadınlar rahimlerinin içine kibrit veya ebe gömeci sokarlarmış. Bu ikisi düşüğe sebep olmaktadır (KK 12; KK 18). Günümüzde ise bu yöntemler kullanılmamaktadır.

Eskiden Dedeler Köyü'nde aspirin gibi ağrı kesiciler olmadığından bazı hastalıklar için kekik yağı kullanılmış. Küp şekerin üzerine kekik yağından damlatılır ve bu kekik yağlı şeker yenildikten sonra grip ve karın ağrısı gibi bazı hastalıklara iyi gelmiş. Kekik yağının tadı acı olduğundan şekerle yenmeye çalışılır (KK 3). Karın ağrısına da kekik otunun iyi geldiği söylenmektedir. O da kaynatılıp içilmektedir (KK 21). Yörede “akbaşı” olarak bilinen civan perçemi otu da sıcak suyla ıslanıp içildiğinde karın ağrısına iyi gelmektedir (KK 3; KK 21).

Ada çayı denilen bitki Dedeler Köyü yöresinde bolca bulunmaktadır. Yöredeki ismi “boşşaplı”dır. Boşşaplı öksürüğe, üşütmelere, karın ağrısına ve ellerdeki kabarıklıklara iyi gelmektedir. Öksürük ve üşütmede kaynatılıp suyu içilmektedir. Ellerdeki kabarıklık için ise kaynatılan boşşaplının suyu ile eller yıkanmaktadır (KK 3). Dedeler Köyü civarında yetişen, “bodur ömer otu” denilen ot basur hastalığına iyi gelmektedir. Küçük bir parçasını çiğneyerek veya kaynatılmış suyunu içerek tedavi uygulanabilmektedir (KK 3; KK 21). Bu yöntemle basur hastalığı tedavi edilmektedir.

2. 2. 4. Halk İnanışları

Yörede kadınlar arasında yaşayan halk inanışlarının bir kısmı din kaynaklı olabildiği gibi, bir kısmı da büyüsel dönemden kalmadır. Bu inanışlar, aslında toplumsal yapının meşruluğunu sağlamaya dönük işlevler kazanmıştır. Erkeğe göre daha içe dönük olan kadınlar arasında bu inanışların daha yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Beyköy'de nazar değdiği zaman veya nazarı önlemek için tuz, çörek otu ve üzerlik otu bir kaba koyulup kavrulmaktadır. Evin içine onun dumanı yayıldıktan sonra nazar değen kişinin nazardan kurtulacağına inanılmaktadır. Nazar değmemiş olsa da o evdekiler böylelikle nazardan korunmaktadır (KK 18).

Beyköy ve Dedeler Köyü'nde baykuş ve karga öttüğü zaman kötüye yorulmaktadır. Baykuş ve karga hangi evin yakınında veya çatısında öttüyse “o evden cenaze çıkar” denilmektedir (KK 3; KK 4; KK 18; KK 20; KK 21; KK 25). Beyköy'de köpek uluduğu zaman da kötü bir olay olacağına veya evden cenaze çıkacağına

yorulmaktadır (KK 18; KK 20). Hayvanlar çok bağırdığı zaman da deprem olur denilmektedir (KK 5). Dedeler Köyü'nde de çocuklar uzun uzun ağlarsa “kötü bir şey olacak” denilmektedir (KK 21).

Beyköy'de cenaze tabutunu götüren kişiler mezarlığa giderken yanlışlıkla başka bir tarafa dönerlerse “döndükleri yerden de biri gidecek” denir. Cenaze evinden çıktıktan sonra başka bir eve gidilmez. Gidilirse o evden de birinin öleceği söylenir. Bu yüzden başka bir eve gitmesi gerekiyorsa bile kişi önce kendi evine sonra da gitmesi gerektiği eve gider (KK 4; KK 36).

Yukarıda aktarılanlardan da anlaşılacağı gibi Beyköy'de daha çok halk inanışlarına rastlanmaktadır. Dedeler Köyü'nde daha az halk inanışının olmasının sebebinin de eğitim seviyesinin yüksekliği olduğu düşünülmektedir.

2. 2. 5. Halk Hukuku ve Kaçınma Davranışları

Halk biliminde, halkın kendi hukuksal sorunlarını çözmek ve gereken önlemleri almak amacıyla kurduğu geleneksel düzen ve düzenlemelerin, yaptığı yasaların, koyduğu ödül ve cezaların derlenip incelenmesi yolundaki çalışmalar “halk hukuku”, “örf-adet hukuku” ve “örfi hukuk” adlarıyla gerçekleştirilmektedir. Toplumsal yaşam, bireyler, gruplar ve cemaatler arasındaki ilişkilerin düzenli bir biçimde sürdürülmesi için bir dizi beklenti, kalıp davranış, işlemi, kaçınmayı ve yasağı gerektirir. Bu türden davranış ve beklentiler, sosyal kurallar kavramı içinde kümelenmektedirler. Bir takım düzenleyici ve denetleyici mekanizmanın özlerini oluşturduğu sosyal kurallar, sosyal alışkanlıklardan, örf, adet, töre, gelenek, görenek ve kanunlara kadar genişleyen bir tabloyu içine almaktadır (Örnek, 2000).

Her iki köydeki yazısız kuralların çoğu kadınlar üzerinedir. Çünkü kadınlar namus olarak görülmekte ve onlara gelecek kötü bir söz kadının tüm ailesini etkilemektedir. İki köyde de geçmişten beri töreden kaynaklanan namus cinayeti görülmemiştir. Beyköy'de daha katı kurallarla karşılaşırken Dedeler Köyü'ndeki kurallar daha esnektir. İlginç noktalardan biri, her iki yerleşimde yaşayan nüfus, birbirleriyle kız alışverişi yapmaktan kaçınmaktadır.

Eskiden Beyköy’de günümüzdeki gibi tülbentler değil, namaz örtüsü gibi olan büyük örtmeler varmış. Kadınlar yüzlerini kapatmadıkları zaman ayıplanmış. Beyköy’de açık giyinmek eskiden beri ayıp karşılanmaktadır. Kadınlar üzerlerine aldıkları büyük örtmeleriyle bir erkeğin karşısında oldukları zaman yüzlerini kapatırlarmış. Günümüzde ise bu konuda biraz yumuşama olmuştur (KK 9). Beyköy’de kadınların kahve ve cami önünden geçmesi de ayıp karşılanmaktadır (KK 4; KK 18; KK 20). Eskiden Beyköy’deki kadınlar bir erkek gördükleri zaman, yoldan önce onun geçmesi için beklerlermiş. Yörede erkeğin önünden geçmek ayıp karşılanırmış. Günümüzde ise yaşlılar bunu uygulamaya devam etse de gençler buna uymamaktadır (KK 5; KK 9; KK 20; KK 36). Kadınlar erkeğin önünü kestiği zaman, işinden evine geri dönen erkekler olurmuş. İşinin rast gitmeyeceğini düşündüğü için o gün evinden çıkmazmış. Kadınların erkeklere olan “saygısızlığının” uğursuzluk getireceği düşünülmektedir. Bu yüzden kadınlara erkeğin önünden geçilmemesi gerektiği bir kural olarak öğretilmiştir (KK 20).

Beyköy’deki kadınlar arabayı kullananların genelde erkek olmasından dolayı arabaların önünden de geçmemektedir. Bir kadın arabanın önünü kestiye o araba yolundan dönüp başka yola gider. Kadın önünü kestiği için başına uğursuzluk geleceği düşünülmektedir. Günümüzde bu düşünce ortadan kalkmıştır. Eskiden nişanlı bir kızın nişanlısıyla görüşmesi köyde ayıplanır, karşılaşmalar dahi birbirlerinden kaçarlarmış. Nişanlı gençler aynı ortamda da bulundurulmaz (KK 22; KK 31).

Dedeler Köyü’nde çok eskiden erkeklerin olduğu yerden geçmek ayıp karşılanırmış. Erkeklerin çamaşırlığın karşısında odaları varmış ve oda önünde dikilirlermiş. Onlar oradayken kadınlar da ayıp karşılanacağı için önlerinden geçip çamaşırlığa giremezmiş. Günümüzde ise bu kaçınmalar ortadan kalkmıştır (KK 21). Dedeler Köyü halkının birbirine saygılı olduğu, eğitim seviyesinin yüksek olduğu, bu yüzden kadınların cami önünden geçmesinin, cami bahçesinde oturmasının, kahve önünden geçmesinin uzun zamandır ayıp karşılanmadığı söylenmektedir (KK 30; KK 35). Eskiden Dedeler Köyü’nde kadınların açık giyinmesi ve saçlarını açması ayıp karşılanırken günümüzde ise bu kaçınma ortadan kalkmıştır (KK 3).

İki köyde de kadınlar eskiden köy içinde bir yere gidecek olduklarında eşlerinden izin alırlarmış. Günümüzde ise köy içinde eşlerine haber verip Tavşanlı'ya gidecekleri zaman eşlerinden izin istemektedirler (KK 4; KK 5; KK 9; KK 20; KK 22; KK 31). Beyköy'deki kadınların geneli eşlerinden izin almadan dışarıya bir yere gitmemektedirler. Çok az bir kesimi kendi kararıyla hareket edebilmektedir. Başına buyruk hareket eden kadınlar da toplumda ayıplanmaktadır (KK 18).

Beyköy'de erkeklerin de eşlerinden izin alması gerektiğini söyleyen kişiyle karşılaşmamıştır. Çünkü Beyköy'de toplumsal hayatta erkekler baskındır ve onlar kendilerini kadınlardan üstün görmektedir. Dedeler Köyü'ndeki eşitlik algısı izin alma konusunda da karşımıza çıkmaktadır. Bu da kültürel kimliğin toplumdaki cinsiyet algısını nasıl etkilediğinin bir göstergesidir.

Halk hukukunun görüldüğü bir başka alan da mirastır. Miras konusu yöreden yöreye çeşitlilik göstermektedir. Çünkü kimi anne babalar erkeğe, kimi anne babalar kıza daha fazla pay vermekte, kimileri de bu konuda eşitliği savunmaktadır. Beyköy'de kadına ve erkeğe eşit haklar verilmesi istenmesine rağmen genellikle kadınlar kendi haklarından feragat etmektedir. Bunun sebebi de erkek çocukların anne babanın yanında kalması ve yaşlılık dönemlerinde de erkek çocuğun onlara bakmasıdır (KK 4; KK 5; KK 36). Kız evladın evden gidecek olması, baba evinde kalıcı olmaması onu yabancıymış gibi düşündürmektedir (KK 18). Günümüzde anne babalar ölmeden önce evlatlarının üzerine mal yapabilmektedir. Bu yüzden de miras paylaşımında eşitsizlikler olabilmektedir. Hangi evlat onlara bakıyorsa ona mal devreden aileler bulunmaktadır ve bu evlat erkek de kız da olabilmektedir (KK 4; KK 36). Yine de erkeklerin miras paylaşımında daha çok pay sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Bunun altında yatan etmenlerin başında dini/fikhi referanslar gelmektedir.

Yörede eskiden beri miras paylaşımında anlaşmazlıklar ve dargınlıklar olabilmektedir (KK 7; KK 13; KK 22; KK 31). Günümüzde de miras anlaşmazlıkları sıkça karşılaşılabilen bir durumdur (KK 4; KK 13). Ama bu anlaşmazlıklar mahkemeye gidilmeden çözülmeye çalışılmaktadır (KK 4). Beyköy yöresinde dini esaslara göre miras hakkını alan kadının mirastan daha fazla pay istemesi

ayıplanmaktadır (KK 20). Zaten yöredeki kadınlar genellikle paylaştırılan mirasa boyun eğmektedir. Bu yüzden miras hakkını arayan kadınla pek karşılaşmamıştır.

Eskiden Beyköy'deki bazı kız ve erkek kardeşler bir araya toplanır ve başlarına da yaşlı birini oturturlar, ona hakemlik yaptırırlarmış. Mal paylaşımının eşit olması ve kardeşler arasında haksızlık olmaması için aklı başında olan yaşlı bir kişiden yardım alınır ve bu paylaşımın herkes memnun kalırmış. Kardeşler arasında da böyle bir paylaşımın sonra küslük olmamaktadır (KK 20). Köyde iki çeşit miras paylaşımı olduğu söylenmektedir. Biri dini biri ise geleneksel miras paylaşımıdır. Dini miras paylaşımında erkekler kadınlardan daha fazla miras hakkına sahiptir. Geleneksel miras paylaşımında da eşitlik olduğu söylenmektedir (KK 15). Bu iki miras paylaşımına da uymayan, kendi isteklerine göre hareket eden anne babalarla evlatlar da bulunmaktadır.

Dedeler Köyü'nde kız ve erkek evlatlara mirastan eşit haklar verildiği belirtilmiştir (KK 3; KK 21; KK 24; KK 27; KK 30). Miras konusunda farklı bir paylaşım modeliyle karşılaşmamıştır. Ancak eskiden nadiren de olsa kız çocuğu evlenip evden ayrılacağı için, anne ve babaya bakan erkek çocuğa daha çok miras bırakanlar olmuştur (KK 3). Köyde kadınlar da miras hakkını arayabilmektedir (KK 3; KK 24). Yörede "ölüm hak miras helal" denildiği için miras hakkını arayan kadınlar toplumda kötü karşılanmamaktadır (KK 21).

Halk hukukunun tezahür ettiği bir başka konu boşanmadır. Yörede boşanma geçerli sebepler olmadıktan sonra normal karşılanmamaktadır. Eskiden Beyköy'deki kadınlar eşleriyle tartıştıkları zaman baba evine kaçabilirlermiş. Ama kaçan kızları, çoğu aile kabul etmez, geri gönderirmiş. Hatta biri baba evine kaçtığına, babası abdest alıyormuş ve kızına, "ben bir kolumu yıkayıp da diğerine geçmeden sen git kendi evine" diyerek onun evde kalmasına müsaade etmemiştir. Böylelikle kadın da bir daha kendi evinden baba evine kaçmamıştır (KK 18). Boşanma toplumca ayıplandığı için eskiden boşanmalar olmazmış (KK 13). Yine burada dikkat çeken hususlardan biri, erkek boşanmak istediğinde ayıplansa da "vardır bir bildiği" diyerek normal karşılanması, kadın boşanmak isterse de suçlanmasıdır.

Dedeler Köyü'nde de boşanma çok fazla karşılaşılan bir durum değildir. Evlilikte yüz kızartıcı bir suç işlenmedikten sonra boşanma olmamaktadır (KK 24). Günümüze kadar boşanan kişilerin sayısı 10'u geçmemektedir. Kadının da bu konudaki kararına önem verilmektedir (KK 3; KK 24). Kaynak kişilere göre, günümüzde boşanmalar artmıştır (KK 21; KK 29).

2. 2. 6. Giyim Kuşam ve Süslenme

Beyköy'de az da olsa hala yöresel kıyafet giyen kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler yaşları ilerlemiş olanlardır. Yöresel kıyafete alıştıkları için başka kıyafet giymek istememektedirler. Köyde yöresel kıyafet giyen bazı kişiler de ilçeye giderken yöresel kıyafet giymemektedir. Bu kişiler toplum geneline ayak uydurmaya çalışmaktadır (KK 9; KK 18).

Yörede kadınlar günlük hayatta "kımpaça" adı verilen, şalvara benzeyen ama şalvardan daha kullanışlı olan donları giymektedirler. Bu donlar ince ve hafif olduğundan üzerlerinde taşınması kolay ve tarla işlerinde, hayvan bakımında etekten daha kullanışlıdır. Bu yüzden yörede yaygınlaşmaya başlamıştır (KK 7).

Günümüzde genç kızlar başlarını açmaya ve pantolon giymeye başlamışlardır. Gençlerin eğitim seviyesinin yükselmesi ve başka memleketlere gidip yaşam standartlarını değiştirmesi buna neden olmuştur (KK 20). Günümüzde yöresel kıyafet giyen gençlerle karşılaşılmamıştır. Sadece köyde yaşamaya devam eden ve evli olan genç kadınlar tarla işlerine giderken kımpaça adı verilen kıyafeti giymektedir (KK 7).

Dedeler Köyü'nün kadınlarının giyim kuşamında yöresel kıyafet olan şalvar, günlük yaşamdaki etkisini kaybetmek üzere olsa da kına gecelerindeki etkisini hala sürdürmektedir (KK 21; KK 30). Şalvarın giyimi ve kullanımı zor olduğundan kadınlar günümüzde kolay olanı tercih etmektedirler. Her iki köyün yöresel kıyafeti aynıdır. Aralarındaki benzerlik yakınlıktan ve birbirleriyle olan etkileşimden kaynaklanmıştır. Yörenin ilçe merkezine yakın olması da kadınların giyim kuşamının değişmesinde etkili olmuştur.

Beyköy yöresine has kıyafetler şalvar ve çitili yazmadır. Şalvarlar dokuz metre kumaştan dikilmektedir. Çiti de iğne oyası şeklinde yapılmaktadır. Yapımı uzun ve meşakkatlidir. Beyköylü kadınlar eskiden düğünlerde ve kınalarda düğün için hazırlanan özel şalvarlarını giyerlermiş. Düğünlerde şalvar giyenlere “donanık” denilmektedir. Günümüzde sadece düğün sahiplerinin yakın akrabaları şalvar giymektedir. O yüzden akraba dışındaki misafirler de pantolon-tunik ya da elbise giymektedir (KK 10; KK 12). Günümüzde kadınların çoğu maksî adı verilen eteklerden giymektedir (KK 20). Yöresel kıyafetin eskisi kadar giyilmediği günlük hayatta da açıkça belli olmaktadır.

Dedeler Köyü'nün kadınlarının yöresel kıyafeti şalvar ve beyaz iğne oyalı yazmalardır. Günlük hayatta bunlar kullanılırken düğünlerde de çitili yazma örtülmektedir. Günümüzde sadece yaşlı kadınlar şalvar giymeye ve namaz örtüsü örtmeye devam etmektedir. Orta yaşlı kadınlar etek giyip renkli oyasız yazma örtmekte, genç kızlar ise pantolon giymekte ve yazma örtmemektedir (KK 30).

Tavşanlı'da şalvar giyen kadınlara tuhaf baktıkları için Beyköy'de şalvar giyen kadınlar Tavşanlı'ya giderken şalvar giymemeye başlamışlardır. Ara ara yeni kıyafetler giyince de şalvarı unutmaya başlamışlardır. Bu sayede yöresel kıyafetin yerini şehirdekilerin giydiği kıyafetler almıştır (KK 9; KK 36). Dedeler Köyü'nün kadınları da aynı şekilde köyde rahatlıkla giyebildikleri şalvarı, ilçeye giderken rahatlıkla giyemedikleri için yöresel kıyafetlerden vazgeçmeye başlamışlardır. Hatta eskiden kimin düğünü olursa olsun kadınlar şalvarını giyip giderlermiş. Şalvar giyen kişilere Dedeler Köyü'nde de Beyköy'de olduğu gibi “donanık” denilmektedir. Günümüzde düğün sahibi düğüne davet ederken “donanık gelin” diye söylemezse şalvar giyilmemektedir (KK 30). Bu cümleden de anlaşılacağı gibi, düğün sahipleri de şalvar giyenleri sınırlandırmaktadır.

Her iki köydeki erkeklerin kadınlar gibi yöresel kıyafeti bulunmamaktadır. Sadece efe kıyafeti vardır. Efe kıyafetleri de düğünlerde efe oyunu oynayan erkeklerle giydirilmektedir. Günlük bir kıyafet değildir (KK 5; KK 20; KK 21). Eskiden Dedeler Köyü'nde yaşlılar başlarına sarık takarlarmış ve yaşlıların çok az bir kesimi

de erkekler için dikilen şalvarlardan giyermiş. 30 yılı aşkın süredir sarık takan da şalvar giyen de yoktur (KK 20).

Eskiden kadınlar işlerin çokluğundan kendi kişisel bakımlarına pek vakit ayıramazken (KK 4; KK 10; KK 12; KK 31) günümüzde artık kuaförlere gidip saçlarını boyatmakta, makyaj, cilt bakımı vb. şeyler de yaptırmaktadır (KK 4; KK 10; KK 12). Beyköylü kadınlardaki süslenme anlayışının eskiden kadının saçını taraması, vücudunu ve kılık kıyafetini temiz tutması olduğu düşünülmektedir. Çünkü eskiden ne makyaj malzemesi ne de saç boyası varmış. Kadınlar saçlarını kendileri keserlermiş. Günümüzde ise bu durum çok farklı bir hal almıştır. Kadınlar artık saç kesimi için kuaförleri tercih etmektedir. Hatta rahatlıkla kuaföre gidip vücut temizliği yaptıran kadınlar da vardır. Günümüzdeki kadınların ve genç kızların evlerinde makyaj malzemeleri bulunmaktadır.

Dedeler Köyü'nün kadınlarının eskiden beri kendi güzelliklerine ve kıyafetlerine önem verdikleri hemen her mülakatta karşılaşılan bir konudur. Kendilerine bakarken evlerini de aksatmadıkları söylenmektedir ve çat kapı gidilen köy evlerinde de her zaman tertip ve düzenle karşılaşılmıştır. Dedeler Köyü'ndeki kadınlar eskiden köydeki "gelin yazıcı" olarak adlandırılan kişiye giderek saçlarını kestirebilirlermiş. Saçlarını kendisi kesen kadınlar da vardır. Bu kadınlar da bakımlarına dikkat etmektedir, çünkü eşlerine güzel görünerek mutlu bir hayat sürme düşüncesi ön plandadır. Günümüzde de büyük küçük demeden herkes kuaförlere gidip genel bir bakım yaptırabilmektedir. Köyde çok fazla genç kalmamasına rağmen orta yaş grubu kadınlar da kuaförlere gitmeyi tercih etmektedir (KK 30; KK 32).

Dedeler Köyünün bazı kadınlarında eskiden de makyaj malzemesi varmış. Birkaç kişide olan bu malzemelerle gelin olacak kızlar süslenirmiş. Çok daha eskiden ise gelinler pullarla süslenirmiş (KK 30). Eskiden gelin olunduktan yedi gün sonra gelinin saçı kesilirmiş. Buna "kırkma" denilir ve gelin bunu göstermek için çamaşırılığa gelirmiş (KK 21). Eskiden kuaförler olmadığından yeni gelinlerin saçı düğünlerde örgülü olurmuş ancak günümüzde ise böyle bir saç süsleme biçimi yoktur. Günümüzde gelinler kuaförlere giderek farklı saç modelleri yaptırmaktadır (KK 18).

Eskiden Beyköy'deki kadınlar sadece düğünlerde süslenirlerken günümüzde düğün haricindeki günlük hayatta da süslenmektedirler (KK 20). Kadınlar süslandıkları zaman kendilerini daha güzel hissettikleri için özgüvenleri de artmaktadır. Yöredeki kadınların her zaman olmasa da arada bir kuaföre giderek kendilerine vakit ayırdıkları da söylenmektedir (KK 5). Aslında kadınlar kendileri için değil de daha çok eşleri için güzelleşmek istemektedirler.

Dedeler Köyü'nün kadınları eskiden beri sürme ve dudak boyası kullanmaktadır. Bu yüzden çoğu kadının evinde sürme ve dudak boyasına rastlanabilmektedir. Yalnız genç kızlar gelin olmadan önce dudaklarına dudak boyası sürmezlermiş. Gelin olduktan sonra sürdükleri için gelin oldukları belli olurmuş. Günümüzde ise gençlerin neredeyse hepsinde makyaj malzemesi bulunmaktadır (KK 21). Yörede sadece kadınlara yönelik yöresel kıyafetler bulunmaktadır, dolayısıyla giyim kuşam ve süslenme konusunda kadın giyim kuşam unsurları ön plandadır.

2. 2. 7. El Sanatları

Beyköy'de dantel, patik, yelek, battaniye ören, şalvar işleyen, çiti yapan kadınlar vardır. Bunları satıp para kazananlar olduğu gibi, sadece kendisi için örenler de vardır. Şalvar işlemeyi bilen kadınların bazıları sadece kendisi için işlemektedir. Bunların satıp da para kazanmak gibi bir amacı yoktur (KK 5; KK 9). Şalvar işleyen bazı kadınlar da isteğe göre şalvar işleyebilmektedir (KK 7; KK 18). Dedeler Köyü'nde şalvar işleyen kişiler bulunmamaktadır. Yalnız çiti, dantel, patik, yelek vb. el işlerini işleyen kişiler bulunmaktadır (KK 3; KK 30). Bunları yapan kişiler para kazanmak için değil de çeyize koymak için yapmaktadırlar (KK 30). Beyköylü kadınların el işi ürünlerini satıp para kazanmak istemesinin nedeni köy dışına çok fazla çıkamamaları, bu yüzden köy içindeki kadınlardan para kazanmak istemeleridir.

Beyköy kadınları eskiden beri etnografik mahiyet taşıyan ev eşyaları üretmektedir. Bu eşyalar genellikle el işlemesi şeklinde yapılmaktadır. Yöredeki bazı kadınlar halk eğitim kurslarına, el işi ve takı tasarımı kurslarına gitmektedir. Bu konuda kendilerini geliştirmişlerdir. Kadınlar eskiden buzdolabı, dondurucu, televizyon gibi ev

eşyalarının üzerinde kullanılmak için örtü örerlermiş. Bez çay altlıklarının ve sofralar bezlerinin kenarlarına da oya örerlermiş. Ayrıca diş fırçası koymak için de kutu örerlermiş. Gelin kızların çeyizlerine perdeler için danteller örüldüğü de görülmektedir (KK 1; KK 5; KK 9).

Dedeler Köyü'nde süs eşyası olarak genellikle çeyizlere işlenen danteller bulunmaktadır. Kadınlar dantel dediğimiz el işini yaparak çeşitli ev eşyaları üretmektedir (KK 3). Karyola eteklerine, yastık kılıflarına ve sırt minderlerine dantel, tespihlerin ucuna da çiti örülmektedir. Gömleklerin kenarlarına eski çitiler değerlendirilmek için geçirilmektedir. Çitilerden kolye, bileklik, küpe, yaka çiçeği yapılmaktadır. Elde çantalar dikilmekte veya örülmektedir. Bu el işi eşyalarını satanlar bulunmakta birlikte satmayı kendileri kullananlar da vardır. Yöre erkekleri evlerine dolap, masa gibi eşyalar üretmişlerdir. Yine erkeklerin işleri yoğun olmasına rağmen taş oymayla ilgilenmişlerdir. Çünkü yörenin yakınında eskiden çalışan taş ocağı varmış ve yörenin erkekleri o taş ocağında hem çalışıp hem de taş çıkarıp onları yontarlarmış. Yontulan taşlar ev yapımında kullanılmış. Eskiden taş yontup da birkaç süs eşyası yapanlar da olmuştur. Günümüzde bunun örneği yoktur (KK 21). Hem Beyköy'de hem de Dedeler Köyü'nde folklorik özellik taşıyan ev eşyaları ve süslemeleri bolca yer almaktadır. Çünkü evlenecek kızların çeyizlerine bu eşyalar hazırlanmaktadır.

2. 2. 8. Geçiş Dönemleri

İnsan yaşamının “doğum”, “evlenme” ve “ölüm” olmak üzere başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere karşı açıktır. Böylece geçiş dönemlerinde kümelenen adetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da

belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar (Örnek, 2000: 131).

2. 2. 8. 1. Doğum

Yukarıda bahsedilen üç önemli geçişten ilki olan doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve sopyu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve sopyun sayısını artırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler, nüfuslarının çokluğu oranında kendilerine güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. Yaygın olan, “çocuk, ailede ocağı tütürür” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını açığa vurmaktadır (Örnek, 2000: 131).

Doğum, yeni bir hayatın başlangıcını ifade etmektedir. Bu başlangıç insanların hayatında hem psikolojik hem de fiziksel değişikliklere neden olmaktadır. Doğum öncesiyle, doğum anıyla ve doğum sonrasıyla ilgili her yörede değişik ritüel, inanç ve uygulama bulunmaktadır. Yörede doğum etrafında elde ettiğimiz bulgular şöyledir:

Çocuksuzluk durumu Beyköy’de her zaman kadınlara yüklenmektedir (KK 4; KK 18; KK 20). Günümüzde tıp ilerlemiş olsa da kadınlar kısır diye doktorlara götürülmekte, erkekler ise götürülmemektedir. Her zaman tedavi olması gerekenin kadın olduğu düşünülmektedir. Ayrıca hala erkek çocuk olmadığında üzülen aileler vardır ve bu aileler bunun sorumlusu olarak kadını görmektedir (KK 18). Eskiden Beyköylü bir ailenin çocuğu olmadığında her zaman erkeğe baskı uygulanır, “karın kısır değil mi, boşa gitsin” denirmiş (KK 4; KK 20). Yine, erkek çocuk olmaması konusunda da kadınlar sorumlu tutulur, hatta kadınlara iş buyrulurken “doğurduğun kız değil mi, kalk da yap” denirmiş (KK 9; KK 18). Kadının aile içinde değer kazanması dünyaya erkek evlat getirmesiyle gerçekleşir (KK 4; KK 9; KK 18; KK 20). Günümüzde ise kız evlatlar da erkek evlatlar kadar sevilmektedir (KK 36).

Dedeler Köyü’nde kısırlık ve erkek çocuk olmaması durumu Allah vergisi olarak düşünülmektedir (KK 24). Çocuğu olmayan kadın nasıl horlanıyorsa, çocuğu olduğu

zaman da değerli bir statü elde etmektedir. Ailenin devamlılığını sağlayan çocuktur. Bu yüzden çocuk olduktan sonra aile içinde kadının değeri daha da artmaktadır.

Dedeler Köyü'nde eskiden köy ebeleri varmış. Bu köy ebeleri hiçbir eğitim almadan hamile annelerin doğumuna yardım etmektedir. Bu yardım karşılığında da para beklenmemektedir. Günümüzde ise doğum için hastanelere gidilmektedir (KK 24).

Dedeler Köyü'nde kısırlık olup olmadığı ailenin diğer fertlerinin çocuğu olup olmamasına bakılarak da karar verilen bir durumdur. Örneğin bir erkek veya kadının kardeşinin çocuğu olmadıysa, onun da çocuğunun olmayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla çocuksuzluk durumunu irsi olarak kabul edenler bulunmaktadır. Günümüzde böyle bir durum karşısında doktorlara başvurulmaktadır. Erkek çocuk sahibi olamama konusunda ise daha çok kadınlara yüklenilmiştir (KK 3; KK 21). Günümüzde kız çocukları da kıymetli kabul edildiği için erkek evlat diye diretmeler olmamaktadır. Erkek veya kız çocuğuna ayırt edilmeksizin değer verildiği için kadınlar böyle bir yükten kurtulmuştur.

Yörede çocuk her zaman kıymetlidir. Çocuklar ailenin geleceğine büyük etkilerde bulunmaktadır. Erkek evlat soyun devamlılığını sağladığından erkek evlat çocuklar arasında daha öncelikli olmuştur. Günümüzde ise iki köyde de erkek ve kız çocuklarının değeri eşitlenmiştir. Beyköy'de çocuksuzluk ve erkek çocuk olmama kadına yüklenen bir durumken Dedeler Köyü'nde ise kısırlık ve erkek çocuk olmama durumu Allah vergisi olarak düşünülmektedir.

Eskiden Beyköy'deki kadınlar hamile kalmak istediklerinde rahimlerinin içine çıra sokarlarmış. Rahmi açık mı değil mi diye bakılır ve rahmin çıra sayesinde açılacağı düşünülmüş (KK 5; KK 9). Ama rahimlerine çıra sokulan kadınların bazıları sonradan hasta olmuştur. Bu yüzden bu uygulama çok kullanılan bir yöntem değildir. Eskiden de çocuk olmadığı için doktora giden aileler ve ameliyat olan kadınlar varmış (KK 9). Yine, eskiden Beyköy'de çocuğu olmayan kadınların, çocuğu olsun diye beli çekilir, ısınsın diye de sıcak fırının içine oturtulur veyahut sıcak hamamlara götürülürmüş. Sıcaklık sayesinde kapalı olan rahimlerin açıldığı düşünülmektedir (KK 18). Çocuğunun olmasını isteyen ailelerin yanında, çocuk düşürmek isteyen

aileler de bulunmaktadır. Eskiden Beyköy’de çocuğunu düşürmek isteyen kadınlar karınlarına taş bağlar, yüksekten atlayarak çocuk düşürmeye çalışmışlardır (KK 36).

Dedeler halkı kısırlığı gidermek için Uzun Allah Kulu Baba’nın türbesine gitmektedir (KK 3; KK 24). Günümüzde ise bunun çaresi hastanelerde aranmaktadır (KK 24). Kısırlık için Uzun Allah Kulu Baba’nın türbesine giden kadınlar ilk önce orayla ilgilenen bir kadın tarafından asalanmaktadır. Asalandıktan sonra orada bulunan heybeye elini sokup içinden kum, taş, böcek, arpa veya buğday ne çıkarsa onu yutmaktadır. Sonrasında türbeyle ilgilenen kadın türbenin duvarındaki taştan kum yontarak kumu da yedirttikten sonra kadın dilek dileyip adak adamaktadır. Çocuğu olduktan sonra da adadığı adağı gerçekleştirmektedir (KK 3; KK 24; KK 27).

Kadınlar hamile kaldıklarını anladıklarından itibaren kendilerine eskisinden daha çok dikkat etmeye başlamaktadır. Çünkü doğacak olan çocuk hamilelik boyunca annenin vücudunu değişikliklere uğratmaktadır. Yedikleri şeyler de bu durumdan etkilenecek farklılaşmaktadır. Yörede doktorların yaygınlaşmadığı zamandan bu yana, bunlara yönelik uygulamalarla çocukların cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılmaktadır.

Eskiden Beyköy’de de doktorlara çok sık gidilemediğinden kadınlar farklı geleneksel yöntemlerle çocukların cinsiyetlerini tahmin etmeye çalışmışlardır. Buna yönelik olarak hamile kadının dudağı şişerse kız, yanağı şişerse oğlan olacak denilirmiş (KK 5). “Erkek çocuğu anneyi, kız çocuğu da kendini düzer” denilir. Buna yönelik olarak da anne güzelleşirse oğlan, çirkinleşirse de kız olacak denilir. Annenin çirkinleştiği yüzündeki çillerden anlaşılır (KK 18). Hamile kadının yediklerinden de çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılır. Hamile kadın tatlı yerse oğlan, ekşi yerse kız olacak denilir. Bunun için “ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur Hakkı’yı” şeklinde bir söz kullanılır. Yine, hamile kadın habersizken bir anda “elini göster bakalım” denir. Hamile kadın elini düz gösterirse erkek, avuç içini gösterirse de kız olacağına inanılır (KK 13). Hamile kadının kalçasının büyümesi kız olacağına, karnının büyümesi de oğlan olacağına işaret olarak kabul edilir (KK 13; KK 18).

Beyköy'deki başka bir uygulamada, hamile kadın eve gelmeden önce bir minderin altına bıçak, bir minderin altına da makas konulur. “Kadın bıçak olan mindere oturursa çocuk erkek, makas olan mindere oturursa da çocuk kız olacak” denir. Bıçağın erkeği, makasın da kızı simgelemesinin cinsel organ benzetmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine, kurbandaki kuzu kellesi de ütülendikten sonra hamile bir kadın için ikiye ayrılır. Kelle kolaylıkla ayrılırsa bu durum hamile kadının kızı olacağına, ayrılmazsa da oğlu olacağına yorumlanır (KK 13). Hamileliğin beşinci ayında kadının karnının şekline bakarak da cinsiyet tahmininde bulunulur. Gebenin karnı yamuksa “erkek olacak” denir (KK 18; KK 31).

Dedeler Köyü'nde çamaşırhanenin çatısına, tavuğun boğazından uzun bir parça koparıp hamile kadına attırırlarmış. O parça yapışırsa kız sallanırsa erkek olacak, derler. Aynı köyde, hamile kadının karnındaki çocuğun cinsiyeti için, kadının kalçası geniş olursa erkek, göğüsleri büyük olursa da kız olacak, denir (KK 21; KK 34). Hamile kadının fiziksel değişiminden karnındaki çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılır.

Hamile kadınların hamileliğin ilk zamanlarında canlarının yiyecek bir şeyler istemesi de “aşerme” olarak adlandırılmaktadır. Hamile kadının aşerdiği şey mevsimsiz bir meyve veya bulunması zor bir yiyecek olabilmektedir. Beyköy'de hamile kadın aşerdiği zaman, ne aşerdiyse o bulunmaya çalışılır. Bulunmadığı zaman çocuğun bir uzvunun eksik olacağına inanılmaktadır. Hatta hamile kadının aşerdiği şeyi bulup da hamile kadına yedirmenin de çok sevap olduğu söylenmektedir (KK 9). Eskiden hamile kadın, bulunamayacak bir şeyi aşerdiğinde kadına avucunun içini yalaması söylenirmiş. Avucunu yalayınca aşerdiği şeyi yemiş gibi olurmuş (KK 31).

Dedeler Köyü'nde de aşerme adetlerine önem verilmektedir. Anne karnındaki bebeğin, gelişimini tamamlarken bazı yiyeceklere ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Bu ihtiyaç giderilmediği zaman çocukta küçük eksiklikler olmaktadır. Örneğin ya bir parmağı eksik olmakta ya da fazla olmaktadır. Eğer hamile kadının aşerdiği şey bulunamayacaksa, hamile kadın avucunu yalar ve böylelikle aşermenin karşılandığına inanılır (KK 21).

Beyköy’de hamile kadınların gebelik süresince uymaları gereken bazı kaçınma kuralları söz konusudur. Örneğin, hamile kadınlar cenaze evine götürülmemekte ve hamile kadınlara cenaze gösterilmemektedir. Hamile kadın cenazeye bakarsa çocuğun benzinin sarı olacağına veya çocuğun öleceğine inanılmaktadır (KK 4; KK 9; KK 11; KK 18; KK 25). Yine, hamile kadına ölü ekmeği ve helvası da yedirilmez, yerse düşük yapacağına inanılır (KK 5; KK 10; KK 36). Hamile kadın hamileliği boyunca saç kestirmez. Saç kestirirse çocuğun ömrü kısa olur denilir (KK 5; KK 13). Hamile kadının saçı ile karnındaki bebek arasında bağlantı kurularak, saç kesilirse çocuğun ömrünün de kısılacığı inaniş dikkat çekicidir.

Beyköy’de yeni hamile olan kadın maydanoz yerse çocuğunun düşeceğine inanılır. Maydanozun adet getirici özelliği olduğundan düşüğe de neden olmaktadır (KK 12). Yöre halkı maydanozun bu özelliğini bildiğinden, hamilelik şüphesi olan kadınlar maydanoz tüketmemektedir. Hamile kadın çiğ ciğere dokunup da kendi vücuduna değerse çocuğun da vücudunda leke olur, denilmektedir. Bu yüzden hamile kadınlara ciğere dokunmaması tavsiye edilmektedir (KK 4; KK 7; KK 18). Yediği zaman da leke yapabileceği söylenmektedir (KK 7). Bu yüzden hamile kadınlar ciğere dokunduğunda veya ciğer yediğinde ellerini yıkamadan kendi vücutlarına dokunmamaktadır.

Hamile kadınlara çilek de yedirilmemeye dikkat edilir. Hamile kadın çilek yerse çocuğun vücudunda çilek lekesi olur, denilmektedir (KK 11; KK 13). Genellikle yüzde oluşan kırmızı lekeye çileğin sebep olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, hamile kadınlara “doğumu geç olur” denilerek manda kaymağı da yedirilmemektedir (KK 11; KK 36). Çilek ve ciğer haricinde bebeğin vücudunda leke olmasına sebep olduğuna inanılan bir diğer bitki güldür. Hamile kadın gülü koklayıp da vücudunun herhangi bir yerine değdirirse çocuğun orasında gül lekesi olur, denilmektedir (KK 13).

Beyköy’deki bazı hamile kadınlar bebeğin yanakları kırmızı olsun diye de kırmızı meyveler yemektir (KK 18). Hamileyken bolca kırmızı meyve yiyen kişinin çocuğunun yanaklarının kırmızı olacağına inanılmaktadır. Çocuğunun gamzesi

olmasını isteyen anneler hamileliklerinde ayva yiyip yüzlerine dokunurlar. Bu sayede dokundukları yerde gamze olduğu söylenmektedir (KK 7; KK 13).

Eskiden Dedeler Köyü'nde kadınlar, hamile kaldıklarında utanıldığı için bunu duyurmazlar (KK 21), hatta bu durumu saklamak için eskiden göbeğini belli etmeyecek elbiseler giyerler, üzerlerine de büyükçe örtü bürünürlermiş. Hamile kadının göbeğini belli etmemesi sayesinde doğumunun da kolay geçeceği söylenmektedir (KK 21; KK 34). Dolayısıyla hamile olduğunu çok belli eden ve karnı ortada olan kadınların doğumunun zor olacağına inanılmaktadır.

Dedeler Köyü'ndeki kadınlar hamileyken aşerdikleri dönemde, köpek gibi bazı hayvanlara bakmazlar (KK 21; KK 34). Hamile kadınlar neye bakarlarsa aslında çocuğun ona benzeyeceğine inanılır. Bu yüzden aşerme döneminde hayvanlara ve çirkin şeylere bakılmamaktadır. Daha çok güzel bebeklere bakılarak bebeğin güzel olması istenmektedir (KK 21). Dedeler Köyü'nde hamileyken haram yiyeceklerden de uzak durulması gerektiği söylenmektedir. Hamilelikte harama el uzatmanın hem çocuğa hem de hamile kadına zararı olacağına inanılır (KK 21; KK 34).

İnsanlar doğum olacağı zaman günlük hayatta yaptıkları birçok şeyden fedakârlık etmeye başlamaktadır. Hatta birçok insan da onun etrafında seferber olmaktadır. Çünkü hamilelik yörede kadınların değer kazanmasında, onların kıymetli hale gelmesinde etkilidir. Doğum konusu birçok kadın için korkutucu olsa da doğumdan sonra annenin bebeğiyle buluşması ona bütün çektiklerini unutturmaktadır. Eskiden doğum anında hastaneye gitmeye çoğu kimsenin imkânı olmadığından, doğumlar köy ebeleri tarafından evlerde yaptırılmış. Doğum olacağı zaman bu ebeler çağrılır ve ebe evde doğum yaptırılmış. Köyde ebeden başka kimseye haber verilmez. Çünkü bu durum hem ayıp karşılanır hem de fazla kişiye haber verildiğinde hamile kadının doğumunun zor geçeceğine inanılmış. Doğum olmadan önce Dedeler Köyü'nde hamile anneler için gelin yatağı gibi yatak hazırlanmaktadır. Yatağın hazırlandığı odaya anne ile çocuğun bütün ihtiyaçları konulmaktadır (KK 21).

Yörede, doğum sonrasında kırk uçurma, ilk diş çıkımı, kurban, göbek bağı gibi birçok uygulamaya rastlanmıştır. Eskiden Beyköy'de yeni doğan çocuklar için akika

kurbanı kesilirmiş (KK 7; KK 13). Günümüzde ise çocuğu olacak aile, çocuk için adak adadıysa çocuk doğduktan sonra adadığı kurbanı keser. Adak adamayan aileler çocukları doğduktan sonra kurban kesmez (KK 9). Eskiden ailelerin maddi durumu günümüze göre daha kısıtlı olduğu için Beyköy’de kurban olarak tavuk da kesilebilirmiş. Kesilen tavuk, pişirilen gözlemelerin içine sarılarak köylüye dağıtılmış (KK 18). Günümüzde ise tavuk kesme âdeti ortadan kalkmıştır.

Beyköy’de çocuğu arık (zayıf, çelimsiz) olarak dünyaya gelenler “arık kaynatır”lar. Boş bir kazanı odunların üstüne koyarlar, gelen geçen “ne kaynatıyorsun?” diye sorduklarında, arık kaynatan anne “arık kaynatıyorum” der ve gelen geçen o kazanın altına odun sokar. Odun sokan kişiler dua eder ve arık kaynatan kadının çocuğu bu sayede güzelleşir (KK 5; KK 9).

Beyköy’de yeni doğan bebekler tuzlanmaktadır. Tuzlanan çocuğun terlemediği, terlerse de terinin kokmadığı söylenir (KK 5; KK 13). Çocuğun terleyen yerleri tuzlanıp birkaç saat bekletildikten sonra çocuk yıkanır (KK 5). Bazıları da çocuğun tüm vücudunu tuzlamaktadır. Yörede yeni doğan çocuğa “ağırlık çökmesin” diye çocuğun başının üzerinde tuz çevrilmektedir. Tuz çevirme işlemi yapan kadına “tuz mu ağır sen mi ağır” derler, o da “tuz ağır” şeklinde cevap verir (KK 5; KK 9; KK 18). Bu sayede çocuğa nazar değmeyeceğine inanılmaktadır.

Beyköy’de bazıları yeni doğan çocukların göbek bağlarını mezarlığa gömmektedir. Mezarlığa gömmeden önce de caminin etrafında dolaştırılmaktadır (KK 20). Bunun haricinde çocuğun göbek bağı nereye gömülürse çocuğun ona ilgi duyacağına inanılır. Bu yüzden çocuğun göbek bağı, okuması için okul bahçesine veya camiye gömülmektedir. Çocuğunun eve bağlı olmasını isteyen aileler, özellikle kız bebeklerin göbek bağını sandıkta saklamaktadır (KK 18; KK 20; KK 25; KK 36).

Eskiden Beyköy’de yeni doğan bebekler ve yeni doğum yapan anneler kırk gün boyunca evden dışarıya çıkarılmazmış. Günümüzde ise bu kurala uyulmamaktadır (KK 9; KK 10; KK 18). Yine yeni doğan bebekler 20 günlük olunca, içinde kırk taş olan ve kırk sayılan suyla yıkanmaktadır. Bu sayede yarı kırk çıkarılmış olmaktadır. Kalan su da evin her tarafına serpiştirilir. Çocuk ve anne kırk günü

tamamlayınca da tekrar kırk suyu hazırlanır (KK 18). Kırk suyu çeşmeden doldurulurken kırka kadar sayılır. Kırk sayarken doldurulan kova kırk defa çeşmeye tutulup çekilir. Bu kova kırk damlada dolar, denilmektedir. Kırk sayılan suyla ilk önce çocuk, daha sonra da anne yıkanmaktadır. Kırklanan anne ve çocuğa temiz kıyafetler giydirilir. Daha sonra anne, çocuğuyla birlikte kendi annesinin evine kırk uçurmaya gider. Bebeğin anneannesi de onlar gelecek diye özel hazırlık yapmaktadır (KK 7; KK 9; KK 13; KK 18). Anne ve çocuk o gün daha özenli giyindirilir. Anne ve çocuk o gün ne kadar güzel olursa, çocuğun da ilerde güzel olacağı düşünülmektedir. Çocuk o gün güzel giydirilmezse ileride de giydiği yakışmaz, denilmektedir (KK 18).

Beyköy'de yeni doğan çocuğun vücudunda kıl çıkmaması için vücuduna karınca yumurtası sürülmektedir (KK 13). Yeni doğan çocukların çabuk gelişmesi için her gün banyo yaptırılması ve vücuduna zeytinyağı sürülmesi gerekmektedir. Banyo ile çocuğun vücudu rahatlamakta, zeytinyağıyla da teni yumuşamaktadır (KK 36). Bunların yanı sıra çocuğun dişinin çıktığını gören ilk kişi çocuğa hediye almaktadır (KK 20; KK 36).

Eskiden Beyköy'de yeni doğan çocukların isimlerini anne babaları değil de aile büyükleri koyarmış. Zaten büyükler de kendi anne babalarının isimlerini koyarlarmış (KK 20). Günümüzde ise bu durum değişmiştir. Artık çocuk ismi için anne-baba karar vermekte ve cinsiyet anne karnındayken öğrenildiğinden doğmadan önce çocukların adları belli olmaktadır. Ayrıca, eskiden saygısızlık olarak görüldüğünden anne babalar çocuklarını büyüklerinin yanında sevemezler, çocuğuna “oğlum, kızım” şeklinde seslenemezlermiş. Günümüzde ise bu kaçınma davranışlarına rastlanmamıştır (KK 9).

Dedeler Köyü'nde ailenin ilk çocuğu dünyaya geldiği zaman kurban kesilmektedir. Kesilen kurbanla da hayır yapılmaktadır. Bu adet günümüzde herkes tarafından uygulanan bir adet değildir (KK 3). Eskide kalmış olan bir uygulamadır ve köyün çok azı tarafından uygulanmaya devam etmektedir. Geçmişte Dedeler Köyü'nde doğumdan sonraki ilk gün hayvanın karaciğeri pişirilip yenilirmiş. Günümüzde ise bu adet ortadan kalkmıştır (KK 21).

Eskiden Dedeler Köyü'nde yeni doğum yapan kadınlar birbirlerine denk geldiklerinde, birbirlerinin yüzüne bakmazlar, bakarlarsa “kırk basar” denilirmiş. Kırk basan kadınlar birbirleri arasında hediyeleşerek kırk basmasından kurtulurlarmış. Kız anneleri oğlan annelerine para, oğlan anneleri de kız annelerine hediye verirmiş (KK 21).

Dedeler Köyü'nde çocuğu tuzlu suya batırmaya “çelikleme” denilmektedir (KK 24). Bu adet günümüzde çok fazla karşımıza çıkmamaktadır (KK 21). Dedeler Köyü'nde çocuğun göbek bağı çoğunlukla çimenli bahçeye gömülmektedir (KK 24). Bu bahçede önemli bir zatın türbesi yer aldığından, çoğu aile çocukların göbek bağı için uygun olabilecek en iyi yerin burası olduğunu düşünmektedir. Dedeler Köyü'nde çocuğun göbek bağı camiye de atılmaktadır (KK 21; KK 34). Aslında Dedeler Köyü'nde çocuğun göbek bağının herhangi bir toprağa gömülebildiği de dile getirilmiştir (KK 3). Yine yukarıda bahsedilen kırk uçurma âdeti, Dedeler'de de vardır.

Doğum sonrasında annenin başına, çocuk erkekse mavi, kızsda da kırmızı kurdele bağlanmaktadır. Bu kurdele bağlama günümüze yakın bir zamanda ortaya çıkmıştır (KK 21). Beyköy ve Dedeler Köyü'nde çocuk ve anne ile ilgili uygulamalar benzerlik göstermektedir. Birbirlerine yakın olması ve etkileşimin fazla olması bu durum üzerinde etkili olmuştur, denilebilir.

Beyköy'de yeni doğum yapan kadınlar doğumdan sonraki kırk gün boyunca loğusa olarak adlandırılmaktadır. Bu süreçte yeni doğan çocuk ve doğum yapan kadın kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz. Yalnız bırakmak zorunda kaldıklarında ise yanlarına Kuran ve bıçak konulur (KK 7; KK 9; KK 13; KK 18). Kuran ve bıçağın kadın ve çocuğu kötü etkilerden koruyacağına inanılmaktadır. Loğusa kadın yalnız bırakıldığı zaman üzerine ağırlık çökmektedir ve olduğu yerden kalkamamaktadır. Ayrıca, loğusa kadını al basmasın diye loğusa kadının odasına süpürge konulmaktadır (KK 18). Beyköy'de loğusa kadının aynaya bakmaması gerektiği söylenmiştir. Bu yüzden kadının loğusalığı bitene kadar aynaların üzerine örtü örtülür (KK 5; KK 10; KK 36). Loğusa kadın gece dışarıya çıkarılmaz. Hatta yıkanan kıyafetleri de gece dışarıya

serilmez. Çocuğun ve annenin kıyafetleri “yıldız görmesin”, denilmektedir (KK 7). Bu yüzden çocuğun ve annenin kıyafetleri gündüz yıkanıp gündüz kurutulmaktadır.

Beyköy’de yeni doğum yapan kadının yanına ziyarete gelindiğinde, kadınlar elişi örmeye başlamadan önce doğum yapan kadına yaptırırlar. Daha sonra kendileri elişi örmeye devam ederler. Bu şekilde yapılmazsa doğum yapan kadının işi bitmez, denir (KK 5).

2. 2. 8. 2. Evlenme

Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin, toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir (Örnek, 2000: 185).

Yörede eskiden daha çok akraba evliliği görülmüştür. Endogami kuralı daha baskın olarak karşımıza çıkan yörede günümüzde bu durum çeşitlenmeye uğramış ve dış evlilikler artmıştır. Görücü usulü ve kaçarak evlilikler yerini flört yoluyla evliliğe bırakmıştır. Yaşlı kuşak flört arkadaşlığını halen ayıplamaktadır.

Beyköy’de yakın zamana kadar aileler eğer erkek evlatlarının sevdiği bir kız yoksa oğullarına evlenmeyi isteyip istemediklerini sormazlarmış. Kız çocuklarının sevdiği birinin olacağı bile düşünülmez ve böylece aileler kendi içinde evlilik kararı alırlar, gençler de buna uyarlarmış (KK 9; KK 13; KK 18). Yörede kız ve erkek çocuklarını evlendirmede eskiden anne babasından ziyade aile büyüklerinin sözü geçermiş. Onlar kabul ettikten sonra çocuğun anne babasına da çocuğa da söz düşmezken günümüzde gençlerin istekleri dikkate alınmaktadır (KK 9; KK 36). Dedeler’de eskiden beri gençlerin kararları da dikkate alınmıştır.

Eskiden Beyköy’de dışarıdan kız alıp verme olmazken, günümüzde gençler evlenecekleri kişiyi kendileri seçtikleri için dışarıdan kız alıp verme de bulunmaktadır (KK 5; KK 18; KK 36). Hatta katı kurallarla ikame edilen Alevi-Sünni evlilik kaçınmaları günümüzde yer yer ortadan kalkmıştır. Dedeler’de köy dışına kız verilmesine rağmen Beyköy ile kız alışverişi yapılmaz (KK 21). Dedeler Köyü’nün Alevi-Kızılbaş olduğunun düşünülmesi ve Beyköy’ün Sünni olması bu kaçınmaların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ancak yörede yapmış olduğumuz derleme çalışmaları esnasında, her ne kadar eskiden köyün tamamına dönük evlilik kaçınmaları söz konusu idiyse de günümüzde Dedeler’deki Sünnileşmiş aileler ile Beyköy’deki aileler arasında kız alışverişinin yapıldığı müşahede edilmiştir.

Dedeler’de günümüzde dışarıdan da kız alınıp verilmektedir (KK 24). Geçmişte evlenilecek kişi daha çok akrabalarından seçilir, ama köy dışına çıkan ve akraba evliliği hakkında bilgi sahibi olan kişiler bu tür evlilikleri kabul etmezlermiş. Yörede yaygın olan akraba evliliğinin kötü sonuçları da zamanla görülerek bundan vazgeçilmiştir (KK 3).

Beyköy’deki erkekler eş seçiminde dış güzelliğin yanında eş adayının eğitilmiş, iyi huylu, çalışkan, ahlaklı olmasına da önem vermektedir (KK 18; KK 36). Eş seçiminde kadınların daha çok dış güzelliğe önem verdiği söylenmektedir. Hatta ekonomik gücü olan, rahat yaşayan, çalışkan erkekler daha çok tercih edilmektedir (KK 5; KK 9; KK 10; KK 18; KK 36). Eskiden erkeklerin dindar olması, namaz kılması bir kriter olarak değerlendirilirken günümüzde kadınların eş seçiminde daha çok maddiyata önem verdiği anlaşılmaktadır (KK 7; KK 13). Bunun yanında erkeğin/kadının ailesinin özellikleri de dikkate alınmaktadır.

Eskiden Beyköy’de 13-14 yaşına girmiş kızları evlilik zamanı geldi diye istemeye gelenler olurmuş. Kızlardaki evlilik yaşı eskiden 13-14 iken günümüzde 20’li yaşlardır. Hatta günümüzde 20 yaşından önce evlenen kız çok nadir görülmektedir. Erkeklerdeki evlenme yaşı eskiden 17-18 iken, günümüzde onlar da 20’li yaşlarından önce evlenmemektedirler (KK 13; KK 18; KK 20). Eskiden 19 yaşına gelmiş kadın ve askerden gelmiş erkek evde kalmış sayılırdı (KK 20). Kız çocukları da okumaya başladıkları için kız çocuklarının evlilik yaşı günümüzde değişmiştir (KK 5).

Dedeler’de eskiden beri eğitim seviyesi yüksek olduğundan çocukların evlilik yaşı Beyköy’dekiler kadar küçük olmamıştır. Eskiden kızların evlilik yaşı 17-18 iken, erkeklerin evlilik yaşı 20-21’miş. Günümüzde ise kızların da erkeklerin de evlenme yaşı 20’nin üzerindedir (KK 3; KK 21). Eskiden Beyköy’deki kız çocuklarının erken evlendirilmesinin bir diğer sebebi de ailelerin maddi durumunun kötü olmasıdır. Evlendirilen kız çocuğu babasına yük olmaktan çıktığı için aileler biraz olsun rahatlamış (KK 9). Eskiden Beyköy’deki kızlarla erkekler birbirlerini hiç görmeden de evlenebilirler, hatta gerdeğe girdikleri gece birbirlerini görürlermiş. Yörede bu evliliğe “Peygamber evliliği” denilmektedir (KK 18). Dedeler’deki kızlar da nişanlılarından utanırlar, hatta onları görünce kaçarlar. Bu yüzden kızların evleneceği kişi akraba olmadığında, onu tanıma imkanları da olmazmış (KK 21).

Yukarıda kaynak kişilerin verdiği bilgilerden de anlaşıldığı üzere, eş seçimlerinde daha çok erkeklerin kararı dikkate alınmaktadır. Yine, boşanmış ve çocuğu olan bir kadın hiç evlenmemiş bir erkeğe ikisi de istedikten sonra verilebilir (KK 1; KK 4). Ancak erkek tarafının ailesi genellikle karşı çıkar (KK 1; KK 4; KK 20). Boşanmış bir kadın bekar bir erkekle evlendiği zaman evliliklerinin uzun sürmediği düşünülmektedir. Bu şekilde birkaç evlilik olmuştur ve evlilikleri boşanmayla sonuçlanmıştır. Bu yüzden kız babaları da erkek babaları da böyle bir evliliğe sıcak bakmamaktadır. Sadece evlenmiş boşanmış kadının bekar erkekle evlenmesi değil, evlenmiş boşanmış bir erkeğin bekar bir kadınla evlenmesi de aynı şekilde görülür (KK 20; KK 26).

Beyköy’deki kınalar kadınlara dönük olduğundan kınayla kadınlar, düğünler de erkeğe yönelik olduğundan düğünle de daha çok erkekler ilgilenmektedir. Düğün erkekler için olduğundan, düğünde daha çok erkekler ön plandadır. Ancak düğün hazırlıkları aşamasında kadınlar daha aktif rol üstlenirler. Yöredeki kınalar kadın kadına yapılmaktadır ve kınaya damat harici erkek alınmamaktadır. Yine, Beyköy’de düğüne gelen misafirler takılarını düğün sahibi olan kadına vermektedir. Beyköy’de düğüne gelen misafir kadınsa misafirle kadınlar ilgilenmekte, misafir erkekse de erkekler ilgilenmektedir (KK 5; KK 10; KK 36). Bu durum kaç-göçten kaynaklanan bir uygulamadır.

Evlenme sürecinin ilk adımı “kız isteme” safahatından müteşekkildir. Bu gün, kız tarafının evlenecek çiftler için karar verdiği gündür. Kız isteme köyler arasında farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Beyköy’de kız isteme olmadan önce kızın ailesine haber vermek için oğlanın anneannesi ve babaannesi birkaç defa kız evine gider gelir. Bu sayede kız evinin kız istemedi haberini almaktadır ve kız evi “buyurun gelin” dediğinde de oğlan evi kızını istemeye gitmektedir (KK 4; KK 7; KK 9; KK 18; KK 36). Oğlan evinin aile büyükleri ve damat adayının anne babası kız istemeye gitmektedir (KK 4; KK 7; KK 20). Eskiden Beyköy’de kız istemeye gidilirken sadece çay ve şeker götürülürdü (KK 4; KK 9; KK 13; KK 18; KK 20; KK 31; KK 36). Günümüzde söz kesmeye giderken de çiçek ve çikolata götürülür (KK 9). Eğer kız evi oğlan evinin götürdüğü çayla onlara çay yaparsa, götürdüğü eşyaları geri göndermezse ve ayakkabılarını düzenlerse kızın verileceği anlamına gelir. Bunun üzerine oğlan evi kız evine tekrar gelebilir (KK 13; KK 18; KK 36). Kız istemeye giden aile, kız evinde soğuk bir şey içmez. Soğuk bir şey içilirse “araya soğukluk girer” denilir (KK 36). Eskiden kız istemeye habersiz gidildiği zaman, çay ve şeker geri gönderilirse kızın verilmeyeceği anlamına gelirdi (KK 4). Kız istemeye kız evinin haberi olmadan giden oğlan evi, çay ve şekerin iade edilip edilmemesine göre kız evine tekrar gidebilmekte veya kızın verilmeyeceğini anlayıp o evden ayağını kesmektedir. Kız istemeye Beyköy’de sadece pazartesi ve perşembe günleri gidilebilmektedir (KK 7; KK 9; KK 13; KK 18; KK 22).

Dedeler Köyü’nde de eskiden kız istemeye oğlan evinin büyükleri giderdi (KK 3; KK 21; KK 24). İstenen kız ilk iki istemede verilmez, üçüncüde verilir (KK 24) ya da kız tarafı 10-15 gün sonra erkek tarafına olumlu ya da olumsuz diye haber gönderirmiş (KK 3). Kız tarafı erkek tarafına kahve ikram ederse kızın verileceği belli olur (KK 24). İlk önce kız istemeye pazartesi günü, ikinci kez perşembe günü gidilmektedir. Üçüncü isteme yine bir sonraki haftanın perşembe günü gerçekleşir ve bu kez mendil alınır. Mendil alındığı zaman söz alınmış olur (KK 21).

İki köyde de kız isteme olduktan sonra, kızın ailesi kızlarını vereceği zaman oğlan evine “yağlık” adı verilen mendili vermektedir. Kız evi oğlan evinden gelenlere bu mendillerden hazırlamaktadır ve damadınki özel işlemeli olmaktadır. Damadın mendilinin üzerine gelin kızlar kalple birlikte oğlanla kızın baş harflerini

işlemektedirler. Kız tarafından oğlan tarafına yağlık verildikten sonra kız ve oğlan sözlü olmaktadır. Yağlık almaya “ağız tadı” da denilmektedir. Yağlıklar alındıktan sonra gençler sözlü kabul edilmektedir. Oğlan tarafı yağlıkları aldıktan bir hafta sonra da kız tarafı oğlan tarafına gelmektedir. Buna da “ağız tadı değişimi” denilmektedir. Ağız tadının arkasından da nişan yapılmaktadır (KK 20; KK 21). Yörede söz yağlık almayla verilmektedir. Yağlık alma nişan gibi büyük bir merasimle değil aile arasında olmaktadır. Kız evi oğlan evine yağlık hazırlayıp dağıtmaktadır ve çocuklar yağlık dağıtıldıktan sonra sözlü sayılmaktadır. O günden sonra o kıza artık görücü gelmemektedir. İki köyde de sözün arkasından çok fazla vakit geçirmeden nişan yapılmaktadır.

Nişan kız istemeden sonra ailelerin ortak kararıyla gençlerin yüzüklerinin takılmasıdır. Nişan Beyköy’de kız tarafının isteğine göre büyük veya küçük olabilmektedir. Küçük nişan olacağı zaman, kız evinde yakın akrabalar eşliğinde gelinle damadın yüzükleri takılmaktadır. Büyük nişan yapılacağı zaman da düğün salonu tutulmakta ve yakın uzak denilmeden herkes davet edilmektedir. Eskiden Beyköy’de yüzük seçmeye bile yengelerle birlikte gidilmiş. Gelinle damadın görüştürülmesi ayıplandığı için yüzük seçmeye sadece gelinler götürülür, hatta yüzük gelinin parmağına çoklukla orada takılırmış (KK 5).

Eskiden Beyköy’de nişan yapılacağı zaman oğlan evinden kız evine tepsiler hazırlanmış. Tepsilerin birinde “çitmeli börek” adı verilen pirinçli, kıymalı börek olurmuş. Bu börek de baklava deseninde kesilmiş. Diğer tepsilerin birinde tatlı birinde de ekmek olurmuş. Börek, tatlı ve ekmek tepsileri süslenerek nişan günü kız evine götürülürmüş (KK 5; KK 18). Bu tepsileri götürecek olan oğlan evi yengeleri, “car”larını giyip donanarak tepsileri kız evine götürürlermiş (KK 5; KK 9; KK 36). Eskiden nişan kadınlar arasında yapılırmış ve kayınvalide geline altınla yüzük takarmış. Gelen misafirlere ve geline de çerez saçarmış. Nişanlar günümüzde kadınlı erkekli olmaktadır (KK 18). Beyköy’de nişanlılık döneminde bayram geldiği zaman oğlan evinden kız evine börek, çörek vb. şeyler götürülmektedir. Bu dönemde oğlan eviyle kız evinin araları “haşhaşlanmasın” diye oğlan evinden kız evine haşhaşlı lokum götürülmemekte, bunun yerine susamlı lokum götürülmektedir (KK 9; KK 36). Haşhaşın ara bozacağına inanıldığı için haşhaşlı lokum tercih edilmemektedir.

Eskiden Beyköy'deki nişanlı gençler birbirleriyle görüştürülmezlerken günümüzde nişanlı gençler sık sık bir araya gelebilmektedir. Beyköy'de çocuklarını nişanlayan aileler, çocuklar evlenmeden önce evlerini, ev araç gereçlerini hazır etmektedirler. Düğün masrafları da aileler tarafından karşılanmaktadır. Eskiden erkek tarafına daha fazla yük düşerken günümüzde bu durum eşitlenmiştir (KK 13).

Dedeler'de nişanlar uzun süredir kadınlı erkekli ortamlarda yapılmaktadır. Sadece kadınlarla yapılan nişanlar çok eskide kalmıştır. Eskiden nişanlara yakın çevre çağrılırken günümüzde kalabalık nişanlar yapılmaktadır ve yakın uzak demeden herkes çağrılmaktadır (KK 24).

Kına, düğünün ilk adımıdır. Beyköy'de çarşamba gününden çeyizler evlere serilir, perşembe günü de oğlan evi kız evine geline kına yakmak için gider. Bu kına gündüz olmaktadır (KK 5; KK 13; KK 18; KK 20). Kına yakıldıktan sonra gelin el öpmektedir ve oğlan evi de geline para vermektedir (KK 13). Cuma günü de eğlenceli kına olmaktadır. O gün kadınlar eğlenir ve gelinin ellerine kına yakarlar. Kınanın haricinde gelen misafirlere çikolata ve çerez saçılır, ayrıca genç kızlara bardak bardak çekirdek dağıtılır (KK 5; KK 13; KK 18). Cumartesi günü de kız evinde gündüz kınası yapılır. Herkes lokumunu alıp kız evine gelir. Kız evinin sofrasında köylünün yaptığı haşhaşlı lokumlar yenir (KK 18; KK 20). Yörede gündüz kınaları artık yapılmamaktadır. Günümüzde de geline hem kız evinde hem de salonda kına yakılmaktadır (KK 9; KK 18).

Eskiden Beyköy'de yüksek duvarlı avluları olan evler varmış. Kınalar dışarıdan görünmemesi için genellikle bu avlulu evlerde yapılmış. Delikanlılar da gizlice kına ortamını izlemeye çalışırlarmış. Sevdiği olan, sevdiği kızı izler, sevdiği olmayanlar da kendilerine kız beğenirlermiş (KK 4). Eskiden Beyköy'de kına günü kız tarafıyla oğlan tarafı mani atışması yaparmış. Kız evinden olanlar bir yerde, oğlan evinden olanlar da başka bir yerde çember oluşturur ve birbirlerine mani atarlarmış. Günümüzde mani atışması yapılmamaktadır (KK 9; KK 18). Beyköy'de kandil gecelerinde düğün ve kına yapılmamasına dikkat edilir (KK 13).

Dedeler Köyü'nde perşembe ve cuma günü kına yakılır. Bu kınalar kadın kadına olduğundan kınalara erkekler katılamaz. Perşembe günü yapılan kınaya “kirli akşamı”, cuma günü yapılan kınaya ise “donanık akşamı” denilmektedir (KK 24). Kirli akşamı denilen kınaya herkes günlük kıyafetiyle, donanık akşamı denilen kınaya da herkes özel kıyafetlerini giyerek katılmaktadır. Eskiden Dedeler Köyü'nde kına, perşembe günü öğle saatlerinde çimenli bahçede açık alanda yapılırmış. Gelini ortaya oturtup genç kızlar etrafında döne döne mani atarlarmış. Anneler de ev fırınlarında haşhaşlı lokum yaparlar, kına bittikten sonra orada bulunan köylüye dağıtırlarmış. Haşhaşlı lokumdan alan kişiler, eğer gelin kızları varsa lokumu alıp onun evine çaya giderlermiş. Gelinler de kaynananın lokum alıp geleceğini bildikleri için hazırlık yaparlarmış. Aynı günün akşamı da kirli kına denilen kına organizasyonu yapılırmış. Cuma günü de sabahtan yürüyerek Tavşanlı'ya gelin hamamına gidilirmiş. Hamama giden her kıza oğlan evinden sabun verilir, kızların hamam parası da oğlan evi tarafından ödenirmiş. Kızlar hamam dönüşünde hasta olmasınlar diye yürütülmez ve arabayla köye dönerlermiş. İkindiye doğru da hamamdan gelindikten sonra gelin kızın saçları örülür, kıza şalvar giydirilip çiti örtülürmüş. Cuma akşamı da donanık kına yapılırmış. Gelin kızın arkadaşları ikindi vaktinde kızın yanına gelip otururlar, burada türküler, maniler söylerler, akşam olana kadar eğlenirlermiş. Akşam olunca misafirler gelmeye başlarmış. Eğlence bittikten sonra gelin kızın arkadaşları gelin kızın evine giderlermiş. Orda pirinçli biber aşı pişirip çay ve lokumla birlikte yenirmiş. O gün orda kalan kızlar sabaha kadar eğlenirlermiş (KK 21).

Eskiden beri Beyköy'de düğün tarihi belirlenirken düğünün iki bayram arasına gelmemesine dikkat edilmektedir. Günümüzde ise düğün salonlarında yer bulamamaktan ötürü iki bayram arasında düğün yapanlar da olabilmektedir (KK 13). Eskiden düğün hazırlıkları 15 gün öncesinden başlar, imece usulüyle yardımlaşmalar olurmuş. İlk önce düğün yemekleri için dağlardan odun toplanır, düğün gününe kadar köydeki herkes düğün sahibine yardım edermiş (KK 4).

Eskiden Beyköy'deki gelinler düğünlerinde gelinlik olarak telli şalvar giyerlermiş. Beyaz gelinlik sonradan giyilmeye başlanmıştır (KK 18). Beyaz gelinlik giyilmeye başladıktan sonra da ailelerin maddi sıkıntılarından dolayı her geline gelinlik

alınmaz. Gelinlik masrafı fuzuli bir masraf gibi görülür. Bir geline gelinlik alındıktan sonra 4-5 tane gelin bu gelinliği giyermiş (KK 13). Günümüzde çoğu gelin, gelinliği kiralamak yerine erkek tarafına gelinlik aldırılmaktadır (KK 6). Eskiden Beyköy'deki düğünlerde gelinler, köydeki “gelin yazıcı” adı verilen kişiler tarafından süslenir, gelinin yüzüne tel ve pul yapıştırırlarmış. Günümüzde ise kuaförlere gidilerek süslenilmektedir (KK 9; KK 13; KK 18).

Eskiden Beyköy'deki düğün yemeklerini köydeki aşçı kadınlar pişirmiş (KK 5). Eski düğünlerde oğlan evi küçük baş veya büyük baş hayvan keser, bu hayvan etini doğramak için kadınlar yardıma gelirmiş (KK 4; KK 18). Erkek aşçılar ise günümüzde çoğalmıştır (KK 10; KK 18). Günümüzde yemekler yemek şirketlerinden hazır olarak gelmektedir (KK 10). Beyköy'deki düğünlerde 18-22 yaş arasında 2-3 tane genç erkek “yaren başı” olmaktadır. Onlar düğünün her şeyiyle ilgilenip düğünün organizasyon işini üstlenmektedir. Sandık alımından, gelin çıkarılmasına, hangi sırayla hangi grubun oynayacağına kadar düğünü onlar yönlendirmektedir. Düğünün çalgıcıları da yaren başlarının evlerinde misafir edilmektedir (KK 4; KK 13).

Beyköy'de cumartesi günü yani düğün günü köye çalgıcılar getirilir ve çalgıcıları yaren başlarıyla birlikte genç erkekler karşılar. Çalgı karşılanıp da düzen kurulduktan sonra erkek evine sandık almaya gidilir. Alınan sandık çalgı ile oğlan evinin bütün akrabalarına götürülür. Akrabaların verdiği hediyeler sandığın içine koyulur. Eskiden günümüzdeki kadar değerli hediyelerden ziyade akrabalar tarafından tencere, güğüm, tepsi gibi hediyeler verilirmiş. Bütün tanıdıklar gezilip de hediyeler alındıktan sonra sandık kız evine veya oğlan evine bırakılır. Sandık bırakıldıktan sonra da akşam erkek eğlencesi başlar. Bu eğlenceyi kadınlar da izleyebilir (KK 4; KK 20). Kadınların eğlencesini erkekler izleyemezken erkeklerin eğlencesini kadınlar izleyebilmektedir.

Beyköy'de cumartesi günü düğüne gelen misafirler de çalgıyla karşılanır. Yaren başları, köyün belirli yerlerine, gelen misafiri haber vermesi için genç erkeklerden yerleştirir. Bu gençler de her misafir geldiğinde yaren başlarına haber verir. Eğlence başlamış olsa da çalgı susturulup, çalgıyla birlikte yaren başları misafiri karşılamaya

gider. Karşılıkları misafirlere de bahşış alırlar ve bu paraları aralarında paylaşırlar. Ayrıca oğlan evi köyden olsa da olmasa da yaren başları oğlan evinden belli bir miktar para alır. Sadece damat köyden olmadığı zaman yaren başları için parayı muhtar alır. Bu paraya “toprak bastı” parası denilmektedir (KK 4).

Cumartesi günü çalgıyla birlikte oğlan evinin yengeleri, gelinin çeyizlerini oğlan evine getirir. Çeyizlerin çoğu yürüyen kadınların eline verildiğinden bütün köylünün çeyizleri görmesi sağlanır. Bu çeyizler arasında yatak, yorgan, yastık, perde vb. şeyler olur. Ağır eşyalar için de traktör götürölür (KK 18). Günümüzde ise bu adet ortadan kalmıştır. Çünkü düğünler düğün salonlarında yapılmakta ve köye çalgıcı çağrılmamaktadır. Cumartesi günü bütün misafirlere yemek de verilmektedir. Düğün sahibinin verdiği yemek evlerde yenilir. Evi müsait olanlar düğün günü evlerini yemek yenmesi için açmaktadır (KK 4; KK 5).

Pazar günü de gelin almaya gidilen gündür. Yine o gün oğlan evinde çalgı çalınır ve köyün gençleri orada oynar. Günümüzde çalgıcı yerine orkestra çağrılabilir. Ayrıca o gün tüm köylüye yemek verilir. Sonra da gelin almaya gitmek isteyen kişilerle gelin almaya gidilmektedir. Gelin evinden gelin çıktıktan sonra annesi evi süpürmez. Gelin “süpürür gider” denir (KK 18). Gelinin annesi birkaç gün sonrasında evi gönöl rahatlığıyla süpürebilir. Bu gelenek yörede hala devam etmektedir.

Beyköy’de düğünden sonraki pazartesi günü ayakkabı çayı veya gelinin yüz açımı adı verilen eğlence düzenlenmektedir. Kız evinin yengeleri ve oğlan evinin yakın akrabaları bu eğlenceye gelir. Kız evinin yengeleri tarafından “gelinin rahatı yerinde mi” diye bakılmakta ve birlikte oyunlar oynanmaktadır. Burada gelin “bereketli olsun” diye gelinin ellerine pirinç veya buğday verilir. Gelin bunları saçarak oynar (KK 13). Eskiden Beyköy’deki düğünler perşembe gününden pazar gününe kadar dört gün devam edermiş. Günümüzde düğünler iki gün sürmektedir. Köydeki çoğu aile düğünlerini Tavşanlı’daki düğün salonlarında yapmaktadır.

Dedeler Köyü’nde düğün perşembe günü kadınların kınasıyla başlamakta ve cuma günü de geline kına yakılmaktadır. Cumartesi günü ziyafet verilmekte ve erkek

eğlencesi yapılmaktadır. Pazar günü de gelin çıkarılmaktadır (KK 3; KK 21). Eskiden beri damadın arkadaşları, damadı cuma günü damat hamamına götürmektedir. Günümüzde bu hamama giderken yiyecek de götürülür (KK 21). Eskisi gibi sadece yıkanmaya değil, eğlenmeye de gidilmektedir.

Cumartesi günü erkek eğlencesinin olduğu gündür. O günü oğlan evi, kadınlara öğle yemeği için keşkek yemeği pişirir. Akşama da erkeklere davet verilir (KK 21). Dedeler Köyü'nde çimenli bahçenin üst tarafındaki meydana "davul önü" denilir. Cumartesi öğleden sonra oraya davul gelir ve davul düğüne gelen misafirleri karşılar. O gün misafirlere ziyafet verilir. Yemekten sonra da erkeklerin davul eğlencesi olur. Kadınlar bu eğlenceyi karşıdan izleyebilirler. Yine cumartesi günü gelinin çeyizi at arabasıyla oğlan evine taşınmış. Gelinin çeyiz arabasına bebek yaparlar ve iki tane erkeğin eline kırmızı krep bağlarlarmış. Gelinin çeyiz arabasını da davul önüne koyarlarmış (KK 21; KK 32; KK 33). Bunların dışında düğünün diğer aşamaları, iki köyde de benzerdir.

2. 2. 8. 3. Ölüm

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde birçok inanma, adet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, adetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin "öte dünyaya gidişini" kolaylaştırmak; onun geride bıraktıklarının gözünde, gerekse "öte dünyada" saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa; ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa; ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır (Örnek, 2000: 207). Aşağıda Beyköy ve Dedeler'de ölüm olgusu etrafında oluşan inanış ve uygulamalar ele alınmıştır.

Beyköy'de kadınlar mezarlığa gitmemekte, hatta bazı kaynak kişilerin belirttiğine göre kadının mezarlığa gitmesi günah sayılmakta ve cenazeyi evden uğurlamaktadır. Erkekler ise, cenaze kadın da olsa erkek de olsa cenazenin defin işlemleriyle

ilgilenmektedir. Kadınlar da bu sırada cenazenin arkasından dua etmektedir. Cenaze gömülüp de birkaç gün geçtikten sonra da kadınlar mezarlığa dua etmek için gidebilmektedir. Eskiden Beyköy’de kadın mezarlığa giderse ölen kişinin onu çıplak göreceği söylenirmiş. Yaklaşık 10 yıldır ise kadınlar da defin işleminden sonra mezarlığa gitmeye başlamışlardır (KK 18; KK 36). Dedeler’de de kadınlar cenazeyi gömmek için genelde mezarlığa gitmemektedir, son yıllarda gidenler de vardır. Cenazeyi defnetme görevi erkeklere aittir. Kadınlar cenaze olduğu gün taziye evinde toplanıp ölen kişinin arkasından Kuran okuyup dua etmektedir (KK 3; KK 24). Dedeler Köyü’nde erkekler mezar işlemleri ile ilgilenirken kadınlar da ölen kişinin kefenini dikerlermiş, günümüzde ise kefenler hazır alınmaktadır (KK 21).

Beyköy’de eskiden ağıt yakma geleneği varmış, ancak günümüzde ölen kişilerin arkasından ağıt yakılmamaktadır (KK 4; KK 5; KK 9). Eskiden Beyköy’deki cenaze sahibi, ölen kişinin hayrı olsun diye defin esnasında çocuklara para dağıtırken günümüzde bu uygulama ortadan kalkmış, para dağıtma yerine definden sonra pide ve ayran dağıtma adet olmuştur. O da ölen kişinin hayrı sayılmaktadır (KK 13; KK 20).

Beyköy’de bir evde cenaze olduğu zaman kaçınılan bazı durumlar vardır. Örneğin, ölen kişi hamile bir kadına gösterilmez. Eğer hamile kadın ölen kişinin yüzüne bakarsa çocuk ya ölü doğar ya da yüzü ölü yüzü gibi olur denilmektedir. Hamile bir kadına ölü yemeği de yedirilmez. Hamile kadın o yemekten yerse düşük yapacağına inanılır (KK 18; KK 36). Beyköy’de ölü evinden çıkan kişi başkasının evine girmemektedir. Girerse o evden de ölü çıkacağına inanılmaktadır. Eğer başka bir eve gitmesi gerekiyorsa kişi önce kendi evine sonra da gitmesi gereken diğer eve gitmektedir (KK 5; KK 36). Köyde cenaze olduğu günlerde hamama gidilmez ve çalgı çalınmaz (KK 18). Bir evden ölü çıktığı zaman o gün ev süpürülmez, “ölü evi süpürür gider” denir. Süpürülürse arkasından birinin daha öleceğine inanılır (KK 18; KK 36). Beyköy’de hamile kadınlar ve küçük çocuklar ölü suyunun üzerinden geçirilmez (KK 13). Ölü suyunun üzerinden geçen hamile kadının çocuğunun düşeceğine, küçük çocuğun da ömrünün azalıp erken öleceğine inanılmaktadır.

Beyköy’de cenaze evinde yedi gün boyunca ateş yakılmamaktadır. Bu yüzden cenaze evine gelen köylüler evlerinden yemek getirmektedir. Evinde yemek pişiremeyenler de lokantalardan alıp gelmektedir (KK 7; KK 13). Yedinci günden sonra cenaze evine okumaya gidenler vardır. Onlar cenaze evine yine elleri boş gitmez. Yedinci günden sonra da kurabiye, kek vb. şeyler götürülür (KK 7).

Dedeler Köyü’nde de cenaze olduğu zaman müzik çalınmaz ve düğün varsa düğün ertelenir. Ölen kişi yakın akraba olmadığı müddetçe kadına cenaze gösterilmez (KK 24). Dedeler Köyü’nde de cenaze hamile kadınlara gösterilmez ve hamile kadın ölü evine de gelmez (KK 21; KK 32). Dedeler Köyünde cenaze eskiden evlerin avlularında yıkanmış, dolayısıyla üstünden geçen kişinin de öleceğine inanıldığı için ölü suyunun üstünden geçilmezmiş. Ayrıca ölünün eşyaları evin dışına konulur. Dedeler Köyü’nde de Beyköy’deki gibi ölü evinde ilk gün yemek pişirilmez, bu yüzden ölü evine gelen misafirler yemekleriyle gelmektedir (KK 21). Günümüzde ise ölü evinin sahibi lokantalara yemek siparişi vermektedir. Her iki köyde de cenazeden kaçınılan durumlar benzerlik göstermektedir.

Bir kişi vefat ettikten sonra, defnedilmeden önce yıkama işlemi vardır. Beyköy’de bu işi bilen kişiler bulunmaktadır. Yörede ölü yıkamak için genellikle hoca çağrılır, bunun yanında kadın cenazeleri için ölü yıkamayı bilen hafız kadınlar çağrılır (KK 4; KK 5; KK 18; KK 20; KK 25; KK 36).

Beyköy’deki ölü evlerinde 40 gün boyunca yas devam eder. Definden sonraki yedi gün boyunca kadınlar ölü evinde toplanıp ölünün arkasından Yasin okurlar (KK 5; KK 7; KK 13; KK 18; KK 36). Ölünün yedisinde, kırkında ve yılında mevlit okutulur (KK 18). Cenazenin yedisinde bütün köye ekmek dağıtılır, ekmeğin yanına kesme şeker de konulur. Köyde beş yüzden fazla hane vardır, bu nedenle ekmekler de hane sayısına göre hazırlanır. Eskiden beri cenazenin kırkında cenaze sahibi camiden çıkanlara evinde yemek vermektedir. Cenazenin elli ikisinde de camide lokum, ekmek vb. şeyler dağıtılır (KK 13). Dedeler’de ölünün arkasından yedi gün boyunca cenaze sahibinin evinde toplanılır ve Yasin okunur, ardından misafirlere yemek ve çay verilir. Eskiden cenazenin yedisinde köylüye gözlemenin içine helva

koyulup dağıtılmış (KK 21). Ellisinde de pilav ve et pişirilerek köylüye hayır yapılmaktadır (KK 24).

2. 2. 9. Halk Edebiyatı

Yörede sözlü anlatı geleneğinin oldukça zayıfladığı tespit edilmiştir. Yakın çevrede bulunan yatırlarla ilgili efsane ve memoratlar, kaynak kişilerin hafızalarında tek tük kalan masallar veya masal parçaları, yer adlarıyla ilişkili anlatılara rastlanmıştır, ancak bunlar sayıca fazla değildir.

Beyköy'ün yedi tane yatırın ortasında bulunduğu söylenir. Köyün hiçbir zaman düşman tehlikesiyle karşılaşmamış olması bu yatırlara bağlanır. Hatta anlatılanlara göre düşmanlar Tavşanlı'nın Moymul Mahallesi tarafından Beyköy'e doğru gelirken kavak ağaçları düşmanların önünde secde etmiştir. Düşmanlar da korkup Beyköy'e girememiştir (KK 20; KK 22; KK 31).

Beyköy'ün etrafında bulunan ziyaret yerlerinden biri Ekmekçi Dede'dir. Köyün bu zat tarafından korunduğuna inanılsa da Ekmekçi Dede'nin yöre halkına bir bedduası olduğu söylenir: Padişah Bursa Ulu Cami'yi yaptıırken Ekmekçi Dede de orada çalışmıştır. Ama padişah Ekmekçi Dede'nin kim olduğunu bilmez. Ekmekçi Dede her gün ekmek yaparak oradaki işçilere dağıtır. Ekmekçi Dede fırına çamur atar, fırından ekmek çıkarırmış. Caminin yapım aşaması tamamlandıktan sonra padişah, Emir Sultan'a "caminin ilk hutbesini sen vereceksin" demiş. O da "efendim benden daha bilgili hocalarımız var" demiş. Padişah şaşırılmış, Emir Sultan'a "senden daha bilgili olan hoca kim?" diye sormuş. Emir Sultan Ekmekçi Dede'nin adını vermiş. Padişah da "Emir Sultan diyorsa vardır bir bildiği" diyerek kabul etmiş ve görevi Ekmekçi Dede'ye vermiş. Ekmekçi Dede ilk hutbeyi okurken Fatih suresinin yedi farklı tefsirini yapmış. Cemaat Ekmekçi Dede'nin muhterem bir zat olduğunu anlayınca elini öpmek için Ulu Cami'nin üç kapısına da yönelmiş. Ekmekçi Dede nasıl hikmetli bir zatsa Allah tarafından üç kapıdan da çıkmış. Ekmekçi Dede, kerameti anlaşılınca, "benim burayı terk etmem lazım" demiş. Cemaat de "ne olursun hocam bizi terk etme" demiş. Ekmekçi Dede gideceğini söyleyince cemaatin içinden birkaç kişi "hocam gideceksen de Bursa'mız için dua edip öyle git" demiş. Ekmekçi Dede de "ömür billah yeşil kalır burası" deyip oradan ayrılmış. Ekmekçi Dede

Bursa'dan ayrıldıktan sonra Beyköy'e çoban olarak gelmiş. Kimseye asıl kimliğini söylememiş. Köyün ileri gelenlerine kimsesi olmadığını söyleyerek, "bana yatacak bir yer verin, yiyeceğimi verin, ben de sizin hayvanlarınıza çobanlık yapayım" demiş. Belli bir süre Beyköy'de çobanlık yapmış. Bir gün dul bir kadının ineği geri gelmemiş. Kadın odaya gidip çobana ineğinin nerde olduğunu sormuş. Dede, "kızım gelmesi gerekiyordu ben bir bakıvereyim" demiş. Şimdiki türbesinin olduğu yerlerde hayvanı otlattığı için oralara doğru hayvanı aramaya gitmiş. Kadın da arkasından onu takip etmiş, ancak Dede kadının onu takip ettiğini fark etmemiş. Hava kararmak üzereyken bir bakmış ki hayvan hala orada otluyor. "Be mübarek hayvan neden gelmeyip bana sahibinden azar işittirdin" demiş. İnek de Dede'ye cevap vermiş, "ben sürüyle gittiğim zaman fazla sütüm olmuyor, olan sütümü de sahibim alıyor, yavruma sütüm yetmediğinden biraz daha fazla süt yapayım diye kaldım" demiş. Kadın ineğin konuştuğunu duymuş, "aman, inek konuşuyor" demiş. Dede arkasına dönüp o sırada kadını fark etmiş ve ellerini açıp "yarabbi benim burada da kerametim anlaşıldı, canımı al burada" demiş. Daha sonra "ilahi Beyköylüler, diriliğiniz olsun birliğiniz olmasın" demiş ve orada ruhunu teslim etmiş. Kadın koşarak köye gelip yaşananları anlatmış. Dede'nin sözü tutmuş. Beyköylülerde kimse kimseye muhtaç değildir ama kardeş kardeşe düşmandır. Köylüler hiçbir zaman birlik olamamıştır. Bu zatın bir türbesinin Trakya, bir türbesinin Nevşehir, bir türbesinin de Tavşanlı taraflarında olduğu söylenir (KK 20; KK 26).

Eskiden Beyköy'de masal anlatan kadın ve erkekler varmış, köy halkı bu kişilerin evlerine misafirlğe giderlermiş. Burada o masalları dinleyip vakit geçirirlermiş (KK 4; KK 9; KK 20). Buralarda daha çok Hz. Yusuf'un hikâyesi anlatılmış (KK 4). Anlatan kişiler vefat ettikten sonra bu gelenek devam etmemiştir (KK 4; KK 9). Beyköy yöresinde kadınların masal anlatımında erkeklerden daha marifetli oldukları söylenmektedir. Hatta küçük çocuklar masal anlatan ninelerin yanına masal dinlemeye giderlermiş. Günümüzde ise masalcı nineler yoktur (KK 18).

Beyköy'de anlatılan bir masal şöyledir: Bir tane yaşlı adam varmış. Oğlu bu yaşlı adamı çuvala koyup da dağın birine atmak istiyormuş. Çünkü babasına bakmak zor geliyormuş. Bir gün babasına "seni ormana götüreceğim" demiş. Yaşlı adamı köfünün içine koymuş. Bir dağın tepesine götürüp adamcağızı orada bırakmış.

Dedenin torunu da babasına, “dedemi neden burada bıraktık” diye sormuş. Çocuğun babası da “deden artık bize yük oluyordu” demiş. Çocuk da “o zaman köfünü geri götürelim, ilerde sen yaşlanınca ben de seni koyarım bu köfüne” demiş (KK 13).

Yörede anlatılan bir rivayet şu şekildedir: Zengin ve yaşlı bir adam varmış. Bu adam ölmeden önce oğluna iki tane mektup bırakmış, “bu mektupların birini ben öldüğüm anda, diğerini de beni defnettikten sonra oku” demiş. Zengin adam öldükten sonra oğlu ilk mektubu açıp okumuş. Zengin adam mektupta vasiyet olarak çoraplarıyla gömülmek istediğini yazmış. Oğlu hocaya babasının isteğini söylemiş, ama hoca da böyle bir şeyin olamayacağını adamın oğluna anlatmış. Adam kefenle gömüldükten sonra oğlu diğer mektubu okumuş. Babası, “oğlum ben sana bir sürü miras bıraktım, ama bak bana bir çift çorap dahi giydiremedin” demiş. Bu dünyadan maddi anlamda hiçbir şey götürülemediğine, dünyanın geçiciliğine dair ders vermek için gençlere anlatılan bir hikâyedir (KK 4; KK 11).

Yörede Beyköy adının nereden geldiğiyle ilgili anlatılar bulunmaktadır: Yöreye ilk yerleşen Mütevellioğulları ile Âşık Ömerlermiş. Beyköy’ün bu iki sülaleden geldiği söylenmektedir. Mütevellioğulları ve Âşık Ömerler Sultan II. Beyazıt’ın yaverleriymiş. Beyköy civarına avlanmak için gelirlermiş. Buralar oba kurmak için elverişli olduğundan II. Beyazıt bu civarı çok severmiş. II. Beyazıt daha sonraları iki yaverini buraya yerleştirmiştir. Onlara “beyleri bu köye yerleştirdim, buranın adı Beyler Köyü olsun” demiş. Sonrasında da köyün adı Beyköy olarak kalmıştır (KK 7; KK 9).

Dedeler Köyü’nde daha çok yörede bulunan yatırdaki zatla ilgili anlatılar bulunmaktadır. Bu zat yörede “Allah Kulu Baba”, “Sarı İsmail Sultan”, “Uzun Allah Kulu Baba” olarak adlandırılmaktadır. Sarı İsmail Sultan’ın Hacı Bektaş Veli’nin sağ kolu olduğu ve yöreye Müslümanlığı yaymak amacıyla Hacı Bektaş Veli tarafından gönderildiği söylenmektedir. Bir Bektaşi babası olduğu, hastalıklara şifa bulduğu, yöre halkı için elinden geleni yaptığı halk tarafından dile getirilmektedir (KK 24). Sarı İsmail Sultan ile ilgili anlatılan bir anlatı şu şekildedir:

Sarı Sultan aslında ilk önce Tavşanlı'nın Moymul mahallesine yerleşmiştir. Ama Moymul mahallesinde yaşayanlar ona rahat vermemişlerdir. Sarı Sultan da bunun üzerine Dedeler Köyü tarafına yerleşmiştir. Yöreye gelmesinden sonra hastalıkları iyileştiriyor olması herkes tarafından duyulmuştur. Çocukları olmayanlar, engelli olanlar vb. hastalığa sahip olanlar iyileşmek için hep Sarı İsmail Sultan'a gelmişlerdir. Yine bir gün kızı rahatsız olan bir baba kızı için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Sarı İsmail Sultan'ın methini duyunca da bir de ona götürmeyi denemiştir. Sarı İsmail'e yalvar yakar kızını iyileştirmesini istemiş, Sarı İsmail Sultan da “kızını bana yardımcı olarak verirsen iyileştiririm” demiştir. Kızın adı Dölek Ana'dır. Dölek Ana'yı Sarı İsmail Sultan sağlığına kavuşturmuştur ve böylece herkesi hayrete düşürmüştür. Sarı İsmail Sultan Dölek Ana'yı kendi kızı gibi görmesine rağmen yörede onu metresi olarak kullandığı dedikodusu çıkmıştır. Bu dedikodu üzerine dayanamayan babası kızını Sarı İsmail Sultan'dan almaya gelmiştir. Kız Sarı İsmail Sultan'ın yanından ayrıldığı anda eski haline geri dönmüştür. Bunun üzerine yöre halkı Sarı İsmail Sultan'ı sahtekâr diye Kütahya Kadısına şikâyet etmiştir. Kütahya Kadısı, Sarı İsmail Sultan'ı yanına getirtmek için birkaç tane asker göndermiştir. Askerler Sarı İsmail Sultan'a durumu anlattıktan sonra Sarı İsmail Sultan “siz gidin ben işlerimi halledip size yetişirim” demiştir. Askerler yola çıkıp da yorulup acıkınca yol kenarında konaklamışlardır. Askerlerin her birinin canı farklı farklı şeyler istemiş ve Sarı İsmail Sultan bu sırada onların yanına varmıştır. Hepsinin canlarının istediği şeyi önlerine koymuştur. Bu durum karşısında askerler çok şaşırmıştır. Sonra Kütahya Kadısının yanına ulaştıklarında Kadı, Sarı İsmail Sultan'ı sorgulamaya başlamıştır. Kadı, Sarı İsmail Sultan'a “hiç ateş ve pamuk bir arada durur mu” demiştir ve o sırada Sarı İsmail Sultan da koltuk altından ateş ve pamuk çıkararak orada kerametini göstermiştir. Bunun üzerine Kadı da Sarı İsmail Sultan'ın bir evliya olduğuna inanmıştır (KK 3; KK 17; KK 30; KK 35).

Bazı kişiler rüyalarında Sarı İsmail'i gördüklerini söylemektedirler (KK 5). Sarı İsmail'i rüyasında gören bir kaynak kişi rüyasını şu şekilde anlatmıştır: “Ben Sarı İsmail'in bir pir olduğuna inanmıyordum. Bir gece rüyama girdi. Rüyamda evimin yanındaki tarlada iki tane siyah çadır vardı. Çadırın bir tanesinin önünde deve vardı. Önünde deve olan çadır Sarı İsmail Sultan'ın çadırıydı. Bize büyüklerimiz pirlerin siyah çadırları ve develeri olduğunu söylerlerdi. O gün bu gündür Sarı İsmail

Sultan'a inanırım". "Hatta yine bir gün gençliğimde Sarı İsmail'e inanmazken gece 12 gibi Tavşanlı'dan köye dönüyordum. Sarı İsmail Sultan'ın türbesinin önünde beyaz sarıklı 5-6 tane kişinin kendi hallerinde döndüklerini gördüm. Kendi gözlerimle görmesem inanmazdım" şeklinde söylemiştir (KK 2).

Dedeler Köyü'nün kuruluşunda Sarı İsmail Sultan'ın etkisinin büyük olduğu söylenir. Sarı İsmail'le ilgili yukarıda anlatılan efsanenin başka bir varyantı şöyledir: Sarı İsmail Sultan, Hacı Bektaş Veli'nin müridi olarak yöre halkını eğitmek ve Müslümanlığı yaymak için yöreye gelmiştir. Beyköy ve Tavşanlı'da Sarı İsmail Sultan'ın geldiği zamanlar Rumlar bulunmaktaymış. Sarı İsmail Sultan ilk önce Moymul'a yerleşmiş, burada hastalıklara şifa olmuştur. Kızı kötürüm olan adama bir şart karşılığında kızını iyileştireceğini söyleyerek kızın onun hizmetkarı olmasını istemiştir. Kızın babası ilk önce kabul etmesine rağmen daha sonra kızını oradan götürmek istemiştir. Kız babasının yanına dönünce tekrar kötürüm olmuştur. Bazı insanlar bu durum karşısında ona "sen sihirbazsın" demiş. Sarı İsmail Sultan da buna içerlemiştir. Daha sonra Dedeler Köyü'ndeki çimenli bahçenin olduğu yere yerleşmiştir. Kötürüm kızın babası daha sonra pişman olup kızı Dölek Ana'yı tekrar Sarı İsmail Sultan'ın hizmetine getirmiştir. Sarı İsmail Sultan, Dölek Ana'yı yanındaki diğer hizmetkar olan Atayı Baba ile evlendirmiştir. Dölek Ana ve Atayı Baba'nın türbeleri de çimenli bahçede bulunmaktadır. Sarı İsmail Sultan'ın türbesinin de burada yer alması sebebiyle senede bir defa burada toplanılmaktadır. Buraya sadece Dedeler Köyü'ndekiler değil dışarıdaki insanlar da gelmektedir (KK 3).

Dedeler'de tespit edilen bir başka efsane şöyledir: Uzun Allah Kulu Babanın öğrencilerinden olan Ali Baba adındaki evliya, Kızılca Tepe (Kızılca Yaka)'de Rum çobanlarıyla dövüşürken şehit olmuştur. Ali Baba şehit olmasına rağmen na'şını Rumlara bırakmamak için kellesini koltuğuna alıp şimdiki türbesinin olduğu tepeye çıkmıştır. Bunu gören bir Rum kadını Müslüman olmuştur. Türbesinin olduğu yerde bu kadının da mezarı bulunmaktadır (KK 3; KK 21).

Eskiden Dedeler Köyü'nde masal anlatan kadınlar ve erkekler varmış, ama onlar vefat ettikten sonra bu masal anlatma geleneği devam etmemiştir (KK 3; KK 21; KK

23; KK 30; KK 34). Köyde Arife adında bir kadın varmış. Bu kadının Beybörök adlı masalı meşhurmüş (KK 23). Günümüzde ise bu masal hiç kimse tarafından hatırlanamamaktadır.

Beyköy'de özgün halk şiiri örnekleri azalmışken, Dedeler'de Alevi-Bektaşî kültürün etkisiyle nefes, türkü gibi manzum örneklere daha fazla rastlanır. Dedeler'de yöresel türküler bazı meraklı kişiler tarafından yazıya geçirilmiştir. Dedeler'de eskiden yapılan cemlerde zakirlik yapan kişiden derlenen nefesler şöyledir:

Nefes 1

Horasan'dan çıktım sökün eyledim
Geldim Tavşanlı'ya mekân eyledim
Yüz bin evliyaya hizmet eyledim
Keskindir nefesi Allah Kulu'nun

Dedeler'in üst yanında oturur
Gelen talipleri kendi okutur
Balıklı'yı nefesiyle akıtır
Keskindir nefesi Allah Kulu'nun

Od ile pamuğu almış eynine
Düşüvermiş üç zalimin önüne
Yükünü yüklemiş gönül evine
Keskindir nefesi Allah Kulu'nun

Ulu dergâhlarda kandiller yanar
İmam hazretleri pervane döner
Yüz bin evliyalara hep ondan kanar
Keskindir nefesi Allah Kulu'nun

İmam hazretleri bizim atamız
Muhammed Ali'yi bilenlere sözüümüz
Şunda Allah Kulu'ya bağlı özümüz

Keskindir nefesi Allah Kulu'nun (KK 19).

Nefes 2

Dost ile her işlerim
Sağlayayım yana yana
Aşk oduna ciğerciğim
Dağlayayım yana yana

Aşkımın ateşi sönmez
Yediğim içime sinmez
Gözlerimin yaşı dinmez
Ağlayayım yana yana

Aksam ulu sular gibi
Bulunmaz ummanın dibi
Tükenmez aşkın kitabı
Söyleyeyim yana yana

Güller açılmış bağlarda
Eğlenip kalma yollarda
Divane gönlüm dağlarda
Eğleneyim yana yana

Gezdim arayı arayı
Buldum derdime çareyi
Dostun açtığı yarayı
Bağlayayım yana yana

Nakîfi gözler gördü mü
Sırlara aklın erdi mi
Seherde kendi virdimi
Dinleyeyim yana yana (KK 19).

Nefes 3

Gayıptan bir kandil indi
Mihman hoş geldin hoş geldin
Bizi sohbeta kandırdın
Kardaş hoş geldin hoş geldin

Erligini beyan ettim
Erenlerin buyruğun tuttum
Üstümüze yol uğrattın
Mihman hoş geldin hoş geldin

İki yâd idik buluştuk
Şükür dizarda görüştük
Muhabbet kapısını açtık
Gardaş hoş geldin hoş geldin

Çağlar Pir Sultan'ım çağlar
Çağlar hak kelamın söyler
Bizden Şah'a selam söyler
Mihman hoş geldin hoş geldin (KK 19)

Nefes 4

Bilirim bilirim dersin bilene danış
Danışık dağları aşar mı aşar
Danışmadan yola çıksa bir kişi
Şaşırır düz yolda şaşar mı şaşar

Altın da bir pula olur mu kabil
Ehli ile konuş olasın ehil
Cahille konuşma olursun cahil
Kişi ayarından düşer mi düşer

Budur kâinatın yekta güheri

Kalbi cevher olan olmaz serseri
Bir kişi içerse ab-ı kevseri
İrfan meydanında coşar mı coşar

Pir Sultan Abdal'ım bu böyle olur
Herkes ettiğini elbette bulur
Alıcı kuşların ömrü az olur
Akbaba zararsız yaşar mı yaşar (KK 19).

Nefes 5

Perendedir deli gönül perende
İtikat kalmadı dosta yarende
Cahil görse baykuş sanır viranda
Biz bir hüma kuşu hoş gör bizi

Katarlandık hak yoluna katarız
Çıkar yükseklere semah tutarız
Her kuşun dilinden bilir öteriz
Onun için fark etmiyor el bizi

Mahmud Abdal eydir ben de deliyem
Acı ile firkat ile doluyam
Sizcileyin ben de Mevlâ kuluyam
Arif isen gel divanda gör bizi (KK 19).

Dedeler Köyü'nde derlenen türküler aşağıda sıralanmıştır:

Türkü 1

Gayınnam geliverse
Dolmayı sarıverse
Biz dolmayı yerken
Gayınnam ölüverse

Amanin ittiri bittirive
Gayınnayı hendeğe gattirive
Ölmezse boğazını sıktirive
Tirilay tirilay lom

Gayınnam inek sağsa
İnek depse karnını yarsa
Biz göveci yerken
Gayınnam ölüverse

Amanin ittiri bittirive
Gayınnayı hendeğe gattirive
Ölmezse boğazını sıktirive
Tirilay tirilay lom (KK 21; KK 29).

Türkü 2

Paralar demet demet
Yakındır bize Emet
İki de kardeş sevilir mi
Utanmemyon len Memet

Tepcık Köy'ün bayırı
Ah canı candan ayırı
Hatcem oğlan doğurmuş
Buba diye bağreyyo

Göbelin çeşmesi harleyyo
Hatcem'in altını parleyyo
Kalk gidelim Hatce gız
Anam evde ağleyyo
Kalk gidelim Hatce gız
Bubam evde ağleyyo

Hadi gidem oduna
Bin arabanın okuna
Hatcem oğlan doğurmuş
Ne goyelim adına
Hatcem oğlan doğurmuş
Komünist goyem adına (KK 19; KK 21; KK 29).

Türkü 3

Kara olur aman aman Bekteşler'in koyunu
Karanlık dere etti de bize aman oyunu
Kadın anam aman aman bana nasıl gayırı

Yanıverin ahbaplarım da yanıverin yoluma
Üç dene yavrularımı da getiriven salıma

Kara Abdullah aman aman çama çıkmış bağırı
Bulanık da seller seviyi seviden ayırı
Kadın anam aman aman buna nasıl dayanı

Yanıverin ahbaplarım da yanıverin yoluma
Üç dene yavrularımı da getiriven salıma

Uzun olur aman aman Bekteşler'in odunu
Kesen de bilmez yakan da bilir aman tadını
Koyamadım aman aman kundaktakin adını

Yanıverin ahbaplarım da yanıverin yoluma
Üç dene yavrularımı da getiriven salıma

Şu bıçkıyı aman delik delik delseler
İçerinde ne vardığın aman aman bilseler
Kardeşimi aman aman sevdiğine verseler

Yanıverin ahbablarım da yanıverin yoluma
Üç dene yavrularımı da getiriven salıma

Uzun olur aman aman şu yaylanın bağıası
Ölövemiş yeşil çamların aman ağası
Geçmez oldu aman aman yetimlerin duası

Yanıverin ahbablarım da yanıverin yoluma
Üç dene yavrularımı da getiriven salıma (Canku, 2010: 20; KK 19; KK 29).

Bu türkü yörede hala söylenen bir türküdür. Bekteşler Türküsü'nün hikayesi şöyledir: Tavşanlı'nın Yaylacık ormanlarında, Bekteşler Mahallesi yakınındaki Karanlıkdere adı verilen yerde İlet'den (Tunçbilek) Hurşit adında birinin bir bıçkısı (hızar atelyesi) vardır. Bu bıçkıda 19 kişi çalışmaktadır. Bir yaz günü ansızın sağanak halinde yağmur başlar. Bıçkıda çalışanlar koşup çatma kulübeye sığınır. Yağmur giderek şiddetini artırır, Karanlıkdere'yi su basar. Kısa sürede sular yükseldikçe yükselir ve artık engel tanımaz olur. Bir ara işçilerden Beyköylü Kara Abdullah öküzlerine bakmak için kulübeden dışarı çıkar. Köpüre köpüre akan suların hızla kulübeye yaklaşmakta olduğunu görünce olanca gücüyle içeridekilere “Sel geliyor, kulübeden çıkın, çabuk olun!” diye haykırır ve hemen bir çam ağacının tepesine tırmanır. Kulübedeki işçiler bu uyarıya kulak asmazlar. Kara Abdullah göz açıp kapayana kadar çatma kulübenin sulara gömüldüğüne, sonra darmadağın olup 18 kişiyle birlikte sürüklenip gittiğine tanık olur. Yukarıdaki türkü yaklaşık 1920'li yıllarda meydana gelen bu olay üzerine yakılır (Canku, 2010: 107).

Türkü 4

Kayaarası'nın da alt yanında değmeni
Kel Abdullah Urum gâvur değil aman ermanı
Zalhe de kızı da Hasan oğlana vermeli

Telli de yazmalarını da oyaladın mı
Sırça da parmaklarını da kınaladın mı

Kayaarası'nın da alt yanında cevizi
Dengilivermiş Zalhe de kızın aman çeyizi
Ayvaya dönmüş de Hasan oğlanın benizi

Telli de yazmalarını da oyaladın mı
Sırça da parmaklarını da kınaladın mı (KK 19; KK 29).

Bu türkü Tavşanlı'nın Kayaarası Köy'üne ait olmasına rağmen Dedeler'de de söylenmektedir (KK 19). Kayaarası Türküsü yaklaşık 60 yıl önce yaşanmış bir olay üzerine yakılmış. Tavşanlı-Tunçbilek yolu üzerindeki Kayaarası Köyü'nde doğan Hasan, herkesin sevdiği, mert, gözüpek bir delikanlı, aynı köyde doğup büyüyen Zalhe de (Zeliha) son derece çekici bir esmer güzeldir. Günün birinde su kıyısında karşılaşan iki genç ilk bakışta birbirlerine âşık olur. Her gün biraz daha artan sevgilerini gözlerden saklayamaz hale gelince, köyün diline düşmemek için Hasan Zalhe'yi babasından ister. Babası Zalhe'yi vermeyi kabul eder ama tam o sırada Hasan silah altına alınarak Kurtuluş Savaşı nedeniyle cepheye gönderilir. Bir süre sonra Kayaarası'na kadar gelip dayanan düşman askerinin başında Kel Abdullah adıyla tanınan bir Ermeni bulunmaktadır. Zalhe'yi gören Kel Abdullah ona delice tutulur ve ne pahasına olursa olsun Zalhe'yi elde etmeyi aklına koysa da başaramaz. Günü gelir, Hasan cepheden döner. Hemen düğün hazırlıklarına başlanır. Kel Abdullah Zalhe'nin çeyizini götürün düğün alayına pusu kurar. Büyük ceviz denen ağacın altındaki çatışmada ürken atların dengesi bozulur ve Zalhe'nin çeyiz sandığı suya devrilir. Yetişen köylüler sayesinde Zalhe de çeyizi de kurtarılır. Dillere destan bir düğünle birbirlerine kavuşan iki genç bu türküde ölümsüzleşmiştir (Canku, 2010: 109).

Türkü 5

Tabancam Karadağlı
Kır atım dağda bağlı
Kız ben seni alırım
Başım askere bağlı

Aman gülüm ağlatma beni

Çetelere yalvartma beni
Nerde kaldın eli kolu kınalı
Geliyor da keklik simalı

Tabancamın demiri
Kaymakamın emiri
Oğlanların gâvuru
Al yanaktan kemiri

Haydi gülüm ağlatma beni
Çetelere yalvartma beni
İlimonu, portakalı buz gibi
Gelinlere sarması kız gibi

Tabancam dolu saçma
Gel güzel benden kaçma
On dört yerimde yara
Bir yara da sen açma

Aman gülüm ağlatma beni
Çetelere yalvartma beni
Nerde kaldın eli kolu kınalı
Geliyor da keklik simalı

Tabancam atılmıyor
Pahalı satılmıyor
Geceler on dört saat
Yalnız yatılmıyor

Haydi gülüm ağlatma beni
Çetelere yalvartma beni
İlimonu, portakalı buz gibi
Gelinlere sarması kız gibi (KK 19).

Türkü 6

Ayva dibi serin olur yatmaya
Kızlar geliyor pencereden bakmaya
Altın ister ak gerdana takmaya

Siyah miyah saçların
Ak gerdana perd'oldu
A gız senin gözlerin
A gız senin sözlerin
Cüml'aleme dert oldu

Oduncular gelmez oldu odundan
Canfes şelvar kayımayıvermiş budundan
Kesen bilmez yakan bilir tadından

Siyah miyah saçların
Ak gerdana perd'oldu
A gız senin gözlerin
A gız senin sözlerin
Cüml'aleme dert oldu

Oduncular kısa keser odunu
Kesen bilmez yakan bilir tadını
Uyarmayın siz Nazife kadını

Siyah miyah saçların
Ak gerdana perd'oldu
A gız senin gözlerin
A gız senin sözlerin
Cüml'aleme dert oldu (KK 19).

Türkü 7

Filike'nin aman aman merdivenden inerken aman
Saçları boynuma da dolanıyor severken
Uyumuşum aman aman sevdiğimi sararken aman

Yandım yandım Filikem pek yazık oldu şanına
Hovardalar gelsin Filikemin yanına
Hoptara ley la ley la ley lay lom
Hoptara ley la ley la ley lay lom tara ley lay lom

Koc'adamin aman aman merdivenden inişi aman
Şık şık öter aman saatinin gümüşü
Öyle mi olur aman koc'adamin cümbüşü

Yandım yandım Filikem pek yazık oldu şanına
Hovardalar gelsin Filikemin yanına
Hoptara ley la ley la ley lay lom
Hoptara ley la ley la ley lay lom tara ley lay lom (KK 19; KK 27).

Türkü 8

Çavuşların cığası
Yoktur cepte parası
Çavuş kızları aldatır aman
Sol kolunda sırması

Esmer gözelim
Gel beraber gezelim
Mayineye giderken aman
Dallı birman isterim
Mayineden gelirken aman
Aynalı altın isterim

Manto aldım goluma

Çıktım yârin yoluna
Annem bubam duymadan aman
Girdim subay koynuna

Esmer gözelim
Gel beraber gezelim
Çavuş sana varıcen emme
Aynalı altın isterim (KK 27).

Türkü 9

Kız pınar başında (haydi gel yörü gel) desti doldurur
Destinin gulpuna güller gondurur
Gız senin bakışın (haydi gel yörü gel) adam öldürür

Topla gel fistanını aleyim seni
Sen yakıyon beni

Kız pınar başında (haydi gel yörü gel) yatmış uyumuş
Elâ gözlerini uyku bürümüş
Herkes sevdiğini (haydi gel yörü gel) almış yürümüş

Topla gel fistanını aleyim seni
Sen yakıyon beni

Kız pınar başında (haydi gel yörü gel) kınalı tavşan
Güzelin koynunda tez olur ağşam
Çirkine saranlar (haydi gel yörü gel) ağşamdan pişman

Topla gel fistanını aleyim seni
Sen yakıyon beni” (KK 19; KK 27).

Türkü 10

Süpürgeyi boyadım

Yük dibine dayadım
Yârim geliyor diye (a yârim)
Zülüfleri taradım

Süpürgenin topuzu
Bugün ayın otuzu
Tunçbilek'ten geliyor (a yârim)
Nazlı yârin kokusu

Koca gapı burmalı
Yarsız nasıl durmalı
Tunçbilek'in yoluna (a yârim)
Demir gapan kurmalı

Kabağın kökeniyem
Dibinin dikeniyem
Ben çikine varmaycem (a yârim)

Çikine tövbeliyem
Al boyeyi boyeyi
Mor boyeyi boyeyi
Yar bizimle uyumuş (a yârim)
Nasıl yere goyeyim

Yeşil kamyon geliyor
Dağı taşı deliyor
Abam gelin oluyor (a yârim)
Sıra bana geliyor

Bizim damda inek var
Boynuzunda sinek var
Benim yârimin sırtında (a yârim)
Üç düğmeli yelek var (KK 27).

Yörede ninni söyleme geleneği unutulmak üzeredir. Çocukları uyutmak ve sakinleştirmek için söylenen ve kaynak kişilerin ancak hafızalarında yer alan ninniler aşağıda verilmiştir:

Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana (KK 5; KK 9; KK 21).

Ne gezer ne gezer

Tarlalarda badılcın

Ben askere gidecen

Ben askerden gelince

Tombili mombili kız alcen (KK 36).

Dandini dandini danalı bebek

Elleri kolları kınalı bebek

Annesi melek babası şebek

Uyusun da büyüsün eşek sıpası

Uyumadı gitti eşek sıpası (KK 12).

Uyusun da büyüsün ninni

Tıpış tıpış yürüsün ninni (KK 18).

Uyusun da böyüsün yavrum nenni

Güzel adam olsun yavrum nenni (KK 21; KK 23).

Uykula yüzüne

Nurla gözüne

Uyusun da büyüsün

Çocum nenni (KK 21).

Eskiden Beyköy’de kadınlar kendi aralarında mani atışması yaparmış. Erkeklerle mani atışması yapmak ayıplanırmış (KK 4; KK 20). Eskiden maniler tarlada

çalışırken atışma şeklinde söylenirmiş (KK 9). Aşağıda Beyköy’de derlenen maniler verilmiştir:

Tarlanın tezeklisi
Gömleğin ipeklisi
Arkada kalmış
Abdullah’ın koca gbeklisi (KK 9)

Ay oğlan eyi misin
Dağlarda geyik misin
Selam verdim almadın
Allah’tan büyük msn (KK 31).

Kuyunun kapakları
Çınarın yaprakları
Askerdeki yârimin
ımlasın kulakları (KK 31).

Camilerin imamı var
Kitapların kalemi var
İki gözüm Ahmet
Bize kızların selamı var (KK 36)

Manici başı mısın
Cevahir taşı mısın
Sana bir hediye versem
Cebinde taşır mısın (KK 12)

Mani maniyi aar
Manilerden kim kaçar
Doğru söyle manici
Cennetin kapısını kim aar (KK 12)

Maniye maraz derler
Gözele kiraz derler
Senin gibi ötene
Bokluktaki horaz derler (KK 31)

Bahçalarda gül var mı
Gül dibinde yer var mı
Akşama sana gelecem
Karyolanda yer var mı (KK 31)

Ak koyunun yünleri
Bugün posta günleri
Ömürden mi sayılır
Yarsız geçen günleri (KK 31).

Ak koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Yarsız yatan oğlan
Gönlünü eğler gelir (KK 31).

Bahçada marul olur mu
İmam gavur olur mu
Yedi yıllık seviye
Allah gayıl olur mu (KK 31)

Altı eşekli dayı
Üstü döşekli dayı
Oynamadan gidesen
Eşeginden düş dayı (KK 31).

İN deriye çık düze
Şimdiki kızlar beş yüze
Beş yüzü sayan alır

Saymayan bekar kalır (KK 31).

Beyköy’de kınalarda kız evi oğlan evine, oğlan evi de kız evine mani atarmış. Özellikle kız evi oğlan evine veya oğlan evi kız evine imalı sözler kullanırmış. Aşağıdaki mani buna örnektir (KK 31).

Tavan üstünün kanadı
Üstüne tavuk tünedi
Oğlan evinin gavur inadı
Yapraaa ey aşşaaa (KK 31).

Beyköy’de Ramazan manisi olarak söylenen maniler de vardır (KK 36).

Ak koyunlar akışır
Birbirine bakışır
İki gözüm Ahmet Abi
Sana ağalık yakışır (KK 36)

Nar ağacı nar ağacı
Biri tatlı biri acı
İki gözüm Ahmet Abi
İnşallah olursun hacı (KK 36)

Ulu cami direk ister
Söylemeye yürek ister
İki gözüm Ahmet Abi
Davulcular bahşiş ister (KK 36)

Bahçelerde bakla
Güvercin atar takla
İki gözüm Memet ağam
Kesenin dibini yokla (KK 20; KK 26)

Irafta terazi
İçinde çerezi
Gaşıya bakıp durma
Ahmet Bey'in kırmızı kirazı (KK 5)

Eskiden Dedeler Köyü'nde kına ve düğünlerde kız tarafıyla erkek tarafı birbirlerine mani atarlarmış (KK 21). Manilerin hepsi tam olarak hatırlanamadığı için eksiklikler bulunmaktadır. 15 yıl öncesine kadar kadınlar düğünlerde atışma şeklinde mani söylerlermiş. Düğün salonlarının günlük hayata girmesinden sonra mani söyleme geleneği unutulmuştur (KK 3).

Kız evi:
Bahçe kapısı açılmıyo
Maydonozdan geçilmiyo
Sana diyon olan evi
Kızımızın bahası biçilmiyo (KK 21).

Kız evi:
Raftan aldım makası
Açtım göynek yakası
Oğlan evinin şaklak kafası (KK 21) veya
Açtım göynek yakası
Gaynatanın çatlak kafası behey (KK 30) şeklinde söylenebilmektedir.

Dedeler Köyü'nde de Beyköy'deki gibi Ramazan manileri söylenmektedir.

Davulumun ipi koptu
Köpekler başıma çöktü
İki gözüm Ahmet abi
Helva minanesi koktu (KK 19)

Maniler daha çok gece kınalarında evde çay içilirken atışma şeklinde söylenirmiş. Günümüzde ise bu gelenek iki köyde de devam etmemektedir. Ayrıca bayramlarda,

Hıdırellez kutlamalarında söylenen maniler de bulunmaktadır. Her iki köyde de şairlik yeteneği olan erkek veya kadın yoktur.

Beyköy'deki kadınlar arasında türkü söylemek meşhurdur. Eskiden beri kınalarda, düğünlerde, tarlalarda mani, türkü söylenerek eğlenilmektedir (KK 4; KK 9). Yörenin kadınları eskiden beri ilahiler de söylemektedir. Kınalarda, asker uğurlamalarında, günlerde hep ilahi söylenmektedir ve yörede hala ilahi söyleyen kadınlar bulunmaktadır (KK 13).

Beyköy ve Dedeler'de bilmece sorup cevaplamak da sözlü kültüre katkı sağlamaktadır. Ancak günümüzde bunlar oldukça azalmıştır.

Alçacık tepe

Çingilli küpe

Cevap: Nohut (KK 5; KK 21; KK 29).

Yer altında

Sakallı dede

Cevap: Pırasa (KK 5; KK 21).

Çarşıdan aldım bir tane

Eve geldim bin tane

Cevap: Nar (KK 9; KK 15; KK 18).

Küçücük fıçıık

İçi dolu turşucuk

Cevap: Limon (KK 5; KK 21; KK 36).

2. 2. 10. Çocuk Oyunları

Erkek ve kız çocuklar eskiden beri bir arada vakit geçirerek eğlenmek için çeşitli oyunlar oynamaktadır. Bu oyunlar günümüzde ya ortadan kalkmış ya da birtakım değişikliklere uğramıştır. Eskiden Beyköy'deki kız ve erkek çocuklar 8-10 yaşlarına kadar birlikte oyun oynayabilirler, ancak okula gitmeye başladıktan sonra büyümüş kabul edildikleri için birlikte oyun oynamazlarmış (KK 4; KK 20). Birlikte oynamalarının ayıp olduğu aileleri tarafından çocuklara söylenirmiş (KK 18). Gazoz kapağı, dokuz taş, aşık oyunu, saklambaç, seksek, çelik çomak, çember, mılı, dokuz kiremit, ip atlama yörede oynanan çocuk oyunları arasındadır. Günümüzde

çocukların sürekli sanal oyunlar oynaması, tablet ve telefonların başından kalkmaması sokak oyunlarını unutturmaya başlamıştır. Bu da çocukların eskisi gibi iletişim kuramamasına ve sosyalleşme bozukluklarına sebep olmaktadır.

Çelik çomak oyununda biri uzun biri kısa olmak üzere iki tane çomak olur. Kısa çomak havaya fırlatılıp uzun çomakla vurularak ileriye atılır. Karşısında da başka biri durup fırlatılan çomağa vurmaya çalışır (KK 4; KK 11; KK 18; KK 25). Mılı (bilye) oyununda bir çukur açılır ve mılıler karşıdan bu çukura sokulmaya çalışılır. Çukura sokabilen kazanır ve oyuna ilk o başlar. Sonra da karşıdaki mılıleri vurmaya çalışırlar. Mılıyi vuran kişi mılıleri alır (KK 9; KK 25).

Gazoz kapağı oyununa başlamadan önce sıralamayı belirlemek için karşıya bir yere çizgi çizilir ve herkes o çizgiye doğru bir taş atar. Çizgiye en yakın taşı atan kişi oyuna ilk başlayacak olan kişi olur. Daha sonra gazoz kapakları karşıya dizilir. Herkesin elinde yuvarlak bir taş olur, bu taşla gazoz kapakları vurulmaya çalışılır. Taşı atacak olan ilk kişiye “sol baş mı, sağ baş mı” diye sorulur. Sol baş deyip de sol baştaki gazoz kapağını vurursa kapakların hepsini alır. İlk atan kişi hepsini alamazsa oyun devam eder ve herkes dışarıya çıkartabildiği kapağı alır (KK 4; KK 11).

Dokuz kiremit oyununda yere üst üste dokuz tane taş dizilir. Dizilen taşları ebe olan kişi topla vurmaya çalışır, vurduktan sonra oyundaki diğer kişiler etrafa kaçar. Ebe, diğer oyuncular taşları dizene kadar onlardan birini vuramazsa tekrar ebe olur (KK 10; KK 18).

Eskiden Beyköy'deki evlerin bahçelerine çocuklar için oyuncak yaparlarmış. Çungurgeç adı verilen oyuncak, atlı karıncaya benzeyen bir oyuncaktır. Çocuklar bunun üzerinde dönerek oynarlar. Eskiden yöredeki çocuklar arasında kan kardeşi olma da varmış. Kızlar kendi aralarında, erkekler de kendi aralarında kan kardeşi olurlarmış. İkisi de birbirinin kanını yalayarak kan kardeşi olmuş sayılırlarmış (KK 18).

Beyköy'de seksek ve ip atlama genellikle kız çocuklarının oynadığı oyunlardır. Erkek çocuklarının seksek oynaması ve ip atlaması tuhaf karşılanmaktadır. Buna

rağmen erkek çocuklarının arada bir de olsa kızlarla ip atlayıp seksek oynadığı da olabilmektedir (KK 18; KK 36). Beyköy’de erkeklere ait olarak kabul edilen oyunlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri erkeklerin oynadığı aşık oyunudur. Bir çizgi çizip çizginin üzerinden aşık kemiğini geçirebilen kazanırmış. Çizgiyi geçirmesine rağmen kemik yan geldiyse kazanamaz, yani aşık kemiğinin dik gelmiş olmasına dikkat edilirmiş (KK 5; KK 18). Hayvanların aşık kemiği çocuklar tarafından toplanmaktadır ve bu kemiklerin bir tarafı yontulmaktadır, çünkü bu kemiğin bir tarafının düz olması gerekmektedir. Kemikler dizilip karşıdan vurulmaya da çalışılmış. Devrilen aşık kemiği vuran kişinin olurmuş (KK 4). Kazık çakma oyununda da herkesin elinde bir kazık olur. Ortaya bir tane kazık çakılır ve herkes o kazığın yanına kendi kazığını batırmaya çalışır. Kazığı denk getirebilen kazanır. Bu oyun çimenlik yumuşak bir yerde oynanmaktadır (KK 1). Aşık oyunu, çelik çomak oyunu, kazık çakma oyunu ve çember oyunu genellikle erkeklerin oynadığı oyunlardır (KK 18).

Dedeler’de eskiden beri kız ve erkek çocuklarının rahatlıkla birlikte oyunlar oynayabildikleri dile getirilmektedir (KK 21; KK 32). Seksek, yere çizilen çizgilerin üzerine sayılar yazarak, her seferinde bir sonraki sayının bulunduğu kareye basmadan diğer karelere atlanan oyundur. Bu oyun Dedeler’de daha çok kız çocuklarının oynadığı bir oyundur (KK 21).

Dedeler Köyü’nde oynanan çelik çomak oyunu, kız ve erkek çocuklarının bir arada oynayabildiği bir oyundur. Bu oyun iki çomağı birbirine çarpıtılarak çomakların ileriye fırlatılması ile oynanır. En ileriye atan kişi sayı almaktadır. Oyun sayıların artmasıyla devam etmekte ve oyun sonunda en yüksek sayıyı alan oyunu kazanmaktadır. Dedeler Köyü’ndeki genç erkekler eskiden çomağı toprağa sokup ağızları ile çıkarmaya çalışılmış. Böylece erkek erkeğe yarışılmış. Bu oyunu kızların oynadığı görülmemiştir (KK 3; KK 21).

Dedeler Köyü’nde eskiden ip atlama oyunu da varmış ve bu oyuna urgan atlama oyunu denilirmiş. İp atlama oyununu kızlar ve erkekler bir arada oynayabildiği gibi kızlar tek başlarına da oynayabilirlermiş (KK 3; KK 21; KK 32).

2. 3. Toplumsal Cinsiyetin Temel Belirleyicileri

Kadın ve kültür konusunda Batı'da yapılan araştırmalarda kadınlık tanımı ve kadınların gündelik yaşam içindeki deneyimleri öne çıkmaktadır. Feminizmin temel argümanlarından biri kadının en önemli görevinin erkeklere hizmet etmek olduğunu öğreten toplumsallaşma sürecidir. Bu nedenle feminizme göre, kadının yükselişi için temelde toplumsal düzeyde yenilikler gereklidir. Çünkü kadınların içinde sosyalleştiği kültürel örüntüler, kadınlar için hakların elde edilmesinde sınırlayıcı bir etkiye sahiptir (Yolcu, 2016: 291).

Toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir. Fakat bu terimin kapsamı, ilk ortaya çıkışından beri, yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, ayrıca simgesel düzeyde erkeklik ve kadınlığın kültürel idealleri ile stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir (Marshall, 1999: 98). Yörede toplumsal cinsiyetin kültür tarafından bireye aktarılması süreçleri aşağıda ele alınmıştır.

2. 3. 1. Çocuk Yetiştirme ve Ebeveynlik

Eskiden beri Beyköy'de çocuğun doğacağını öğrendikten sonra kız veya erkek olmasına göre kararlar alınır. Doğacak çocuk kız olursa, erkek evlat istendiği için bir çocuk daha düşünülür. Eskiden erkek evlat istenildiğinden kız çocuk olduğunda sevinilmez ve “erkek evladım olsun” diye dua edilirmiş (KK 5; KK 9). Günümüzde bu algı ortadan kalkmış durumdadır (KK 18; KK 20). Eskiden üst üste üç tane kızı olan kadın, baskı altında kaldığından annesinin evine kaçtığı zamanlar olmuştur. Buna rağmen kız evladın da daha nurlu ve bereketli olduğu düşünülmektedir. Kız evlat evlendiğinde evin nurunun bacadan uçup gittiği düşünülmektedir (KK 5; KK 9).

Dedeler'de de aynı Beyköy'deki gibi eskiden soyun devamlılığını sağlayan erkek evlat olduğuna inanıldığı ve erkek evladın aileye sahip çıkacağı düşünüldüğü için erkek evlat olması istenirmiş. Günümüzde ise bu düşünce ortadan kalmıştır (KK 3; KK 23). Günümüzde erkek evlatlar için “doğurdum oğlum oldu, everdim elin oldu”

sözü kullanılmaktadır (KK 18). Erkek evlatların da kız evlatlar gibi anne babalarından ayrıldığı anlaşılmıştır ve kız evlatlar da bu sayede değer kazanmıştır (KK 9). Artık evlat için dua edilirken “oğlanın da kızın da hiçbir farkı yok, rabbim hayırlı, göğsü merhametli evlat versin” diyerek dua edilmektedir (KK 7; KK 31).

Kız çocuklarının geleneksel eğitim süreçlerinde anneler rol almakta, daha çok ev odaklı bir anlayış çocuğa öğretilmektedir. Anneler kız çocuklarını ev işleriyle yemek yapma konusunda ileride iyi birer eş olabilmeleri için eğitmeye çalışırlar, aynı zamanda bu süreçte kişilik, değer, ahlaki sorumluluk ve görev eğitimi de aktarılmaktadır. Yine, erkeklerle ilişkilerde kız çocuklarına çeşitli yönlendirme ve yasaklama uygulamalarının yapıldığı görülmektedir.

2. 3. 2. Gündelik Hayat

Beyköy’de ve Dedeler’de kadınlar günlük hayatlarında daha çok ev işi, çocuk bakımı ve yemek yapımıyla ilgilenmektedir. Bunun haricinde tarla bahçe işlerine giden ve hayvanlara bakan kadınlar da bulunmaktadır. Arta kalan zamanlarında çeşitli sosyalleşme ortamlarında zaman geçirmektedirler. Beyköy’ün erkekleri işten geldikten sonra daha çok kahvehanede zaman geçirmektedirler. Dedeler Köyü’ndeki erkekler işten geldikten sonra kahveye gitseler de eşleri ve çocuklarına da vakit ayırmaktadır. Eskiden kahve her gün açılırken günümüzde ise bazı akşamlarda ve ramazan günlerinde açılmaktadır (KK 3). Baba otoritesi bakımından değerlendirildiğinde Beyköy’de baba ile çocuklar arasında ilişki bakımından mesafe görülmektedir.

Eskiden Beyköy’ün kadınları mecbur kalınmadıkça Tavşanlı’ya gitmezlermiş (KK 4; KK 20). Ancak bazı kadınlar, eskiden de pazara gidip yaptıkları köy yoğurdunu, yetiştirdikleri pırasalarını satabilirlermiş. Günümüzde de pazarda satış yapan kadınlar bulunmaktadır (KK 18). Dedeler Köyü’nde önceden kadınlar çarşıya, pazara gönderilmezmiş. Çarşıya pazara giden kadınlar olduğunda ayıp karşılanırmış. Günümüzde Dedeler’de bu durum geçerli değildir. Kadınlar eşlerinin izinleri olduğu sürece çarşıya gidebilmektedir (KK 3; KK 17; KK 21).

Beyköy'de yine kadınlar için salı ve cuma adeti de vardır. Bu günler gelin olmuş kızın anne ve babasının evine geldiği günlerdir. Bu günlerde gelinin annesi mantı ve güveç gibi yöresel yemekler yaparak kızını ve damadını misafir etmektedir. Eskiden salı ve cumaya akrabalarla birlikte gidilirken günümüzde sadece gelin ve damat gitmektedir (KK 20; KK 36). Beyköy'deki salı-cuma adetinin evlilikten sonraki 3-4 sene düzenli olarak devam ettiği söylenmektedir. Daha sonra sadece cumaya dönmekte, ondan sonra da iki haftada, üç haftada bir olmaktadır. Bunun sebebi de çiftin çocuğunun olması ve hayatlarına çocuklarının sorumluluklarının da eklenmesidir (KK 11).

Dedeler Köyü'ndeki kadınların günlük hayatta bir araya gelerek sohbet ettikleri, yemek yiyip çay içtikleri gün adeti, geçmişten günümüze kadar yerini korumaya devam etmektedir. Günler haberli olarak yapılırken ev oturmaları da kadınların günlük hayatlarında yer almaktadır. Sadece geçmişte birbirlerinin evine çat kapı bile olsa gidilebilirken, günümüzde haber vermeden gidilememektedir (KK 3). Dedeler Köyü'ndeki günler, paralı günler ve parasız günler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu günlerde kadınlar her hafta farklı bir kişinin evinde toplanmaktadır. Yemekle birlikte kendi aralarında muhabbet ortamı kurmaktadır (KK 21). Dedeler Köyü'nde de Beyköy'deki gibi salı-cuma adeti vardır. Evlenen kız salı ve cuma günleri eşini alıp kendi annesinin evine gelmektedir. Bu günlerde anneler yöresel yemekler yapar (KK 21; KK 32). Salı-cuma adeti günümüzde de devam etmektedir. Yeni evli olan gelinler bu bahaneyle annelerinin evine gidebilmektedir.

Beyköylü kadınlar eskiden okula gitmek isteseler de aileler tarafından okula gönderilmek istenmezmiş. Kanun çıkana kadar da kız babaları çocuklarını okula göndermemiştir. Kanundan sonra hapse girmemek için kız çocukları da okula gönderilmeye başlamıştır (KK 4). Geçmişte Beyköy'de okuyan kadın çok nadir olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise kadın veya erkek ayırt edilmeden eğitime destek verilmektedir. Kız çocuklarının da okuyup kendi hayatlarını kurması istenmektedir (KK 4; KK 5; KK 9; KK 18; KK 20). Eskiden Beyköy'de okuyup da öğretmen olan bir kız varmış ve herkes onu kız başına okudu da öğretmen oldu diye kınamıştır (KK 18). Günümüzde ise okuyan kızlar takdir edilmektedir. Geçmişte

kızlara erkekler kadar değer verilmediği için başarılı olsalar da onlar takdir görmemişlerdir.

Beyköy'ün genel olarak eğitim seviyesi düşüktür. Bunun sebebi köy halkının maddi durumunun iyi olması olarak değerlendirilmektedir. Aileler çocuklarına ev verdiklerinden ve maddi ihtiyaçlarını bol bol karşıladıklarından çocuklar eğitime çok fazla önem vermemişlerdir. Tavşanlı'daki kömür işletmesi de birçok gencin ekmek kapısıdır. Gençler burada iş bulma düşüncesiyle okumaya yönelmemektedir (KK 13). Bu durum daha çok erkek çocuklar için geçerlidir.

Dedeler'de eğitime kız ve erkek ayırt etmeden önem verilmektedir ve eğitim düzeyi açısından diğer köyle kıyaslandığında daha ileridedir. Hatta günümüzde kızların eğitimine daha çok önem verilmektedir diyebiliriz. Öğretmenden avukata, hatta doktora kadar meslek sahibi olan kişiler bulunmaktadır. Erkek çocuğunun her işte çalışabileceği, kız çocuğunun ise erkeğin çalıştığı her işte çalışamayacağı, bu yüzden de okuyup kendine uygun mesleğinin olmasının daha güzel olacağı düşünülmektedir (KK 30). Eskiden beri okuyan kişilerin çoğunluğu iyi yerlere gelmişlerdir (KK 21).

Beyköy ve Dedeler'de bütün kaynak kişiler Dedeler Köyü'nün eğitim seviyesinin daha yüksek olduğunu, onların eğitime daha çok önem verdiğini dile getirmişlerdir. Beyköy halkının dış etkilere kapalı olan toplumsal yapısı daha muhafazakâr olmalarına ve kız çocuklarının eğitimine önem vermemelerine neden olmuştur. Günümüzde Beyköy'de köy işleri fazla olmadığından erkek kız demeden çocukların okutulmasına destek verilmektedir. Beyköy'deki kız çocuklarının eskisi gibi olmadığını, çok değiştiklerini anlatmak için “tuzlarda tat kalmadı, kızlarda tat kalmadı” denilmektedir. Kız çocuklarının da erkek çocukları gibi olması kızların eski hal ve tavırlarını ortadan kaldırdığı düşünülmektedir (KK 18). Kız çocuklarının değişmesi eğitimle ilişkilendirilmektedir. Çünkü eskiden kız çocukları ilçeye gitmezmiş. Gitmedikleri için de şehirdeki hayattan haberleri olmazmış. Eğitim için ilçeye gitmeye başlamalarından sonra kızların giyim kuşamı, anne babaya olan tavırları vb. değişikliğe uğramıştır. Bir yerde eğitimin de kötü sonuçları olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden kız çocuklarını okuturken ailelerin dikkatli davranması gerektiği düşünülmektedir (KK 10; KK 18).

2. 3. 3. Ev İçi Roller ve Mekânların Kullanımı

Ailelerde ev içinde söz sahibi olan cinsiyet aileden aileye farklılık göstermekle birlikte çoğunlukla erkektir. Eskiden Beyköy’de yeni evli olan gençler anne babalarının yanında oturdukları için evde büyüklerin sözü geçer ve genç çiftlerin istekleri pek dikkate alınmazmış (KK 31). Örneğin, yeni doğan çocukların adını da büyükler verir, çocuğun anne babasının bu konuda fikri alınmazmış. Büyükler çocuğa isim verme sorumluluğunu çocuğun anne babasına bıraksalar da yine de büyüklerden onay alınması gerekir (KK 4; KK 25).

Aile içinde erkekler söz sahibi gibi görünseler de “son söz genellikle kadınlara aittir” diyen de vardır (KK 18). Eskiden beri erkeklerin söz sahibi olduğunu düşünenler de vardır (KK 4; KK 20). Köylerde daha çok erkeklerin, şehirlerde ise kadınların söz sahibi olduğu da dile getirilmiştir. Dedeler Köyü’nde ise durum biraz farklıdır. Çünkü Dedeler Köyü’nde kadınlar da söz sahibidir, erkekler eşlerine danışmadan karar verememektedir. Bu iki köy arasındaki farklılığın da Dedeler Köyü’nün eğitim seviyesinden kaynaklandığı düşünülmektedir (KK 4).

Kaynak kişilerin cevaplarından da anlaşılacağı gibi Beyköy’de cinsiyet temelli eşitlikten bahsedilmezken Dedeler Köyü’nde durum kadınlar lehine biraz daha pozitifdir. Ayrıca Beyköylüler de Dedeler Köyü’nün onlardan daha gelişmiş olduğunu düşünmektedirler.

Beyköy’de kadınlar evi yönetme ve annelik rolüne sahiptir (KK 4; KK 5; KK 9; KK 18). Erkekler ise maddi anlamda evin tüm ihtiyacını karşılayan kişi rolündedirler. Çünkü parayı erkekler getirmekte kadınlar ise değerlendirmektedir (KK 18). Köyün erkeklerinin çok çalışkan olduğu dile getirilmiştir (KK 4). Dedeler Köyü’nde ise eskiden köyde “leşberlik / enişberlik [çiftçilik]” olduğu söylenmektedir. O zamanlar kadınlar hem çalışan hem de anne rolüne sahiplermiş. Günümüzde ise çiftçilik işi birkaç ailede vardır. Bu yüzden günümüzde kadınlar daha çok ev merkezli bir hayat sürerler (KK 3; KK 30). Erkekler her zaman baba ve çalışan rolüne sahiptir (KK 3; KK 23; KK 30).

Beyköy'ün erkekleri evdeki bazı işlerde kadınlara yardım edebilmektedir ama bunlar temizlik, bulaşık gibi işler değildir (KK 5; KK 9; KK 18; KK 20; KK 36). Kadın ev işi yaparken erkeklerin çok azı da evdeki küçük çocuğu avutabilmektedir (KK 20). Erkeklerin evlerde yaptığı işler genellikle kadınların yapamadığı ve erkek işi olarak adlandırdığımız işlerdir. Örneğin mutfak dolabının kapağı bozursa bunu tamir edecek kişi erkektir (KK 36). Erkekler kadınların yapamadığı işleri yapmaktadır. Dolap veya çeşme bozulduğunda kadınlar bunu tamir edemediğinden erkekler tamir etmektedir. Bazen de evdeki çöpleri atmakta yardım etmektedirler (KK 4; KK 7; KK 20; KK 36). Beyköylülerde geçmişten günümüze kadar ev işleri kadınlara ait olarak görülmüştür. Erkekler ev işlerinin kolay olduğunu ve bu yüzden de kadınların ev işi bittikten sonra sabahtan akşama kadar oturduklarını düşünürlermiş (KK 4; KK 5; KK 10; KK 18). Günümüzde ise bu düşünce ortadan kalmıştır (KK 4). “Kadın kısmının işini tavuk eşmiş de o yüzden kadının işi hiç bitmez” derler. Bu sözle kadının aynı işleri sürekli yapmasına rağmen bir gün sonra yine aynı işleri yapacak olması dile getirilmektedir (KK 18).

Günümüzde erkeklerin ev işlerinde eşlerine yardım etmelerinin bir diğer sebebi de kadınların çalışıyor olması ve çalıştıkları için kendilerini güvence altında hissetmeleridir. Erkekler de bu yüzden eşlerine yardımcı olmaktadır (KK 10). Bunun haricinde eve misafir geleceği zaman kadınlar işleri yetiştiremiyorsa da erkekler ev işlerine yardım edebilir. Böyle durumlarda sadece ağır işlerde değil bulaşık veya süpürge işlerinde de kadınlara yardımcı olabilmektedirler (KK 4; KK 11).

Beyköy'de evdeki iş paylaşımının cinsiyete göre yapıldığı ulaşılan sonuçlardan da açıkça anlaşılmaktadır. Ağır ve zor olan işler erkeğe, basit ve hafif olan işler de kadına ait olarak kabul edilmiştir. Dedeler Köyü'nde de aynı durum geçerlidir. Ev işi erkekler tarafından “iş” olarak görülmemektedir (KK 30). Ama kadınların da evdeki işleri yoğundur. Bu işler de kadının vaktini almaktadır. Örneğin hayvanın sütü ile peynir yoğurt yapıp bunları satmaya çalışmaktadırlar (KK 3). Eskiden kadının işini erkek yaptığı zaman erkek kınanmış. Bu yüzden erkekler kadın işlerinden uzak durmuşlardır. Günümüzde ise kadınlarla erkekler çalıştığı veya ortak bir uğraşı gerçekleştirdikleri için erkekler de eşlerine yardım edebilmektedir (KK 21). Anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere eskiden beri “ev işi” olarak adlandırılan işler

kadınlara ait olarak kabul edilmiştir. Erkeklerin ev dışındaki işlerde çalışması, kadınların da ev hanımı olması buna neden olmuştur. Günümüze doğru ise evdeki kadın da erkek de çalıştığı zaman bütün işlerin ortak olarak yapılabilme durumu ortaya çıkmıştır.

İki köyde de ev içinde kadınlar hem anne hem hizmetli hem de çalışan kadın rollerinde karşımıza çıkmaktadır. Erkekler de çalışan baba ve yönetici erkek konumundadırlar. Dedeler Köyü'nde kadınlara verilen değer ev içi rollerde kendini gösterememiştir.

Ev içinde mutfak kadına, salon da erkeğe ait olarak düşünülmektedir. Çünkü kadının vaktinin çoğu mutfakta, erkeğin vaktinin çoğu ise salonda geçmektedir. Çünkü erkek işten geldikten sonra salonda televizyonun karşısına geçmektedir. Evin sorumluluğu erkeğe ait gibi görünse de aslında tüm evden kadınlar sorumludur. Beyköy ve Dedeler'de evde yemekleri kadınlar yapmaktadır. Erkekler yemek işine pek bulaşmazlar ama nadiren yardım eden erkekler de karşımıza çıkmaktadır (KK 3; KK 7; KK 9; KK 18; KK 20; KK 21; KK 23; KK 30).

Beyköy'de evler, toplumsal hayattaki özel mekânlar arasında yer almaktadır. Kahve, cami ve köy odaları ise erkekler için olan kamusal mekânlardandır. Kadınlar köy odasına ve kahveye girememenin yanında önünden geçmeye bile çekinmektedir. Camiye ise kadınlar sadece Ramazan aylarında gidebilmekte, günlük hayatta camiye gidip namaz kılan kadın bulunmamaktadır. Dedeler Köyü'nde Beyköy'deki gibi oda kültürü yoktur. Dedeler Köyünün kamusal mekânı "çimenli bahçe" adı verilen, caminin ve Sarı İsmail Sultan'ın türbesinin olduğu bahçedir. Bu bahçede kadınlar ve erkekler rahatlıkla oturup vakit geçirebilmektedirler. Bahçede oturan kadınlar hiçbir zaman ayıplanmamaktadır. Ayrıca Dedeler Köyü'nde kahvehane ve yaklaşık 10 yıl öncesine kadar cem yapılan köyde Cem Evi bulunmamaktadır. Beyköy ve Dedeler Köyü'ndeki özel mekânlar aynı olsa da kamusal mekânlar aynı değildir. Beyköy'de kadınların erkeklere ait kabul edilen mekânların önünden geçmeleri bile ayıplanırken, Dedeler Köyü'nde kadınlar ve erkekler bir arada oturabilmektedir.

SONUÇ

Kadın folkloru ve toplumsal cinsiyet olgusu üzerinde kültürel kimliğin etkisine odaklanan bu çalışmada Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinden farklı kültürel kimliğe sahip iki yerleşim yeri seçilmiş, karşılaştırma esaslı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmelerde farklılıklar ve benzerlikler gösterilerek yorumlanmıştır. Örnekleme olarak seçilen köylerden ilki olan Beyköy, eskiden beri dışa kapalı, muhafazakâr yönüyle öne çıkan bir köy olmakla birlikte son yıllarda teknoloji bazlı toplumsal değişimin buradaki geleneksel dokuyu dönüşüme uğratmış olduğunu söylemek mümkündür. Beyköy'deki kadın odaklı folklor ve geleneksel dünya görüşü büyük oranda yerini modern-popüler kültürün yansımalarına bırakmıştır.

Sünni inançlı olan Beyköy'ün yanında seçilen diğer köy, bugün kimliksel değişimin yaşandığı ancak eskiden Alevi-Bektaşî inançlı olan Dedeler'dir. Dedeler Köyü, her ne kadar dışarıdan kimliksel tanımlamalarda Alevi olarak görülse de köy günümüzde büyük oranda Sünnileşmiştir. Sünnileşmenin nedenleri arasında, köyün Alevi-Bektaşî çevreden yalıtılmış bir topografyaya sahip olması, dedelik kurumunun işlerliğinin kaybolması, çevredeki yoğun kültürel baskılar vb. sayılabilir. Köyde 5-6 aile dışındaki aileler kendilerini Sünni olarak tanımlamaktadırlar. Aleviliğin belirleyicilerinden olan ritüel süreklilik, dedelik, ocak aidiyeti, musahiplik gibi kurumsal yapılar burada ortadan kalkmış, Aleviliğe içkin ziyaret olgusu (Sarı İsmail, Dölek Ana ziyaretleri) dışında inanç temelli görünüm kalmamıştır. Buna rağmen kadın odaklı geleneksel dünya görüşü her iki köyde de bazı yönlerden farklılıklar arz etmektedir. Dedeler kadını, toplumsal hayatta aktif, kaç-göç uygulamalarına maruz kalmayan, eğitime açık ve göreceli olarak erkeklerle eşit statüye sahip bir tipoloji sergilemektedir.

Her iki yerleşimde de kadının Türkiye'deki genel kültürel örüntülerdeki yeri ile uyumlu özellikler de göze çarpmaktadır. Alan çalışmasında da gördüğümüz üzere,

kadın, içe dönük, evle sınırlı, saklanan, korunan özellikleri, son yıllarda köy temelli geleneksel üretim süreçlerinden kapitalist üretim ilişkilerine doğru evrilen değişimle birlikte ilçe merkeziyle ilişkili dışa açık nitelikler kazanmıştır. Erkekler için de benzer hususlar vurgulanabilir; dışa açık, koruyucu, güçlü, belirli bir mesleği icra eden vb. özellikler yörede öne çıkmaktadır. Günümüzde, toplulukların simgesel iç-dış algısı, kadınlık ve erkeklik stereotipleri bu ekonomik modelde ortadan kalkmış durumdadır. Dolayısıyla modern ekonomik modellerin geleneksel algılara karşı üstünlük sağladığı söylenebilir. Diğer yandan günümüz dünyasının iletişim araçlarındaki çeşitlilik ve yaygınlık, doğal olarak bu değişimi zorunlu kılmıştır.

Doğumdan itibaren başlayan kültürlenme süreci, toplumsal cinsiyeti inşa etmekte, yeni kuşaklara geleneksel öğreti bu yolla aktarılmaktadır. Her iki yerleşmede de toplumsal bellek kadınlara yönelik algıdaki farklılıkları biçimlendirmiştir. Toplumsal belleği inşa eden ana taşıyıcılar ise, inanç sistemi içinde görülmelidir. Örneğin, Beyköy ve Dedeler'in kadınları arasında eğitimden sosyal hayattaki özgürlüğe, statüden üstlenilen aktif rollere kadar çeşitli farklılıklar gözlenmiştir ve bu farklılığın temeli, bize göre tezin hipotezi olarak da düşündüğümüz inanca bağlı kültürdür. Bu bağlamda, Dedeler kadınları, diğer köydeki kadınların aksine daha avantajlı; Beyköy kadınları ise sosyal hayatta daha fazla kısıtlamalarla karşı karşıyadır.

Kadın folkloru ekseninde ortaya çıkan değişimin bir başka nedeni ise göçtür. Daha çok Dedeler'de karşımıza çıkan bu olgu, büyük şehirlere veya yurtdışına gerçekleşmiş göçlerle şekillenmiştir. Dışarıya göç eden kitlenin zaman zaman köye yaptıkları ziyaretler bir etkileşimin doğmasına neden olmuş, böylece kadına bağlı folklorik unsurlar dışarıya açık hale gelmiştir. Bununla birlikte yörede yılın belirli günlerinde Alevilerin Sarı İsmail türbesine yaptıkları ziyaretler de bu etkileşimin bir başka boyutudur. Aleviliğin çeşitli dernekler aracılığıyla yeniden canlandırılması, ikame edilmesi çabaları da dikkat çekicidir.

KAYNAKÇA

- Aça, M (2017) “Türkiye’deki Kadın Folkloru Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Kadın Folkloru*, ed. Mehmet Ali Yolcu. (Kömen Yayınları, Konya).
- Albayrak, N (2004) *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* (LM Yayınları, İstanbul).
- Artun, E (2014) *Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü (Terimler, Motifler, Kavramlar)* (Karahan Kitabevi, Adana).
- Berktaş, F (2014) *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın* (Metis Yayınları, İstanbul).
- Boratav, PN (1994) *100 Soruda Türk Folkloru* (Gerçek Yayınevi, İstanbul).
- Bourse, M (2017) *Kültürel Çalışmaları Anlamak*, çev. Halime Yücel. (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Canku, K (2010) *Tavşanlı ve Domaniç Türküleri* (Bilim Ofset, Kütahya).
- Diñel, ÖF (2012) *Tavşanlı Tarihi* (YYY).
- Dökmen, ZY (2010) *Toplumsal Cinsiyet* (Remzi Kitabevi, İstanbul).
- Duran, H ve Gümüšođlu, D (2010) *Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi* (Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara).
- Gellner, E (1998) *Milliyetçiliğe Bakmak*, çev. Simten Coşar vd. (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Gezik, E (2003) *Şeref, Kimlik ve Cinayet* (Mattek Matbaacılık, Ankara).
- Güleç, C (1992) *Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi* (Verso Yayıncılık, Ankara).
- Güvenç, B (1993) *Türk Kimliği* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Kottak, CP (2002) *Antropoloji-İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, çev. Serpil N. Altuntek vd. (Ütopya Yayınları, Ankara).
- Levendöğlu MF (2006) Küresinliler örneğinde kültürel kimlik. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı, Ankara.

- Marshall, G (1999) *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay vd. (Bilim Sanat Yayınları, Ankara).
- Mutluer, N (2008) *Cinsiyet Halleri* (Varlık Yayınları, İstanbul).
- Örnek, SV (2000) *Türk Halkbilimi* (Kültür Bakanlığı, Ankara).
- Selek, P (2008) Akıllı ol..., *Cinsiyet Halleri*, der. Nil Mutluer. (Varlık Yayınları, İstanbul).
- Tuksal, HŞ (2008) “Türkiye’de Müslüman Kadının Değişen Halleri”. *Cinsiyet Halleri*, der. Nil Mutluer. (Varlık Yayınları, İstanbul).
- TÜİK (2019) <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (E. T. 20.03.2019).
- Yolcu, MA (2014) *Türk Kültüründe Evliliğe Bağlı Tabu ve Kaçınmalar* (Kömen Yayınları, Konya).
- Yolcu, MA (2016) “Halk bilimi araştırma kuram ve yöntemleri”, *Halk Bilimi El Kitabı*, ed. Mustafa Aça. (Kömen Yayınları, Konya).
- Yolcu, MA (2017) “Kadın folkloru üzerine”. *Kadın Folkloru*, ed. Mehmet Ali Yolcu. (Kömen Yayınları, Konya).

SÖZLÜ KAYNAKLAR

(Adı Soyadı, Doğum Tarihi, Eğitimi, Mesleği, Yaşadığı Yer)

- KK.1:** Ahmet Pala, 1942, ilkokul, işçi emeklisi, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.2:** Ahmet Turan, 1951, ilkokul, işçi emeklisi, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.3:** Ali Turan, 1943, ilkokul, işçi emeklisi, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.4:** Arif Sargıner, 1955, ortaokul, işçi emeklisi, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.5:** Ayşe Pala, 1969, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.6:** Ayşe Uslu, 1967, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.7:** Azize Uslu, 1963, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.8:** Emine Demirtaş, 1961, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.9:** Emine Pala, 1952, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.10:** Emine Ünaldi, 1982, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.11:** Faruk Özkara, 1975, ortaokul, işçi, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.12:** Fatma Büber, 1980, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.13:** Fatma Veral, 1985, lise, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.14:** Feyza Turan, 1992, lise, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.15:** Fikriye Kahraman, 1958, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.16:** Galip Uslu, 1960, ilkokul, emekli, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.17:** Güler Efe, 1937, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.18:** Gülten Büber, 1958, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.19:** Hasan Kılıçaslan, 1945, ortaokul, emekli, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.20:** Haşmet Aşık, 1965, ilkokul, işçi emeklisi, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.21:** Havva Turan, 1950, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.22:** Havva Veral, 1954, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.23:** İbrahim Esen, 1932, ilkokul, işçi emeklisi, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.24:** İsmail Özdemir, 1944, ilkokul, emekli, Dedeler-Tavşanlı.

- KK.25:** Mehmet Pala, 1975, ortaokul, işçi, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.26:** Melahat Aşık, 1953, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.27:** Melahat Çetin, 1941, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.28:** Mustafa Demirtaş, 1956, ilkokul, işçi emeklisi, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.29:** Müzeyyen Özbek, 1962, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.30:** Nadire Turan, 1962, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.31:** Nazife Uslu, 1932, eğitim yok, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.
- KK.32:** Nezahat Balyoz, 1944, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.33:** Nigar Kahraman, 1939, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.34:** Nilüfer Turan, 1977, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.35:** Zeynep Çevik, 1958, ilkokul, ev hanımı, Dedeler-Tavşanlı.
- KK.36:** Ziyet Aşık Pala, 1977, ilkokul, ev hanımı, Beyköy-Tavşanlı.

EKLER
(Fotoğraflar)

Fotoğraf 1...8: Pırasalı Börek, Kabak Köftesi ve Gözleme Yapımı (Beşköy)

Fotoğraf 8...16: Yeşil Mercimekli Sini Mantısı, Kıymalı Mantı, Kulak Aşı, Cimcik, Tirit Yufkası (Dikme) ve Tavşan Tiridi (Beyköy)

Fotoğraf 17...24: Haşhaşlı Börek, Kabak Tatlısı, Ovma Belgat, Kaçamak, Kurutmalık Biber ve Hazırlama Süreçleri (Beyköy)

Fotoğraf 25...30: Tarhana, Kurutulmuş Taze Fasulye, Dolmalık ve Yemeklik Biber, Erik Pestili ve Elma Kuru (Beyköy)

Fotoğraf 31, 32: Beyköy'ün Uzaktan Görünümü, Caminin Yanında Bulunan Oda

Fotoğraf 33...40: Çiti Modelleri (Beyköy)

Fotoğraf 41...48: Çeşitli Ev Eşyaları Üzerine Örtülen Örgüler, Paspas ve Çiti İşlemeli Havlu, Çiti İşlemeli Takı, Fular ve Tepsiler (Beyköy)

Fotoğraf 49, 50: Çeyizlik Battaniye (Beyköy)

Fotoğraf 51, 52: Pullu Şalvar (Beyköy)

Fotoğraf 53, 54: Ekmekçi Dede Türbesi (Beyköy)

Fotoğraf 55...62: Yöresel Yemekler ve Hazırlanış Süreçleri (Dedeler Köyü)

Fotoğraf 63...70: Yöresel Yemekler ve Hazırlanış Süreçleri (Dedeler Köyü)

Fotoğraf 71...78: Kışlık Hazırlıkları (Dedeler Köyü)

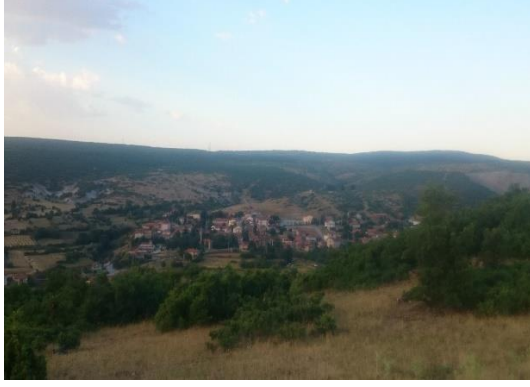
Fotoğraf 79...86: Yöresel Kıyafetler ve Çiti Örnekleri (Dedeler Köyü)

Fotoğraf 87...94: Çiti Örnekleri, Namaz Örtmesi, Örgülü Minderler (Dedeler Köyü)

Fotoğraf 95...102: Süslenmiş eşitli Ev Eşyaları (Dedeler Köyü)

Fotoğraf 103...108: Dedeler Köyü'nün Uzaktan Görünümü, Sarı İsmail Sultan Türbesi, Türbenin Yanındaki ve Köyün Tepesindeki Mezarlar, Çimenli Bahçe, Şifalı Su (Dedeler Köyü)

ÖZ GEÇMİŞ

1992 yılında Kütahya'nın Simav ilçesinin Şenköy adlı köyünde doğdu. İlköğrenimini Tavşanlı'daki Moymul İlköğretim Okulu'nda 2006 yılında tamamladı. Tavşanlı Atatürk Anadolu Lisesi'nden 2010 yılında mezun oldu. Lisans eğitimini, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 2015 yılında tamamladı. Aynı yıl, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2017-2019 yılları arasında "Toplumsal Cinsiyetin İnşası ve Kadın Folkloru: Balıkesir Örneği" adlı TÜBİTAK projesinde bursiyer olarak görev aldı.

